

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστημών

Μεταπτυχιακή Διατριβή **στα Πληροφοριακά και Επικοινωνιακά Συστήματα**

**Διαδικτυακός εκφοβισμός (cyberbullying): Σύγχρονα τεχνικά,
νομικά, κανονιστικά και ηθικά θέματα**

Ευαγγελία Αυγενάκη

Επιβλέπων Καθηγητής
Στέφανος Γκρίτζαλης

Μάιος 2014

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστημών

**Διαδικτυακός εκφοβισμός (cyberbullying): Σύγχρονα τεχνικά,
νομικά, κανονιστικά και ηθικά θέματα**

Ευαγγελία Αυγενάκη

**Επιβλέπων Καθηγητής
Στέφανος Γκρίτζαλης**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε
προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση

μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών
στα Πληροφοριακά Συστήματα

από τη Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστημών
του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

Μάιος 2014

Περίληψη

Η αυξανόμενη χρήση του Διαδικτύου από παιδιά και νέους, έχει ως αποτέλεσμα την άνθιση ενός νέου φαινομένου με διεθνείς διαστάσεις. Ο όρος cyberbullying αναφέρεται στο σύνολο των ενεργειών που αποσκοπούν στην παρενόχληση, την ταπείνωση, την προσβολή παιδιών ή εφήβων από συνομηλίκους τους, με χρήση υπολογιστών ή έξυπνων κινητών τηλεφώνων δια του διαδικτύου.

Στην Ελλάδα η αναγνώριση του διαδικτυακού εκφοβισμού ως πρόβλημα και οι προσπάθειες για την αντιμετώπιση του βρίσκονται ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Ωστόσο, η σοβαρότητα κάποιων περιπτώσεων που απασχόλησαν τη διεθνή κοινή γνώμη συνέβαλαν στην κοινωνική αναγνώριση αυτής της μορφής βίας. Επιπλέον το νομοθετικό πλαίσιο των περισσότερων Ευρωπαϊκών χωρών αντιμετωπίζει το φαινόμενο μέσω άλλων νομικών ρυθμίσεων που περιλαμβάνουν ή σχετίζονται με αυτόν καθώς δεν υπάρχουν ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις. Πέρα όμως από τη νομική πλευρά του ζητήματος τα αδικήματα που διαπράττονται επιφέρουν και ανυπολόγιστες ηθικές και ψυχολογικές επιπτώσεις στα θύματα. Για το λόγο αυτό όλοι οι αρμόδιοι φορείς (πολιτεία, σχολείο, οικογένεια) οφείλουν να έχουν επίγνωση των μεθόδων και των τεχνικών λύσεων ανάσχεσης του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή περιλαμβάνει μία ολοκληρωμένη βιβλιογραφική μελέτη στα σύγχρονα νομικά, κανονιστικά, ηθικά και τεχνικά θέματα που σχετίζονται με το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού. Παρουσιάζονται οι διεθνείς διαστάσεις του φαινομένου καθώς και οι νομικές και κανονιστικές ρυθμίσεις που εφαρμόζονται από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, περιγράφονται τα διάφορα ηθικά ζητήματα που προκύπτουν. Τέλος καταγράφονται οι μέθοδοι και αναλύονται τα χαρακτηριστικά κάποιων προτεινόμενων τεχνικών λύσεων πρόληψης και αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Summary

The increasing use of the internet by children and youths has led to the creation of a new phenomenon with international dimensions. The term “cyberbullying” refers to acts that intend to the harassment, humiliation and insult of children and adolescents by peers with the use of computers or smart phones through the internet.

In Greece, the recognition of cyberbullying as a problem and the efforts to confront it are still at an early stage. However, the seriousness of some cases that preoccupied the international public opinion contributed to the recognition of this kind of violence. Additionally, the legislative system of most European countries confronts this phenomenon using other legislative regulations that include or associate with it as there are no special legislative regulations. But beyond the legal aspect of this issue, the offenses that are committed cause incalculable psychological damages to the victims. For this reason, all responsible institutions (the state, school and family) have to be aware of the methods and technical solutions in order to prevent cyberbullying.

The present thesis includes a complete bibliographical study in the contemporary legal, regulative, ethical and technical issues that are related to the phenomenon of cyberbullying. The international dimensions of the phenomenon are presented as well as the legal regulations that are applied by countries of the European Union. Furthermore, the various ethical issues that emerge are described. Finally, the methods are recorded, and the characteristics of some recommended technical solutions in order to prevent and confront cyberbullying are analyzed.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας θα ήθελα να αποδώσω ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γκρίτζαλη Στέφανο για την καθοδήγηση και το ενδιαφέρον που έδειξε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησής της. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα αγαπημένα μου πρόσωπα για τη στήριξη και την υπομονή που έδειξαν προκειμένου να φέρω εις πέρας τις μεταπτυχιακές σπουδές μου.

Περιεχόμενα

1 Το πρόβλημα του Διαδικτυακού εκφοβισμού και οι ποικίλες μορφές του	2
1.1 Ορισμός του Διαδικτυακού εκφοβισμού	2
1.1.1 Λόγοι εξάπλωσης του Διαδικτυακού εκφοβισμού	3
1.2 Κύρια μέσα του Διαδικτυακού εκφοβισμού	4
1.2.1 Ο Διαδικτυακός εκφοβισμός μέσω της χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή	4
1.2.2 Ο Διαδικτυακός εκφοβισμός μέσω της χρήσης κινητού τηλεφώνου	7
1.3 Μορφές του Διαδικτυακού εκφοβισμού	8
1.4 Οι ρόλοι στον Διαδικτυακό εκφοβισμό	11
1.4.1 Οι θύτες	11
1.4.2 Τα θύματα	12
1.4.3 Οι παρατηρητές	14
1.5 Χαρακτηριστικά διαφοροποίησης από τον παραδοσιακό εκφοβισμό	15
2 Οι διεθνείς διαστάσεις του Διαδικτυακού εκφοβισμού	17
2.1 Διαδικτυακός εκφοβισμός – Ένα παγκόσμιο πρόβλημα	18
2.2 Έρευνες χωρών που έχουν βρεθεί αντιμέτωπες με το Διαδικτυακό εκφοβισμό	20
2.2.1 Φύλο και Διαδικτυακός εκφοβισμός	24
2.2.2 Ηλικία και Διαδικτυακός εκφοβισμός	27
2.3 Συνέπειες του Διαδικτυακού εκφοβισμού	29
2.3.1 Διάσημες περιπτώσεις Διαδικτυακού εκφοβισμού	33
3 Ευρωπαϊκή Ένωση - Νομικό πλαίσιο και δράσεις αντιμετώπισης Διαδικτυακού εκφοβισμού	37
3.1 Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα θέματα του Διαδικτυακού εκφοβισμού	38
3.1.1 Νομοθεσία Γερμανίας	40
3.1.2 Νομοθεσία Ελβετίας	40

3.1.3 Νομοθεσία Ελλάδας	41
3.1.4 Νομοθεσία Ηνωμένου Βασιλείου	42
3.1.5 Νομοθεσία Ιρλανδίας	42
3.1.6 Νομοθεσία Ισπανίας	43
3.1.7 Νομοθεσία Πορτογαλίας	44
3.2 Δράσεις αντιμετώπισης του Διαδικτυακού εκφοβισμού	45
3.2.1 Δράσεις Γερμανίας	45
3.2.2 Δράσεις Ελβετίας	47
3.2.3 Δράσεις Ελλάδας	49
3.2.3 Δράσεις Ηνωμένου Βασιλείου	51
3.2.4 Δράσεις Ιρλανδίας	54
3.3.5 Δράσεις Ισπανίας	56
3.3.6 Δράσεις Πορτογαλίας	59
3.4 Δράσεις αντιμετώπισης από τη βιομηχανία του Διαδικτύου	61
4 Ηθικά και λοιπά συναφή θέματα	65
4.1 Προσεγγίζοντας τις ηθικές πτυχές του Διαδικτυακού εκφοβισμού	65
4.1.1 Ακεραιότητα του προσώπου - ταυτότητα	67
4.1.2 Υπόληψη – φήμη	68
4.1.3 Ιδιωτικότητα	69
4.1.4 Κοινωνικές ανισότητες	73
4.2 Η διαμόρφωση της ψηφιακής προσωπικότητας	75
5 Μέθοδοι και τεχνικές ανάσχεσης του Διαδικτυακού εκφοβισμού	81
5.1 Μέθοδοι ανάσχεσης του Διαδικτυακού εκφοβισμού	81
5.2 Τεχνικές λύσεις ανάσχεσης του Διαδικτυακού εκφοβισμού	83
5.2.1 Φυλλομετρητές ιστού	85
5.2.2 Λειτουργικό σύστημα	87

5.2.3 Εφαρμογές γονικού ελέγχου	88
5.2.4 Κεντρικό σημείο πρόσβασης στο Διαδίκτυο	101
5.2.5 Πάροχοι Υπηρεσιών Διαδικτύου (ISP)	102
5.2.6 Χρήση ενδιάμεσου server φιλτραρίσματος	104
5.2.7 Ρυθμίσεις ασφάλειας σε ιστοσελίδες	106
Συμπεράσματα	109
Βιβλιογραφία	111
A Ιστοσελίδες με συμβουλές ασφάλειας στο διαδίκτυο	A-1

Κεφάλαιο 1

Το πρόβλημα του Διαδικτυακού Εκφοβισμού και οι ποικίλες μορφές του

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι μία νέα μορφή βίας και επιθετικότητας που καλλιεργείται και εκφράζεται μέσα από το Διαδίκτυο και άλλες σύγχρονες μορφές επικοινωνίας όπως τα κινητά τηλέφωνα. Η πιο συχνή μέθοδος με την οποία τα παιδιά και γενικότερα οι νέοι έχουν εκφοβισθεί ηλεκτρονικά, αναφέρεται ότι είναι αυτή των άμεσων μηνυμάτων. Κάπως λιγότερο συνήθεις τρόποι αφορούν τη χρήση χώρων συνομιλίας και ηλεκτρονικών ταχυδρομείων αλλά και τα μηνύματα στις ιστοσελίδες. Στη βιβλιογραφία έχουν αναφερθεί διάφορες μορφές διαδικτυακού εκφοβισμού όπως διαδικτυακή παρενόχληση, απειλές, δυσφήμιση κ.α. Συχνά οι νέοι οδηγούνται στο διαδικτυακό εκφοβισμό εξαιτίας της βίωσης έντονων συναισθημάτων όπως θυμός, απόγνωση μέχρι και εκδίκηση. Σε μερικές περιπτώσεις ο διαδικτυακός εκφοβισμός αποτελεί μορφή ψυχαγωγίας στοχεύοντας στην εκδήλωση ποικίλων αντιδράσεων και στην ικανοποίηση αναγκών που σχετίζονται με την επιβολή εξουσίας και ελέγχου.

1.1 Ορισμός του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Ο όρος διαδικτυακός εκφοβισμός (cyberbullying) έχει προκύψει την τελευταία δεκαετία και επινοήθηκε από τον Καναδό εκπαιδευτικό Bill Belsey. Έχει τις ρίζες του στον παραδοσιακό σωματικό ή ψυχολογικό εκφοβισμό, ενώ η ανάπτυξη του έχει συνδεθεί με την εξέλιξη των νέων τεχνολογιών, συγκεκριμένα του Διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων. Στόχος του επιτιθέμενου είναι να προκαλέσει ζημιά ή να βλάψει το θύμα του μέσω ηλεκτρονικών συσκευών.

Δεν υπάρχει κάποιος δόκιμος ορισμός για τον διαδικτυακό ή ηλεκτρονικό εκφοβισμό, που να τυγχάνει παγκόσμιας αποδοχής μεταξύ των ερευνητών. Ένας γενικός ορισμός αναφέρει ότι ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός περιλαμβάνει «τη χρήση του Διαδικτύου ή άλλων ψηφιακών τεχνολογιών, όπως είναι τα κινητά τηλέφωνα και οι προσωπικοί υπολογιστές, ως τρόπους για την εσκεμμένη παρενόχληση άλλων ατόμων» [30].

Ο Smith (2008) ορίζει τον διαδικτυακό εκφοβισμό ως: «μία επιθετική, εσκεμμένη πράξη, η οποία επαναλαμβάνεται με το πέρασμα του χρόνου, κατά ενός θύματος και συντελείται από ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων με τη χρήση διαφόρων μορφών ηλεκτρονικής επικοινωνίας». Ο ορισμός αυτός είναι παρόμοιος με εκείνον του παραδοσιακού εκφοβισμού, επιπρόσθετα, όμως, εμπεριέχει και τη χρήση νέων τεχνολογιών επικοινωνίας [30].

Οι Dehue, Bolman και Vollnik (2008) ισχυρίζονται ότι πρέπει να πληρούνται τρεις βασικές προϋποθέσεις προκειμένου να χαρακτηριστεί μια κατάσταση ως διαδικτυακός εκφοβισμός:

- Οι συμπεριφορές πρέπει να συμβαίνουν επανειλημμένα.
- Να συνεπάγονται ψυχολογικές επιπλοκές και
- Να πραγματοποιούνται με πρόθεση .

Σύμφωνα με τον Cart (2010) ο διαδικτυακός εκφοβισμός θεωρείται η πιο επιβλαβής μορφή εκφοβισμού καθώς το άτομο που εκφοβίζει μπορεί να αποκρύψει την ταυτότητά του, να εκφοβίσει οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας και να γνωστοποιήσει τον εκφοβισμό οπουδήποτε και πολύ γρήγορα.

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι πλέον ένα από τα πιο σοβαρά θέματα που καλείται να αντιμετωπίσει η εκπαιδευτική κοινότητα καθώς αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών που χρησιμοποιούν τις ηλεκτρονικές συσκευές και το διαδίκτυο για να επικοινωνήσουν, να μελετήσουν και να ψυχαγωγηθούν [29].

1.1.1 Λόγοι εξάπλωσης του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Ο λόγος για τον οποίο ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι πλέον ένα αυξανόμενο πρόβλημα, είναι η κατά κόρον αύξηση της χρήσης των υπολογιστών και των κινητών τηλεφώνων από τους νέους. Τα δύο τρίτα των νέων συνδέονται στο διαδίκτυο καθημερινά για ποικίλους λόγους, π.χ. εργασίες του σχολείου, επικοινωνία με τους φίλους, παιχνίδια, νέα ανά τον κόσμο.

Λόγω του ότι τα εργαλεία άμεσης επικοινωνίας έχουν γίνει ένα σημαντικό μέρος της σύγχρονης ζωής, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ορισμένοι νέοι χρησιμοποιούν την τεχνολογία έχοντας κακόβουλους και απειλητικούς σκοπούς. Οι νέοι βρίσκονται συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο τις περισσότερες ώρες της ημέρας, γεγονός που αυξάνει τις πιθανότητες να γίνουν θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού (ή ακόμα και θύτες). Σε ένα πλαίσιο ανωνυμίας είναι πολύ πιο εύκολο για κάποιον να πληκτρολογεί απρεπείς λέξεις από το να τις προφέρει κοιτάζοντας τον άλλο. Οι εκφοβιστές πολλές φορές δεν αντιλαμβάνονται το μέγεθος των συνεπειών για τις πράξεις τους.

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός δε γνωρίζει γεωγραφικά όρια. Το Διαδίκτυο προσφέρει διόδους επικοινωνίας μέσω μιας ευρείας γκάμας συσκευών σε όλο τον κόσμο. Παρόλα αυτά, κάποιои θέλουν να αισθάνονται ελεύθεροι να δημοσιεύουν ή να στέλνουν στιδήποτε θέλουν χωρίς να λαμβάνουν υπόψη πως αυτό το περιεχόμενο μπορεί να προκαλέσει πόνο ή ακόμα και να δημιουργήσει μερικές φορές σοβαρές ψυχολογικές και συναισθηματικές πληγές [18].

1.2 Κύρια μέσα του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Τα συνηθέστερα μέσα για να ξεκινήσει κάποιος ηλεκτρονικό εκφοβισμό προς συμμαθητές αποτελούν οι υπολογιστές και τα κινητά τηλέφωνα (Li, 2006, Patchin & Hinduja, 2006, Willard, 2007).

1.2.1 Ο Διαδικτυακός εκφοβισμός μέσω της χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή

Στον εκφοβισμό μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή οι θύτες «εκμεταλλεύονται» το πλεονέκτημα της σημερινής τεχνολογίας για να επιτεθούν στα θύματά τους. Έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχουν τόσα περιστατικά εκφοβισμού στο Διαδίκτυο όσα έχουν συμβεί στον προαύλιο χώρο των σχολείων. Έτσι λοιπόν, ο διαδικτυακός εκφοβισμός εκδηλώνεται με τη χρήση του Διαδικτύου και πιο συγκεκριμένα μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και των χώρων συνομιλίας (chat rooms), υπηρεσιών αποστολής μηνυμάτων αλλά και μέσω ιστοσελίδων [28]. Παρακάτω αναλύονται οι όροι αυτοί:

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (email): Χρησιμοποιείται ευρέως για την αποστολή μηνυμάτων τόσο από ενήλικες όσο και από εφήβους. Μπορεί να αποτελέσει το μέσον για διαδικτυακή παρενόχληση καθώς και αποστολής προσβλητικών μηνυμάτων.

Δωμάτια συζητήσεων (chatrooms): Πρόκειται για γραπτές συζητήσεις σε πραγματικό χρόνο όπως και τα μηνύματα άμεσης επικοινωνίας, με τη διαφορά ότι το περιεχόμενο είναι ορατό σε όλους όσους βρίσκονται στη συνομιλία τη δεδομένη στιγμή. Ωστόσο, μέσα σε ένα δωμάτιο συζητήσεων είναι δυνατόν να πραγματοποιούνται παράλληλα και ιδιωτικές συνομιλίες που είναι ουσιαστικά μηνύματα άμεσης επικοινωνίας (Willard, 2006). Ένας χρήστης από το δωμάτιο συνομιλίας μπορεί να καλέσει κάποιους χρήστες καθώς και να αποκλείσει άλλους από μια ιδιωτική συνομιλία. Μια ενδιαφέρουσα έρευνα, 40.376 μαθητών από τις ΗΠΑ, σχετικά με τα δωμάτια συζητήσεων ανακάλυψε ότι σχεδόν οι μισοί μαθητές που έχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο από το σπίτι επισκέπτονται τα δωμάτια συζητήσεων (Beebe, Asche, Harrison, & Quinlan, 2004). Οι χρήστες που επισκέπτονται τα δωμάτια συζητήσεων παρουσιάζουν περισσότερο άγχος, έχουν περισσότερες πιθανότητες να παρουσιάσουν επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ. χρήση καπνού, αλκοόλ ή και άλλα φάρμακα) καθώς και να πέσουν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης σε σύγκριση με εκείνους που δεν επισκέπτονται συχνά τα δωμάτια

συζητήσεων. Οι ερευνητές υποθέτουν ότι οι έφηβοι που έχουν ανάγκη από στήριξη επιδιώκουν να βρίσκονται σε απευθείας σύνδεση στα δωμάτια συζητήσεων. Αυτό υποδηλώνει ότι οι συμμετέχοντες σε αυτά μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στις βλαβερές επιπτώσεις του διαδικτυακού εκφοβισμού. Κάποια από τα δωμάτια συζητήσεων παρέχουν μία δυνατότητα όπου τα άτομα μπορούν να δημοσιεύουν ανώνυμα σχόλια (αληθή ή ψευδή, σκληρά ή επιβλαβή) (Belsey, n.d.)

MUDS (Multi-User Dungeons): Είναι παρόμοια με τα δωμάτια συζητήσεων στο γεγονός ότι υπάρχει ένας αριθμός χρηστών που πραγματοποιούν απευθείας σύνδεση ταυτόχρονα. Σε αντίθεση με τα δωμάτια συζητήσεων, οι χρήστες εκεί δε γνωρίζουν ο ένας τον άλλο πέρα από αυτό το περιβάλλον (Grinter & Palen, 2002). Σε ένα MUD υπάρχει ένα οπτικό περιβάλλον ή δωμάτιο μέσα στο οποίο οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν μικρές εικόνες (avatars) που εκπροσωπούν τους εαυτούς τους. Μερικά από τα MUDS συμπεριλαμβάνουν φανταστικούς κόσμους όπου οι συμμετέχοντες δημιουργούν ρόλους και συμμετέχουν σε περιπέτειες μέσω αυτών των ρόλων (Suler, 2005). Σε αντίθεση με τα online παιχνίδια, οι αλληλεπιδράσεις στα MUDS εμφανίζονται ως κείμενο.

Μηνύματα άμεσης επικοινωνίας (Instant messaging): Είναι παρόμοια με τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με τη διαφορά ότι παρέχουν σύγχρονη επικοινωνία. Τα δύο μέρη είναι συνδεδεμένα στο διαδίκτυο την ίδια χρονική στιγμή προκειμένου να στέλνουν και να λαμβάνουν μηνύματα. Αρκετά προγράμματα μηνυμάτων με δυνατότητα άμεσης συνομιλίας είναι διαθέσιμα χωρίς κόστος στο διαδίκτυο. Όταν ένας χρήστης επιθυμεί να εγγραφεί σε μία τέτοια υπηρεσία, δημιουργεί ένα λογαριασμό χρήστη, ο οποίος μπορεί να αναζητηθεί από άλλους εγγεγραμμένους χρήστες. Τα προγράμματα αυτά επιτρέπουν στο χρήστη να δημιουργήσει «λίστες φίλων» ή λίστες οθονών με τα ονόματα των επαφών του. Στη συνέχεια ειδοποιεί το χρήστη όταν ένας φίλος του είναι συνδεδεμένος. Η ανταλλαγή των άμεσων μηνυμάτων μπορεί να επιτευχθεί μόνο ανάμεσα σε χρήστες, οι οποίοι βρίσκονται αμοιβαία ο ένας στις επαφές του άλλου (Willard, 2006). Οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να καλέσουν τους φίλους που επιθυμούν, αποκλείοντας τους υπόλοιπους, προκειμένου να ενταχθούν σε μια συνομιλία (Bolton & Graeve, 2005). Στις Η.Π.Α. τουλάχιστον 13 εκατομμύρια έφηβοι χρησιμοποιούν τα μηνύματα άμεσης επικοινωνίας λόγω του ότι αποτελούν έναν τρόπο κοινωνικοποίησης καθώς και εξοικείωσης με την τεχνολογία. Ένα μειονέκτημα σχετικά με τα μηνύματα άμεσης επικοινωνίας, είναι ότι παρόλο που η συνομιλία υλοποιείται μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων, το κείμενο μπορεί να αντιγραφεί χωρίς την έγκριση του αποστολέα και να σταλεί σε άλλα άτομα που δεν είναι αποδέκτες. Ο όρος αυτός ονομάζεται δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων και

περιγράφεται στην ενότητα 1.3. Η αποστολή κωδικών πρόσβασης μέσω των μηνυμάτων άμεσης επικοινωνίας μπορεί να οδηγήσει στην υποκλοπή αυτών, με αποτέλεσμα την αποστολή ενοχλητικού και προσβλητικού υλικού από ασυνείδητους χρήστες. Η ανωνυμία αυτού του περιβάλλοντος επιτρέπει στους χρήστες να είναι περισσότερο αποκαλυπτικοί από ότι θα ήταν στην πραγματική τους επικοινωνία. Π.χ. για ένα ντροπαλό άτομο, η άμεση επικοινωνία μέσω μηνυμάτων αποτελεί έναν τρόπο εύκολης και γρήγορης κοινωνικοποίησης, Μία έρευνα από τους Bolton και Grave ανακάλυψε ότι το 37 % των νέων παραδέχεται ότι μέσω αυτής της επικοινωνίας μπορεί και αποκαλύπτει περισσότερες προσωπικές πληροφορίες από ότι στην πραγματική επικοινωνία.

Ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, MySpace): Περιλαμβάνουν πολλά από τα χαρακτηριστικά των μηνυμάτων ηλεκτρονικής επικοινωνίας, ιστολογίων κ.τ.λ. και παρέχουν τις ίδιες δυνατότητες κατάχρησης από τους διαδικτυακούς εκφοβιστές όπως και οι άλλες μέθοδοι.

Ιστολόγια (blogs): Είναι παρόμοια με τα ημερολόγια, εκτός από το ότι δημοσιεύονται για προβολή και σχολιασμό. Τα ιστολόγια μπορούν να περιλαμβάνουν κείμενα καθώς και βίντεο. Η δημοτικότητα αυτού του μέσου είναι εμφανής στα ποσοστά χρήσης: 38% των Αμερικανών εφήβων διαβάζουν ιστολόγια και το 19% έχουν δικά τους (Willard, 2006). Οι Huffaker και Calvert (2005) παρατήρησαν ότι το 52% του συνόλου των ιστολογίων αφορούν εφήβους ηλικίας 13-19 ετών. Τα ιστολόγια μπορούν να συνδέονται με άλλα ιστολόγια για τη δημιουργία κοινοτήτων. Επίσης, μπορεί να αποτελέσουν πλατφόρμες για διαδικτυακούς εκφοβιστές προκειμένου να δημοσιεύσουν σκληρά σχόλια. Πολλοί διαχειριστές των ιστολογίων παρέχουν στη δημοσιότητα προσωπικές πληροφορίες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από άλλους χρήστες, ποσοστό πάνω από 54% συμπεριλαμβανομένων και ορισμένων δημογραφικών στοιχείων που περιέχουν τα πραγματικά ονόματα των χρηστών. Οι Huffaker και Calvert πραγματοποίησαν μία έρευνα ανάμεσα σε 70 ιστολόγια και ανακάλυψαν ότι το 20% των εφήβων εμφανίζουν ολόκληρο το όνομα τους στο ιστολόγιο τους και το 44% παρέχει λίστες με διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή ονόματα χρήστη για μηνύματα άμεσης συνομιλίας. Δεν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα φύλα ως προς το είδος των πληροφοριών που να είναι σημαντικές. Επίσης διαπιστώθηκε ότι το 63% αυτών που διαθέτουν ιστολόγια χρησιμοποιούν σύμβολα και το 49% κάνουν συζητήσεις για ρομαντικές σχέσεις.

Ιστοσελίδες δημοσκόπησης (Strom & Strom, 2005): Πρόκειται για δικτυακούς τόπους που διατίθενται για ψηφοφορίες νέων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Έχουν συνήθως τη μορφή

μηνυμάτων σε πίνακα, στα οποία οι επισκέπτες υποβάλλουν σχόλια πάνω σε συγκεκριμένα θέματα (Suler, 2005) [19].

1.2.2 Ο Διαδικτυακός εκφοβισμός μέσω της χρήσης κινητού τηλεφώνου

Η τεχνολογία, έχει προκαλέσει ένα συνδυασμό τεχνολογικών επιτευγμάτων, καθώς τα κινητά τηλέφωνα – και ιδιαίτερα εκείνα της λεγόμενης «τρίτης γενιάς» - διαθέτουν εξελιγμένες κάμερες με τη χρήση των οποίων τα παιδιά – θύτες μπορούν να ταπεινώσουν και να εκφοβίσουν τα θύματά τους. Η χρήση του κινητού τηλεφώνου μπορεί να συμβάλλει στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό μέσω της αποστολής κακόβουλων γραπτών μηνυμάτων ή και τηλεφωνικών κλήσεων, οι οποίες μπορεί να είναι και σιωπηρές. Ωστόσο, ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός μέσω του κινητού τηλεφώνου μπορεί εύκολα να συνδεθεί με αυτόν που λαμβάνει χώρα στο Διαδίκτυο. Με τη βοήθεια του κινητού, ο καθένας μπορεί να αποθανατίσει προσωπικές ή μη στιγμές κάποιου και να τις προβάλλει στο Διαδίκτυο [28]. Παρακάτω αναλύονται οι όροι με τους οποίους μπορεί να προκληθεί διαδικτυακός εκφοβισμός μέσω της χρήσης του κινητού τηλεφώνου:

Μηνύματα κειμένου (text messages): Είναι ιδιαίτερα δημοφιλή στην Αυστραλία όπου αποτελούν την πιο δημοφιλή μέθοδο επικοινωνίας για τους νέους ηλικίας 14 έως 17 ετών (Brown et al., 2006). Η Αυστραλία είναι ο παγκόσμιος ηγέτης στη χρήση κινητών τηλεφώνων με αυξανόμενη χρήση της τάξης του 5% από το 2000 έως το 2005. Σχεδόν οι μισοί νέοι ηλικίας 10-14 ετών χρησιμοποιούν τα γραπτά μηνύματα καθημερινά καθώς και το 80% των νέων ηλικίας 15-17 ετών. Τα μηνύματα κειμένου (γνωστά και ως SMS) είναι συνήθως σύντομα μηνύματα που χρησιμοποιούν λέξεις και συντομεύσεις. Ωστόσο, τα σύγχρονα κινητά τηλέφωνα μπορούν και στέλνουν ψηφιακές φωτογραφίες σε άλλα τηλέφωνα ή δικτυακούς τόπους ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Οι πιο εξελιγμένοι χρήστες μπορούν να στέλνουν μηνύματα σε κινητά τηλέφωνα από δικτυακούς τόπους.

Μηνύματα μέσω Bluetooth: Ο όρος αυτός αναφέρθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα Smith et al.'s (2006). Αφορά την αποστολή ενός μηνύματος κειμένου, συνήθως σεξουαλικού περιεχομένου, από το κινητό τηλέφωνο προς όλους σε μια συγκεκριμένη περιοχή (π.χ. μπαρ). Έχει ως σκοπό να αναστατώσει τους παραλήπτες του, οι οποίοι δε γνωρίζουν από πού προέρχεται το μήνυμα [19].

1.3 Μορφές του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Όπως και ο παραδοσιακός εκφοβισμός έτσι και ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο, το οποίο εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους. Υπάρχουν εννέα κύριες και διαφορετικές κατηγορίες κοινών δράσεων διαδικτυακού εκφοβισμού (Willard, 2007):

- **«Ανάφλεξη» (Flaming):** Με τον όρο «flame» (που σημαίνει «φλόγα») εννοείται ένα εσκεμμένο εχθρικό και προκλητικό μήνυμα που αποστέλλεται από έναν χρήστη σε ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων. Με τον όρο «flaming» («ανάφλεξη») εννοείται η αποστολή βίαιων, αγενών και χυδαίων ηλεκτρονικών μηνυμάτων, με σκοπό την πρόκληση λεκτικών διαπληκτισμών μεταξύ δύο ή περισσότερων χρηστών, εντός του Διαδικτύου.
- **Διαδικτυακή παρενόχληση (Online harassment):** Μπορεί να οριστεί ως η επαναλαμβανόμενη αποστολή προσβλητικών ή απειλητικών μηνυμάτων σε ένα άλλο άτομο μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, γραπτών μηνυμάτων, ή σε δωμάτια συζητήσεων (chat rooms), τα οποία μπορούν να προκαλέσουν συναισθηματική και ψυχική οδύνη. Όπως και στον παραδοσιακό εκφοβισμό, δημιουργείται μία άنيση σχέση, στην οποία το θύμα υφίσταται παθητικά την παρενόχληση ή, στην καλύτερη περίπτωση, προσπαθεί, συνήθως ανεπιτυχώς, να πείσει αυτόν που το καταδιώκει να βάλει ένα τέλος στην επιθετικότητα.
- **Διαδικτυακή καταδίωξη (Cyberstalking):** Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει εκείνες τις συμπεριφορές οι οποίες, μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογιών, είναι πιθανόν να προκαλέσουν παρενόχληση ποικίλων μορφών στα θύματα, με απώτερο στόχο την εκδήλωση πολύ πιο βίαιων μορφών επιθετικότητας, ακόμα και σωματικού τύπου. Αποτελούν, με άλλα λόγια, ένα σύνολο επίμονων και καταδιωκτικών συμπεριφορών που πραγματώνονται μέσω του Διαδικτύου ή των κινητών τηλεφώνων.
- **Διαδικτυακές απειλές (Cyberthreats):** Ορίζονται ως οι απειλές ή το «οδυνηρό υλικό» και αποτελούν γενικές δηλώσεις που καθιστούν το συντάκτη της δήλωσης συναισθηματικά αναστατωμένο και να εξετάζει το ενδεχόμενο να βλάψει κάποιον άλλον, τον εαυτό του, ή ακόμα και να αυτοκτονήσει.

- **Δυσφήμιση (Denigration):** Αποτελεί τη διανομή, μέσω του Διαδικτύου ή γραπτών μηνυμάτων στο κινητό τηλέφωνο, ψευδών ή ταπεινωτικών σχολίων για τα θύματα, με σκοπό «να βλάψουν τη φήμη ή τις φιλίες του ατόμου που αποτελεί στόχο».
- **Πλαστοπροσωπία (Impersonation):** Μέσα από τη διαδικασία της «μίμησης», οι θύτες του ηλεκτρονικού εκφοβισμού παριστάνουν τα θύματά τους. Ένα χαρακτηριστικό του φαινομένου αυτού είναι ότι ο θύτης δημιουργεί μία πλαστή ταυτότητα με το όνομα ενός γνωστού ατόμου, χρησιμοποιώντας τη φωτογραφία του, δημιουργώντας ένα νέο, παράλληλο προφίλ, έτσι ώστε να είναι σε θέση να προσποιηθεί ότι είναι το άτομο αυτό. Στη συνέχεια μπορεί είτε να μιλήσει άσχημα και προσβλητικά για κάποιον είτε να καταφέρει να μάθει πράγματα και πληροφορίες· ή, ο εισβολέας μπορεί, εάν έχει το όνομα χρήστη και τον κωδικό του θύματος, να στέλνει μηνύματα για λογαριασμό του προς ένα άλλο άτομο, το οποίο δεν θα γνωρίζει ότι τα μηνύματα που έλαβε στην πραγματικότητα δεν έχουν αποσταλεί από τον/τη φίλο του/της αλλά από ένα τρίτο άτομο, το οποίο έκλεψε την ταυτότητά του/της. Σε ακραίες περιπτώσεις, ο θύτης αλλάζει τον κωδικό του θύματος, παρεμποδίζοντας την πρόσβαση στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή στο λογαριασμό του. Αυτή η μορφή επιθετικότητας μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα ή ακόμα και να βλάψει τον πραγματικό ιδιοκτήτη του λογαριασμού. Πολύ συχνά, σε αυτές τις περιπτώσεις εμπλέκονται πρώην ερωτικοί σύντροφοι.
- **Εξαπάτηση (Tricky):** Η ιδιαιτερότητα του φαινομένου αυτού έγκειται στην πρόθεση εξαπάτησης του θύματος. Μερικές φορές, ο θύτης παρουσιάζεται αρχικά ως φίλος, με σκοπό να καταφέρει το θύμα να του αποκαλύψει προσωπικές πληροφορίες ή να μοιραστεί μαζί του ιστορίες ή φωτογραφίες που το εκθέτουν.
- **Δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων (Outing):** Ο διαδικτυακός εκφοβιστής μόλις αποκτήσει την εμπιστοσύνη και τις προσωπικές πληροφορίες του θύματος μετά από εξαπάτηση, τις διακινεί μέσω των ηλεκτρονικών μέσων όπως είναι το Διαδίκτυο, τα γραπτά μηνύματα, κτλ.
- **Αποκλεισμός (Exclusion):** Συνίσταται στον εσκεμμένο αποκλεισμό ενός άλλου ατόμου από την ομάδα των φίλων, από τα δωμάτια συζήτησης (chat rooms) ή από τα διαδικτυακά ομαδικά παιχνίδια (multiplayer games). Ο αποκλεισμός από την ομάδα των φίλων γίνεται αντιληπτός ως μια σοβαρή προσβολή, η οποία μπορεί να μειώσει τη

δημοτικότητα του θύματος στην ομάδα των συνομηλίκων και την όποια «δύναμη» διαθέτει το άτομο αυτό στον κύκλο των φίλων του [30].

Στις **παραπάνω** μορφές διαδικτυακού εκφοβισμού η Shoemaker – Galloway (2007) προσθέτει και διάφορες άλλες τακτικές που χρησιμοποιούνται για τον εκφοβισμό μέσω του διαδικτύου:

- **Τελιωτικό χτύπημα (Bash boards):** Πρόκειται για διαδικτυακούς πίνακες ανακοινώσεων, όπου τα άτομα δημοσιοποιούν οτιδήποτε επιλέξουν. Σε γενικές γραμμές, οι δημοσιοποιήσεις αυτές είναι πρόστυχες, μίσους και κακόβουλες.
- **Χαρούμενο χαστούκισμα (Happy slapping):** Αποτελεί ένα φαινόμενο της νεολαίας που παρατηρήθηκε για πρώτη φορά το 2004, στην Αγγλία. Είναι μία σχετικά πρόσφατη μορφή εκφοβισμού, που συνδέεται με τον παραδοσιακό εκφοβισμό και σε αυτήν μία ομάδα αγοριών βρίσκει ευχαρίστηση να «χαστουκίζει» ξένους, καταγράφοντας τα πάντα σε βίντεο μέσω των κινητών τηλεφώνων. Από το «χαστούκισμα» προχώρησαν, επίσης, σε πράξεις αυξημένης επιθετικότητας και εκφοβισμού. Σήμερα, το «happy slapping» συνίσταται στην καταγραφή ενός βίντεο, στο οποίο το θύμα βιντεοσκοπείται ενώ υφίσταται διάφορες μορφές βίας, τόσο ψυχολογικής, όσο και σωματικής, που έχουν ως στόχο «να υποβιβάσουν και να εξευτελίσουν το θύμα». Η βιντεοσκόπηση γίνεται χωρίς να την αντιλαμβάνεται το θύμα και οι εικόνες δημοσιεύονται στη συνέχεια στο Διαδίκτυο και παρακολουθούνται από άλλους χρήστες.
- **Πόλεμοι κειμένου (Text wars/Attacks):** Συμβαίνει όταν πολλά άτομα δημιουργούν ένα είδος συμμορίας στέλνοντας στο στοχοποιημένο θύμα εκατοντάδες ηλεκτρονικά και γραπτά μηνύματα. Εκτός από τη συναισθηματική καταπόνηση που μπορεί να υποστεί το θύμα, ο λογαριασμός κινητής τηλεφωνίας του θύματος ενδέχεται να αυξηθεί.
- **Διαδικτυακές δημοσκοπήσεις (Online polls):** Αφορά δημοσκοπήσεις στο διαδίκτυο, οι οποίες ζητούν από τους αναγνώστες να ψηφίσουν επί συγκεκριμένων θεμάτων, συχνά πολύ επιβλαβών και υποτιμητικών [27].

1.4 Οι ρόλοι στον Διαδικτυακό εκφοβισμό

Τα εμπλεκόμενα μέρη στο Διαδικτυακό εκφοβισμό είναι οι θύτες, τα θύματα και οι παρατηρητές. Παρακάτω αναλύονται τα χαρακτηριστικά αυτών.

1.4.1 Οι θύτες

Οι θύτες (bullies όπως έχουν ονομαστεί) έχουν τον κυρίαρχο ρόλο σε οποιοδήποτε περιστατικό εκφοβισμού. Σε αντίθεση με τους θύτες του παραδοσιακού εκφοβισμού δε χρειάζεται να είναι σωματικά μεγαλύτεροι και ισχυρότεροι από τα θύματά τους για να μπορέσουν να εκφοβίσουν (Strom & Strom, 2005). Δεν είναι απαραίτητα οι άτακτοι και σκληροί μαθητές της τάξης και του προαυλίου αλλά μπορεί να είναι ήσυχoi και επιμελείς μαθητές (Davis, 2011), που δεν εμπλέκονται σε καυγάδες και έχουν καλές κοινωνικές σχέσεις. Αντίθετα, σύμφωνα με κάποιους άλλους οι θύτες του διαδικτυακού εκφοβισμού δεν έχουν καλές σχέσεις τόσο με τους συμμαθητές τους όσο και με το προσωπικό του σχολείου (Feinberg & Robey, 2009) ενώ άλλοι ισχυρίζονται ότι μπορεί να είναι μαθητές κοινωνικοί και δημοφιλείς οι οποίοι θέλοντας να διατηρήσουν υψηλή τη δημοτικότητα τους ντροπιάζουν και προσπαθούν να αποκλείσουν κάποιους συμμαθητές τους [29].

Τα πιο συνηθισμένα κίνητρα του θύτη είναι η προκατάληψη και η ζήλια (Strom & Strom, 2005, Bendel Draa & Sydney, 2009). Ένα άλλο κίνητρο είναι η διασκέδαση (Conn, 2010, Bendel Draa & Sydney, 2009) και η επίδειξη δύναμης στους συμμαθητές τους (Conn, 2010). Άλλοι εκφοβίζουν υποστηρίζοντας με αυτόν τον τρόπο κάποιο φίλο τους που είναι θύμα εκφοβισμού και πιστεύουν ότι είναι περισσότερο «τιμωροί» παρά θύτες (Feinberg & Robey, 2009). Άλλο κίνητρο είναι η δύναμη που νιώθει ο θύτης εξευτελίζοντας κάποιο άτομο σε μαζικό ακροατήριο οποιαδήποτε στιγμή του εικοσιτετραώρου (Conn, 2010, Feinberg & Robey, 2009) με τη δυνατότητα της άμεσης πρόσβασης που του παρέχει το διαδίκτυο. Ακόμη, ορισμένοι έφηβοι που αντιμετωπίζουν κοινωνικές δυσκολίες τις οποίες αδυνατούν να αντιμετωπίσουν βρίσκουν εκτόνωση στον διαδικτυακό εκφοβισμό (Bendel Draa & Sydney, 2009).

Οι θύτες θέλουν να αισθάνονται ισχυροί, να επιβεβαιώνουν τη δύναμη τους, γι' αυτό όταν κακομεταχειρίζονται τους άλλους αισθάνονται ευχαρίστηση και ικανοποίηση. Επίσης δικαιολογούν τις ενέργειες τους με τον ισχυρισμό ότι τις προκάλεσαν τα ίδια τα θύματα. Είναι αντιδραστικοί, αντικοινωνικοί και οποιοδήποτε πρόβλημα αντιμετωπίζουν το διαχειρίζονται με

βιαιότητα. Επιπρόσθετα έχουν τη τάση να παραβαίνουν τους σχολικούς κανόνες. Συνήθως είναι άτομα που προέρχονται από οικογένειες όπου παρατηρείται σωματική κακοποίηση και παραμέληση. Επίσης, είναι άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται από ένα υπερτροφικό «εγώ», από αυταρέσκεια, αρχηγική και αυταρχική συμπεριφορά.

Οι θύτες του διαδικτυακού εκφοβισμού αδυνατούν να καταλάβουν τη βλάβη που προκαλούν στα θύματά τους καθώς απουσιάζει η κατά πρόσωπο επαφή. Επειδή δε βλέπουν τα θύματά τους όταν εκφοβίζουν είναι δύσκολο να καταλάβουν τις συνέπειες των πράξεών τους (Strom & Strom, 2005, Floreno, 2011). Συνήθως είναι ανώνυμοι γιατί το διαδίκτυο τους επιτρέπει να χρησιμοποιούν ψευδώνυμα (Strom & Strom, 2005). Εξαιτίας αυτής της ανωνυμίας, σε αντίθεση με τους θύτες του παραδοσιακού εκφοβισμού, είναι δύσκολο να εντοπιστούν και κατά συνέπεια να τιμωρηθούν για τις πράξεις τους γεγονός που λειτουργεί ενθαρρυντικά για τους ίδιους (Snider, 2004, Strom & Strom, 2005, Anderson & Sturm, 2007).

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός δεν περιλαμβάνει πάντα ένα θύτη και ένα θύμα αλλά μπορεί να υπάρχουν συμμορίες από θύτες που εκφοβίζουν ένα άτομο ή ομάδες ατόμων. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε περιπτώσεις διεξαγωγής απευθείας ψηφοφοριών στις οποίες οι μαθητές καλούνται να ψηφίσουν συμμαθητές τους με κριτήριο κάποιο μη κολακευτικό χαρακτηριστικό του χαρακτήρα ή της εμφάνισής τους (Strom & Strom, 2005). Επιπλέον, όταν οι θύτες δρουν σε ομάδες ο εντοπισμός τους γίνεται ακόμη δυσκολότερος (Feinberg & Robey, 2009).

Σύμφωνα με τους Hinduja & Patchin (2009) υπάρχουν κάποιες ενδείξεις που μπορεί να φανερώσουν το θύτη. Τέτοιες ενδείξεις είναι: α) ελαχιστοποίηση του «παραθύρου» ή κλείσιμο του υπολογιστή όταν πλησιάζει ο γονέας, β) δημιουργία λογαριασμών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου σε διαφορετικά ονόματα, γ) διστακτικότητα για συζήτηση με θέματα σχετικά με τη δραστηριότητα του στο διαδίκτυο, δ) ενασχόληση με τον υπολογιστή για πολλή ώρα κατά τη διάρκεια της ημέρας [19].

1.4.2 Τα θύματα

Τα θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι κατά κύριο λόγο μαθητές με χαρακτηριστικά που τους διαφοροποιούν από την πλειοψηφία (Willard, 2007). Συνήθως είναι ήσυχτοι, ευαίσθητοι, αγχώδεις και ανασφαλείς μαθητές, που σπάνια αμύνονται ή αντεπιτίθενται στις προσβολές. Στις πλείστες περιπτώσεις είναι πιο αδύναμοι, τόσο σωματικά, όσο και ψυχολογικά, από τους συνομήλικους τους και διακατέχονται από συναισθήματα απόρριψης και καταδίκης.

Πολλά από τα θύματα συμπεριφέρονται κατά τρόπους που σηματοδοτούν την ανικανότητά τους να υπερασπιστούν επαρκώς τον εαυτό τους σε περίπτωση εκφοβισμού και χλευασμού. Είναι ιδιαίτερος ευάλωτα και έχουν την τάση να ενισχύουν τους δράστες υποχωρώντας και εγκαταλείποντας εύκολα τις διεξόδους για σωτηρία, άμυνα και υποστήριξη του εαυτού τους και των δικαιωμάτων τους (Hodges et al., 1997, Perry et al., 1990, Schwardz et al., 1993). Συνήθως είναι και σωματικά αδύναμοι ή τυχαίνει μερικές φορές να ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα παιδιά για κάποιο περίοπτο εμφανές χαρακτηριστικό τους, όπως είναι η παχυσαρκία, ο τραυλισμός κ.α. Επιπλέον, τα θύματα στερούνται, βασικών κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως είναι η συνεργατικότητα, η ικανότητα ανάπτυξης φιλικών σχέσεων και η αίσθηση του χιούμορ, ενώ χαρακτηρίζονται από μειωμένη αυτοεκτίμηση η οποία συνδέεται με εμπειρίες ανασφαλούς προσκόλλησης κατά την βρεφική ηλικία (Egan & Perry, 1998, Schwardz et al., 1993, Troy & Sroufe, 1987) [26].

Οι έφηβοι – θύματα διστάζουν να αναφέρουν στους γονείς τους για την κακομεταχείρισή τους κυρίως γιατί πιστεύουν ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να τους βοηθήσουν (Anderson & Strum, 2007, Brunner & Lewis, 2008) αλλά και λόγω του ότι είναι ψυχολογικά τραυματισμένοι πιστεύουν ότι είναι υπεύθυνοι οι ίδιοι για την κατάσταση που υφίστανται (FeinBerg & Robey, 2009). Επιπλέον πιστεύουν ότι σε περίπτωση αναφοράς του εκφοβισμού στους γονείς τους εκείνοι θα προσπαθήσουν να επιλύσουν το πρόβλημα περιορίζοντας την πρόσβασή τους στον υπολογιστή και στο κινητό τηλέφωνο. Έτσι, επιλέγουν να αποκρύψουν τον εκφοβισμό παρά να τον αναφέρουν κάτι που γι' αυτούς θα σήμαινε λιγότερη επικοινωνία με τους φίλους τους και συνεπώς κοινωνική απομόνωση (Strom & Strom, 2005). Επίσης, μπορεί να διστάζουν να αναφέρουν τον εκφοβισμό γιατί φοβούνται μία πιθανή εκδίκηση του θύτη.

Μία πιθανή ερμηνεία της απόκρυψης του εκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς και από άτομα του σχολικού περιβάλλοντος είναι ότι οι μαθητές γνωρίζουν πως το σχολείο πολλές φορές δεν μπορεί να βοηθήσει σε περίπτωση που ο εκφοβισμός συμβαίνει εκτός του σχολικού ωραρίου και της ιδιοκτησίας του σχολείου (Anderson & Strum, 2007). Ακόμη, επειδή οι θύτες γνωρίζουν ότι οι γνώσεις τόσο των γονέων όσο και των εκπαιδευτικών σχετικά με την τεχνολογία είναι ελλιπείς σε σύγκριση με τις γνώσεις των νέων, πιστεύουν ότι για το λόγο αυτό δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν το θύτη (Anderson & Strum, 2007).

Υπάρχουν όμως ορισμένες ενδείξεις που μπορεί να φανερώσουν ότι κάποιος είναι θύμα διαδικτυακού εκφοβισμού και αυτές είναι: α) κλείνει γρήγορα ή απότομα τον υπολογιστή χωρίς προφανή λόγο, β) δείχνει νευρικότητα όταν λαμβάνει μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου,

μηνύματα τηλεφώνου και κατά τη διάρκεια τηλεφωνικής κλήσης και ηλεκτρονικής συνομικλίας, γ) δεν απαντάει σε κάποιο τηλεφώνημα ή μήνυμα, δ) αποφεύγει να πάει στο σχολείο, ε) φαίνεται θυμωμένος ή απογοητευμένος όταν βρίσκεται στον υπολογιστή, στ) διαστάζει να συζητήσει θέματα σχετικά με το διαδίκτυο (Hinduja & Patchin, 2009, όπως αναφέρεται από Brunner & Lewis, 2010) [29].

1.4.3 Οι παρατηρητές

Ο ρόλος του παρατηρητή έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στο διαδικτυακό εκφοβισμό γιατί με τη στάση του μπορεί να συμβάλλει είτε θετικά είτε αρνητικά. Συνήθως ο παρατηρητής είναι συνομήλικος του θύτη και του θύματος και γι' αυτό ακριβώς ο ρόλος του είναι πολύ σημαντικός γιατί ως συνομήλικος μπορεί να επηρεάσει τους άλλους παρατηρητές (Bruhn, 2010).

Σύμφωνα με την Willard (2007) οι παρατηρητές διακρίνονται σε επιβλαβείς ή παρατηρητές που αποτελούν μέρος του προβλήματος και σε χρήσιμους ή παρατηρητές που αποτελούν μέρος της λύσης του προβλήματος. Οι χρήσιμοι παρατηρητές είναι αυτοί που μεσολαβούν ώστε να σταματήσει ο εκφοβισμός ενώ οι επιβλαβείς παρατηρητές είναι αυτοί που μένουν αμέτοχοι ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό τον εκφοβισμό.

Οι λόγοι για τους οποίους οι παρατηρητές μπορεί να παραμένουν σιωπηλοί και να μη βοηθήσουν τα θύματα του εκφοβισμού είναι επειδή αισθάνονται αδύναμοι, έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση (Harris & Petrie, 2002 όπως αναφέρεται από Bruhn, 2010). Ωστόσο η πιθανότητα ενός παρατηρητή να βοηθήσει το θύμα μειώνεται όταν αυξάνεται ο αριθμός των παρατηρητών κάτι που είναι γνωστό και ως «η επίδραση του παρατηρητή» (Latane & Nida, 1981). Αυτό συμβαίνει εξαιτίας τριών προβλημάτων που είναι σύμφωνα με την Bruhn (2010) η αναστολή του ακροατηρίου, η κοινωνική επιρροή και η διάχυση της ευθύνης.

Σύμφωνα με το πρώτο πρόβλημα ο παρατηρητής φοβάται την αρνητική κριτική των άλλων παρατηρητών σε περίπτωση που βοηθήσει το θύμα. Το δεύτερο πρόβλημα είναι ότι ο παρατηρητής επηρεάζεται από τη συμπεριφορά των άλλων παρατηρητών, και βλέποντας ότι πολλοί παρατηρούν αλλά κανείς δεν παρεμβαίνει, διστάζει να αναλάβει δράση. Το τρίτο πρόβλημα είναι ότι κάθε παρατηρητής πιστεύει ότι κάποιος από τους υπόλοιπους παρατηρητές θα βοηθήσει το θύμα, με αποτέλεσμα να μειώνεται η ατομική δράση και ευθύνη [29].

1.5 Χαρακτηριστικά διαφοροποίησης από τον παραδοσιακό εκφοβισμό

Παρά το γεγονός ότι η διαδικτυακή παρενόχληση είναι μια μορφή εκφοβισμού, υπάρχουν πολλά χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τις παραδοσιακές μορφές εκφοβισμού.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι η ικανότητα του θύτη να διατηρεί την ανωνυμία του, σε αντίθεση με τον παραδοσιακό εκφοβισμό που είναι συνήθως άμεσος και οι εκφοβιστές ορατοί. Οι εκφοβιστές μέσω διαδικτύου είναι σε θέση να παρενοχλούν τα θύματα τους, χωρίς τα θύματα να γνωρίσουν ποτέ, από ποιον και γιατί βρέθηκαν σε αυτή την κατάσταση (Hinduja & Patchin, 2008). Πολλές φορές, οι εκφοβιστές αγνοούν τη ζημιά που μπορούν να προκαλέσουν στο θύμα (Slonje & Smith, 2007; Williard, 2004). Άλλοι πάλι από αυτούς, επιχειρούν να επιδεινώσουν τις αρνητικές επιδράσεις, αναδημοσιεύοντας φωτογραφίες ή δυσφημιστικές πληροφορίες για το θύμα. Η ανωνυμία του θύτη στερεί το δικαίωμα τυχόν αντίδρασης και αποφυγής από το θύμα (Williard, 2004) [17]. Σε γενικές γραμμές, το λιγότερο 40% - 50% εκείνων που δέχτηκαν επιθέσεις από διαδικτυακούς εκφοβιστές γνωρίζουν την ταυτότητα του δράστη (Kowalski & Limber, 2007. Wolak et al., 2007).

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός διεισδύει πολύ περισσότερο στις ζωές των θυμάτων απ' ό,τι ο παραδοσιακός εκφοβισμός. Οι θύτες μπορούν να προσεγγίσουν τα θύματα τους μέσω κινητών τηλεφώνων, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και των άμεσων μηνυμάτων οποιαδήποτε στιγμή και ώρα. Η συνεχόμενη διάρκεια των εκφοβιστικών συμπεριφορών μπορεί να συνεπάγεται ακόμα δυνατότερα αρνητικά αποτελέσματα από τον παραδοσιακό εκφοβισμό. Ο παραδοσιακός εκφοβισμός συμβαίνει συχνά σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, ενώ ο διαδικτυακός εκφοβισμός μπορεί να συμβεί ανά πάσα στιγμή και οπουδήποτε, συμπεριλαμβανομένου και του σπιτιού [27].

Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μεθόδους εκφοβισμού, η διαδικτυακή παρενόχληση εξαπλώνεται πολύ γρήγορα μέσω των διαφόρων μορφών της τεχνολογίας, όπως τα γραπτά μηνύματα ή τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου [17]. Επίσης, το υλικό της παρενόχλησης μπορεί να αποθηκευτεί [27]. Οι αρνητικές επιδράσεις προς τα θύματα αυξάνονται περισσότερο σε συνομιλίες απευθείας συνδέσεων, σε προωθήσεις μηνυμάτων και αναδημοσιεύσεις σχολίων. Αυτό συμβαίνει, διότι εάν ο θύτης κατορθώσει να κερδίσει την προσοχή του ακροατηρίου, τότε είναι σχεδόν απίθανο για το θύμα να σταματήσει την παρενόχληση. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχει

εύκολος τρόπος να βρεθεί η πηγή του κακού έτσι ώστε να σταματήσει εγκαίρως ο διαμοιρασμός των πληροφοριών είτε να εξαλειφθεί μόνιμα η πληροφορία [17].

Η έλλειψη εποπτείας στα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας (Patchin & Hinduja, 2006) και η απουσία ειδικής νομοθεσίας και φορέων προστασίας αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα στο διαδικτυακό εκφοβισμό. Το Διδακτικό προσωπικό ή / και οι διευθυντές των σχολείων προσδιορίζονται ως παράγοντες επιβολής των νόμων στον παραδοσιακό εκφοβισμό (Holt & Keyes, 2004). Εντούτοις, στο διαδικτυακό εκφοβισμό δεν υπάρχει συγκεκριμένο άτομο ή ομάδα ατόμων που να ρυθμίζει τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές στο διαδίκτυο [27].

Οι εκφοβιστές συνήθως έχουν «κακές» σχέσεις με τους δασκάλους / καθηγητές, ενώ οι κυβερνοεκφοβιστές μπορούν να διατηρούν καλές σχέσεις με αυτούς (Ybarra & Mitchell, 2004). Τέλος, από τη μία πλευρά ο εκφοβισμός συνήθως συμβαίνει εντός των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ενώ ο εκφοβισμός μέσω διαδικτύου συχνά συμβαίνει έξω από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, πράγμα το οποίο κάνει πιο δύσκολη την αντιμετώπισή του [27].

Κεφάλαιο 2

Οι διεθνείς διαστάσεις του Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού παρατηρείται ολοένα και περισσότερο στις σύγχρονες κοινωνίες και σε πολλές χώρες του κόσμου. Χώρες όπως η Αυστραλία, ο Καναδάς, οι Η.Π.Α. κ.α. έχουν βρεθεί με αντιμέτωπες με τη μάστιγα της εποχής. Διάφορες έρευνες έχουν υλοποιηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο προκειμένου να μελετηθεί το φαινόμενο καθώς και οι παράγοντες που σχετίζονται με την εξάπλωση του. Η ταχεία εξάπλωση του διαδικτυακού εκφοβισμού προκαλεί σοβαρές ανησυχίες για τις αρνητικές επιπτώσεις καθώς και τους κινδύνους που εγκυμονεί για την ψυχική υγεία του θύματος αλλά και του θύτη. Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσίευσε διαδικτυακή έρευνα του uknowkids.com, μόνο το 2011 ένα εκατομμύριο παιδιά υπήρξαν θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού στο Facebook, ενώ αναφέρεται ότι το σύνολο των εφήβων που περνούν περισσότερες από 3 ώρες την ημέρα σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι πιο πιθανό να παρενοχληθούν από συνομηλίκους τους. Υπάρχουν πολλά διάσημα

περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού πολλά από τα οποία οδήγησαν ακόμα και σε τραγικές επιπτώσεις (αυτοκτονίες ή δολοφονίες παιδιών).

2.1 Διαδικτυακός εκφοβισμός – Ένα παγκόσμιο πρόβλημα

Μετά από έρευνες δύο δεκαετιών έχει αναμφισβήτητα αποδειχθεί ότι ο σχολικός εκφοβισμός και η βία είναι ένα παγκόσμιο κοινωνικό πρόβλημα. Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι μία σύγχρονη μορφή εκφοβισμού με ποσοστά που κυμαίνονται ανά τον κόσμο πάνω από 10% σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και πάνω από 27% σε μαθητές μέσης εκπαίδευσης. Η εξάπλωση του φαινομένου παρατηρείται κατά κόρον στην Αγγλία, τον Καναδά και τις Η.Π.Α. (Smith, 2006) και εκδηλώνει επεκτατικές τάσεις προς τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης (Καπατζιά & Συγκολλίτου, 2009).

Έρευνα των Τούρκων ερευνητών, Akbulut, Sahin, and Eristi (2010), απέδειξε το 56% των συμμετεχόντων παρουσίασε τουλάχιστον ένα παράδειγμα διαδικτυακού εκφοβισμού. Η θυματοποίηση αφορούσε πλαστοπροσωπία, λεκτική παρενόχληση, απρόσκλητα προσωπικά μηνύματα και μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η έρευνα απέδειξε ότι η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και η εμπειρία στο Διαδίκτυο δε συνδέονται μεταξύ τους (Akbulut et al. 2010, p. 198). Σχετικά με το φύλο των εκφοβιστών αποδείχτηκε ότι στην πλειοψηφία είναι αγόρια, τα οποία χαρακτηρίζονται περισσότερο από τάσεις εχθρότητας. Η έρευνα απέδειξε επίσης ότι ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα, το οποίο μπορεί να συμβεί σε οποιονδήποτε, ανά πάσα στιγμή και σε οποιονδήποτε τόπο ανεξάρτητα ηλικίας, τύπου διαμονής και τεχνολογικής εμπειρίας (Arıcak, 2009; Arıcak et al., 2008; Erdur - Baker & Kavşut, 2007). Οι ερευνητές απέδειξαν ακόμα, ότι οι χρήστες που συνδέονταν στο διαδίκτυο μέσω δημόσιων περιοχών (π.χ. internet - cafe) είχαν περισσότερες πιθανότητες να πέσουν θύματα εκφοβισμού από τους χρήστες που συνδέονταν από το σπίτι τους (Akbulut, Sahin, & Eristi, 2010, p. 198).

Βρετανική έρευνα σχετικά με την παρενόχληση (2005) ανακάλυψε ότι το 58% των μαθητών δεν έχουν κάνει καμία αναφορά στους γονείς τους ή σε κάποιον άλλον ενήλικα σχετικά με τις εμπειρίες τους στο διαδίκτυο (Hanewald, 2008, p.11). Επίσης, οι περισσότεροι καθηγητές έχουν άγνοια για τα προβλήματα που δημιουργεί ο εκφοβισμός, όπως επίσης και για τον ορθό τρόπο χειρισμού του (Mishna, Scarcello, Pepler & Weiner, 2005). Σε αυτό το σημείο, διακρίνεται η

διαφοροποίηση του έμμεσου εκφοβισμού από τον άμεσο. Ο άμεσος εκφοβισμός περιλαμβάνει πειράγματα, χλευασμούς, απειλές, χτυπήματα και κλοπές. Ο έμμεσος εκφοβισμός μπορεί να οδηγήσει ένα μαθητή στην απομόνωση μέσω του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα αγόρια συνήθως χρησιμοποιούν την άμεση μορφή εκφοβισμού, ενώ τα κορίτσια την έμμεση (Manning & Butcher, 2007, p. 226). Οι συμπεριφορές έμμεσου εκφοβισμού περιλαμβάνουν σκόπιμες ενέργειες, όπως απειλές μέσω διαδικτύου, ύβρεις, διάδοση φημών, μηνύματα που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό ή στη δυσφήμιση του θύματος με σκοπό την αποθάρρυνση τρίτων να συναναστρέφονται με το θύμα (Crick & Grotpeter, 1995).

Η διαδικτυακή παρενόχληση συχνά ξεκινάει από τους προσωπικούς υπολογιστές και τα προσωπικά κινητά τηλέφωνα των μαθητών. Για το λόγο αυτό οι γονείς θα πρέπει να βρίσκονται σε διαρκή επαγρύπνηση για τυχόν ακατάλληλα μηνύματα κειμένου ή μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αναρτήσεις σε ιστοσελίδες και συζητήσεις σε δωμάτια επικοινωνίας. Ο διαδικτυακός εκφοβισμός συμβαίνει κατά κόρον στο σπίτι και σπανιότερα στο σχολείο. Οι γονείς και οι δάσκαλοι θα πρέπει να συζητούν με τους μαθητές για τους κινδύνους του διαδικτύου και να αναλαμβάνουν δράση αμέσως εάν υποπτευθούν κάτι ύποπτο.

Το Κέντρο ασφαλής και υπεύθυνης χρήσης του διαδικτύου πρότεινε παγκοσμίως στους μαθητές, οι οποίοι έχουν πέσει θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού, όπως οι μαθητές της Αυστραλίας και της Αμερικής, να παραμένουν σπίτι και να μην πηγαίνουν ούτε στο σχολείο για όσο νιώθουν ότι απειλούνται (Willard, 2005). Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος για μαθητές, οι οποίοι είναι επιρρεπείς στην κατάθλιψη και το άγχος. Τραγικό παράδειγμα η δολοφονία ενός μαθητή στην Ιαπωνία (Marshall, 2005).

Από το πρώτο Ευρωπαϊκό σεμινάριο για το σχολικό εκφοβισμό, που πραγματοποιήθηκε στο Stavanger της Νορβηγίας τον Αύγουστο του 1997, έχουν προκύψει μια πληθώρα στατιστικών από πολλές χώρες εντός και εκτός Ευρώπης, και πιο πρόσφατα από τη Βόρεια Ιρλανδία (O'Moore, 2005). Αυτά τα στατιστικά επιβεβαιώνουν ότι ο σχολικός εκφοβισμός και η βία είναι ένα διεθνές πρόβλημα. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η ανάγκη για μια παγκόσμια αντίδραση [23].

2.2 Έρευνες χωρών που έχουν βρεθεί αντιμέτωπες με το Διαδικτυακό εκφοβισμό

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ο διαδικτυακός εκφοβισμός έχει αναδειχθεί ως ένα παγκόσμιο πρόβλημα. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικά παραδείγματα χωρών που έχουν βρεθεί αντιμέτωπες με το διαδικτυακό εκφοβισμό.

Αυστραλία

Στην Αυστραλία η έρευνα Galaxy (2008), σε δείγμα 300 νέων ηλικίας 10-17 ετών, ανακάλυψε ότι το 25% των νέων είχε πέσει θύμα διαδικτυακού εκφοβισμού. Επίσης, το 57% των γονέων και το 59% των παιδιών είχαν ακούσει στον περίγυρο τους για τουλάχιστον ένα περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού. Μία άλλη μεγάλη έρευνα που διεξήχθη από τον Cross και τους συνεργάτες του (2009) ανάμεσα σε 7000 νέους, ανακάλυψε ότι τα ποσοστά του διαδικτυακού εκφοβισμού ήταν υψηλότερα στα κορίτσια (7.7% κορίτσια και 5.7% αγόρια) καθώς και στους μαθητές που φοιτούσαν σε ιδιωτικά σχολεία (8.4% σε ιδιωτικά σχολεία και 5.7% σε δημόσια). Οι McLoughlin, Burgess και Meyricke σε άλλη έρευνα (2009) απέδειξαν ότι το 24% των μαθητών είχαν πέσει θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού με περισσότερες πιθανότητες θυματοποίησης στα κορίτσια. Επιπρόσθετα, ανακάλυψαν ότι οι πιο συχνοί τρόποι εκφοβισμού είναι τα γραπτά μηνύματα, τα κινητά τηλέφωνα και οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης [01].

Καναδάς

Στον Καναδά οι Beran και Li (2007) σε έρευνα τους με δείγμα 432 μαθητών ηλικίας 12 έως 15 ετών βρήκαν ότι το 58% ήταν θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού μία ή δύο φορές ή και πιο συχνά ενώ το 26% ήταν θύτες μία ή δύο φορές ή και πιο συχνά. Επίσης η Li (2006) μελέτησε 264 μαθητές Γυμνασίου από τους οποίους το 25% ήταν θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού και το 17% ήταν θύτες. Σε άλλη έρευνα η Li (2007) εξέτασε τις εμπειρίες 177 μαθητών σχετικά με το διαδικτυακό εκφοβισμό, εξετάζοντας παράλληλα την αντίληψή τους για το κλίμα στο σχολείο. Επίσης εξετάστηκε η σχέση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ του διαδικτυακού εκφοβισμού και της ακαδημαϊκής επίδοσης, της συχνότητας χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών και του παραδοσιακού εκφοβισμού στο σχολείο. Το ποσοστό των μαθητών που ήταν θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού ήταν 15%, ενώ περισσότεροι από τους μισούς μαθητές γνώριζαν κάποιον που ήταν θύμα διαδικτυακού εκφοβισμού. Περίπου το ένα τρίτο των θυμάτων ανέφερε

ότι είχε εκφοβιστεί από κάποιον συμμαθητή του ενώ περίπου το 40% ανέφερε ότι δε γνώριζε για την ταυτότητα του θύτη. Επίσης, το 60% των θυμάτων ανέφερε ότι είχε εκφοβιστεί διαδικτυακά μία έως τρεις φορές και το 22.7% των θυμάτων ανέφερε ότι είχε εκφοβιστεί περισσότερο από δέκα φορές [29].

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Στις Ηνωμένες Πολιτείες οι Ybarra και Mitchell (2004) προκειμένου να μελετήσουν τους ρόλους του διαδικτυακού εκφοβισμού και τα χαρακτηριστικά τους πραγματοποίησαν το 2000 εθνική τηλεφωνική έρευνα, Youth Internet Safety Survey – YISS – 1, στην οποία συμμετείχαν 1.501 χρήστες του διαδικτύου ηλικίας 10 έως 17 ετών. Προέκυψε ότι το 19% των συμμετεχόντων δεν είχε εμπλακεί ποτέ σε περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού, το 4% ήταν τα θύματα, το 12% ήταν οι θύτες και το 3% ήταν θύτες / θύματα (Ybarra & Mitchell, 2004). Επαναληπτική τηλεφωνική εθνική έρευνα που πραγματοποιήθηκε πέντε χρόνια αργότερα σε 1500 χρήστες του διαδικτύου ηλικίας 10 έως 17 ετών έδειξε ότι 9% των συμμετεχόντων ήταν θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού γεγονός που όπως επισήμανε μία αύξηση 50% σε σχέση με την προηγούμενη έρευνα (YISS-1), δηλαδή σημειώθηκε αύξηση του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού κατά 6% ετησίως (Ybarra et al., 2006). Σε άλλη έρευνα στις Η.Π.Α. για το διαδικτυακό εκφοβισμό από τους Kowalski και Limber (2007) εξετάστηκε δείγμα 3767 μαθητών Γυμνασίου και προέκυψε ότι το 11% ήταν θύματα τουλάχιστον μία φορά κατά τους τελευταίους μήνες, το 7% ήταν θύτες / θύματα και το 4% είχε εκφοβίσει κάποιον τουλάχιστον μία φορά κατά το προηγούμενο δίμηνο. Επίσης οι Patchin και Hinduja (2006) προκειμένου να καθορίσουν τις εμπειρίες των μαθητών στους ρόλους του διαδικτυακού εκφοβισμού, ανέλυσαν δείγμα 384 μαθητών κάτω των 18 ετών από τους οποίους περίπου το 30% ανέφερε ότι ήταν θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού, το 11% θύτες και σχεδόν οι μισοί μαθητές ήταν παρατηρητές. Σε άλλη έρευνα τους οι Patchin και Hinduja (2010) στην οποία εξέτασαν τη σχέση του διαδικτυακού εκφοβισμού και της αυτοεκτίμησης σε 1963 μαθητές ηλικίας 10 έως 17 ετών βρήκαν ότι 19% των μαθητών έχει εμπλακεί σε συμβάν διαδικτυακού εκφοβισμού είτε με το ρόλο του θύτη είτε με το ρόλο του θύματος. Έρευνα του οργανισμού i-Safe που πραγματοποιήθηκε το 2006-2007 (όπως αναφέρεται από Riedel, 2008) έδειξε ότι το 21% των μαθητών του Γυμνασίου και το 25% των μαθητών Λυκείου ανέφερε ότι κάποιος γνωστός τους έχει εκφοβιστεί. Επίσης, το 17% των μαθητών του Γυμνασίου και το 32% μαθητών του Λυκείου ήταν θύματα, ποσοστό που ήταν ίδιο και για τους θύτες. Οι Junoven και Gross (2008) διεξήγαγαν έρευνα σε 1454 μαθητές ηλικίας 12 έως 17 ετών, τα αποτελέσματα της οποίας έδειξαν ότι το 72% των μαθητών έχει δεχτεί εκφοβισμό στο διαδίκτυο τουλάχιστον μία φορά σε διάστημα

ενός έτους που προηγήθηκε της έρευνας, το 41% έχει εκφοβιστεί 1 έως 3 φορές, το 13% έχει εκφοβιστεί 4 έως 6 φορές και το 19% έχει εκφοβιστεί περισσότερες από 7 φορές. Επίσης, η ίδια έρευνα δεν έδειξε μεγάλη διαφορά στη συχνότητα του εκφοβισμού μέσα και έξω από το σχολείο [29].

Χώρες Ευρωπαϊκής Ένωσης

Γερμανία

Στη Γερμανία οι Katzer και Fetchenhauer ανέπτυξαν το 2007 μια έρευνα πάνω σε 1700 μαθητές ηλικίας 5-11 σχετικά με τον εκφοβισμό στα δωμάτια συζητήσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 28% των μαθητών που επισκέπτονται τα δωμάτια συζητήσεων σε τακτική βάση παραδέχτηκαν ότι είχαν πέσει θύματα παραπλάνησης, το 34% ότι είχαν προσβληθεί λεκτικά και το 15% ότι είχαν απειληθεί είτε εκβιαστεί από άλλους. Οι Grimm, Rhin και Clausen-Muradian (2008) ανακάλυψαν ότι το 34% (744 αγόρια και κορίτσια ανάμεσα στην ηλικία των 12 και 19 ετών) είχαν βιώσει δυσάρεστες εμπειρίες στο διαδίκτυο. Οι Jäger, Fischer and Riebel (2007) διεξήγαγαν μια έρευνα μέσω διαδικτύου σε 1997 μαθητές ηλικίας 1-13. Οι μαθητές ρωτήθηκαν για τις συχνότητες του παραδοσιακού και διαδικτυακού εκφοβισμού τους τελευταίους δύο μήνες. Σχεδόν το 20% των μαθητών ανέφεραν ότι υπήρξαν θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού τουλάχιστον μία φορά. Μόνο το 4% ανέφερε ότι είχε πέσει θύμα «πολύ συχνά» [12].

Ηνωμένο Βασίλειο

Στο Ηνωμένο Βασίλειο μία από τις πρώτες μελέτες για τη διαδικτυακή παρενόχληση (NCH, 2005) πάνω σε 770 νέους ανακάλυψε ότι το 20% αντιμετώπισε κάποια μορφή διαδικτυακού εκφοβισμού. Ο Peter Smith με την ομάδα του (Smith et al., 2008) ανέφερε ότι το 6.6% υπέστη συχνή θυματοποίηση κάνοντας χρήση των τεχνολογιών της επικοινωνίας (δύο ή τρεις φορές το μήνα, μία φορά την εβδομάδα ή και αρκετές φορές την εβδομάδα), το 15.6% μόνο μία ή δύο φορές την εβδομάδα και το 77.8% ποτέ [12].

Ιρλανδία

Στην Ιρλανδία, οι Corcoran, Connolly, and O'Moore (2008) εξέτασαν τις επιπτώσεις του διαδικτυακού εκφοβισμού σε δείγμα 946 μαθητών ηλικίας 12-16 ετών. Το 10.9% των φοιτητών ανέφεραν ότι είχαν πέσει θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού και το 6.5% παραδέχτηκε ότι είχε

εκφοβίσει άλλους. Οι O'Moore, Minton, and Mc Guckin αξιολόγησαν ένα δείγμα 3004 μαθητών σε εννέα σχολεία γυμνασίων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 18.3% (15.7% αγόρια, 23.6% κορίτσια) είχαν εμπλακεί σε προβλήματα διαδικτυακού εκφοβισμού. Επίσης, έρευνα της Microsoft (2009) διαπίστωσε ότι το 22% του δείγματος είχε βιώσει έστω μία διαδικτυακή εμπειρία εκφοβισμού. Το 52% των ερωτηθέντων νέων χαρακτηρίζουν το διαδίκτυο ως ένα εύκολο μέσο εκφοβισμού [12].

Ισπανία

Στην Ισπανία η έρευνα Defensor del Pueblo - UNICEF (2006) περιλάμβανε δείγμα 3000 μαθητών ηλικίας 12-16. Η έρευνα δεν αφορούσε αποκλειστικά τη διαδικτυακή παρενόχληση αλλά περιείχε απλά τρία ερωτήματα που αφορούσαν τη διαδικτυακή παρενόχληση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 5.5% θεωρούσαν τους εαυτούς τους θύματα (5.1% σε συχνότητα λιγότερο από μία φορά τη βδομάδα και 0.4% σε συχνότητα περισσότερο από μία φορά τη βδομάδα). Το 5.4% δήλωσε ότι είχε πέσει θύμα κακομεταχείρισης (4.8% του δείγματος σπάνια και 0.6% συχνά). Η έρευνα Orte (Orte, 2006) ανακάλυψε ότι το 20% από 770 μαθητές, 11-19 χρονών, είχαν υποστεί κάποια στιγμή παρενόχληση με τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Σε μία άλλη έρευνα (Ortega, Calmaestra and Mora-Merchán, 2008) το 22.8% του δείγματος της ομάδας συμμετείχε σε μέτριο ή περιστασιακό βαθμό (το 5.7% ως δράστες, το 9.3% ως θύματα και το 7.8% ως θύματα και δράστες), ενώ το 3.8% των μαθητών συμμετείχε σε μεγάλο βαθμό (το 1.7% ως δράστες, το 1.5% ως θύματα και το 0.6% ως θύματα και δράστες). Η έρευνα διεξήχθη με τη χρήση δείγματος 830 μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 12 και 16 ετών. Το 2008 η ομάδα με επικεφαλής τον καθηγητή Ortega συγκέντρωσε ξανά δεδομένα στην Ανδαλουσία χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 1671 μαθητών (12-13, 14-15 και 16-17 ετών). Τα πρώτα αποτελέσματα (Ortega, Elipe, Mora-Merchán, Calmaestra, and Vega, 2009) έδειξαν ότι το 4.2% της ομάδας του δείγματος δήλωσαν ότι είχαν πέσει θύματα διαδικτυακής παρενόχλησης από το κινητό τηλέφωνο (3.7% του δείγματος σε περιστασιακά και 1.3% πολύ συχνά). Τα ποσοστά ήταν αντίστοιχα και για τους δράστες. Το 5.1% των ερωτηθέντων μαθητών ανέφεραν ότι είχαν κακοποιηθεί από τους συντρόφους τους μέσω κινητού τηλεφώνου (4.2% του δείγματος περιστασιακά και 0.9% πολύ συχνά). Σε αντίθεση με τα στοιχεία των θυμάτων, το ποσοστό των δραστών μέσω του διαδικτύου ήταν χαμηλότερο από εκείνο που αφορούσε τα κινητά τηλέφωνα. Μόνο το 4.6% των ερωτηθέντων φοιτητών ανέφεραν ότι είχαν κακοποιηθεί μέσω διαδικτύου (3.6% του δείγματος περιστασιακά και 1.0% πολύ συχνά) [12].

2.2.1 Φύλο και Διαδικτυακός εκφοβισμός

Οι έρευνες που έχουν αναζητήσει τη σχέση ανάμεσα στο φύλο και το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού, έδειξαν ότι τόσο τα κορίτσια όσο και τα αγόρια εμπλέκονται σε καταστάσεις διαδικτυακού εκφοβισμού. Τα ευρήματα συμφωνούν με αυτά των ερευνών που ασχολούνται με τον παραδοσιακό εκφοβισμό, και οι οποίες έχουν δείξει ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικά διαφορές όσον αφορά το φύλο και αν υπάρχει κάποια διαφορά στο φύλο ήταν λιγότερο αισθητή από ότι οι διαφορές ηλικίας (Smith, et al., 2002) [26].

Μία πρόσφατη έρευνα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής σχετικά με τα παιδιά και τους νέους διαπίστωσε ότι δεν υπήρχαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων (Hemphill, Kotevski, Tollit, Smith, Herrenkohl, Toumbourou, & Catalano, 2012). Οι Patchin and Hinduja (2010) απέδειξαν με τις έρευνες τους ότι οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα παραμένουν αντιφατικές και οφείλονται σε παράγοντες όπως διαφορετικά δείγματα και μεθοδολογίες, όπως επίσης και διαφορές στον τρόπο αξιολόγησης της διαδικτυακής παρενόχλησης καθώς και αλλαγές στη χρήση της τεχνολογίας (Slonje, Smith, & Frisen, 2013) [11].

Η Li (2006) σε έρευνά της εξέτασε τις διαφορές των φύλων σε σχέση με τον παραδοσιακό και το διαδικτυακό εκφοβισμό. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι τα κορίτσια είχαν περισσότερες πιθανότητες απ' ότι τα αγόρια για εμπλοκή σε περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού. Απεναντίας, τα αγόρια είχαν περισσότερες πιθανότητες να χειριστούν τις συγκρούσεις τους άμεσα με τη μορφή σωματικής βίας. Η έρευνα των Slonje, Smith, και Frisen (2013) κατέληξε και αυτή στο πόρισμα ότι τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής σε περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού απ' ότι τα αγόρια (Rivers & Noret, 2010; Smith, 2012). Το πόρισμα αυτό υποστηρίχθηκε επίσης και μέσω συνεντεύξεων από εφήβους (Slonje, Smith, & Frisen, 2013) [11].

Στην έρευνα των Smith et. al. (2008) τα κορίτσια ήταν πιθανότερο να είναι θύματα και παραδοσιακού και διαδικτυακού εκφοβισμού από ότι τα αγόρια. Επίσης, στην ίδια έρευνα τα ποσοστά θυματοποίησης για τα κορίτσια ήταν μεγαλύτερα και μέσα και έξω από το σχολείο για όλα τα μέσα εκφοβισμού εκτός από τον εκφοβισμό μέσω ιστοσελίδων και εικόνων / βίντεο (Smith et. al. , 2008). Επίσης, διαφορές υπήρχαν και ως προς το μέσο εκφοβισμού. Τα κορίτσια εκφόβιζαν κυρίως μέσω γραπτών μηνυμάτων, τηλεφωνικών κλήσεων και άμεσων μηνυμάτων σε μηχανές αναζήτησης, ενώ τα αγόρια εκφόβιζαν κυρίως μέσω εικόνων και βίντεο. [29].

Ο λόγος για τον οποίο τα κορίτσια φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή σε διαδικτυακές παρενοχλήσεις είναι το γεγονός ότι επικοινωνούν τακτικότερα μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων και άμεσων γραπτών μηνυμάτων από ότι τα αγόρια (Blair, 2003), όπως επίσης και επειδή εμπλέκονται λιγότερο σε παραδοσιακές μορφές εκφοβισμού απ' ότι τα αγόρια. Αυτό επιβεβαιώθηκε από μία έρευνα (Smith et al., 2006), ωστόσο άλλες έρευνες δεν διαπίστωσαν διαφορές μεταξύ των φύλων (Beran & Li, 2005) [26].

Μία άλλη πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη στον Καναδά έδειξε ότι πολλοί σχολικοί σύμβουλοι ανησυχούν ολοένα και περισσότερο για το πρόβλημα του διαδικτυακού εκφοβισμού, το οποίο συμβαίνει σε έφηβα κορίτσια, συχνά μέσω της αποστολής σκληρών μηνυμάτων (Sokal, 2012) [11]. Στην έρευνα των Slonje και Smith (2008) βρέθηκε ότι τα κορίτσια ήταν πιο συχνά από τα αγόρια θύματα εκφοβισμού μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ενώ τα αγόρια σε σύγκριση με τα κορίτσια ήταν συχνότεροι θύτες σε όλες τις κατηγορίες του διαδικτυακού εκφοβισμού, με σημαντικότερη εκείνη του εκφοβισμού μέσω γραπτών μηνυμάτων [29].

Οι Nandoli & Petermann (2012) αναζητώντας παλιότερες μελέτες διαπίστωσαν ότι είναι περισσότερο πιθανό για τα κορίτσια να υπάρξουν και δράστες και θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Τα κορίτσια μπορεί να έχουν λιγότερες πιθανότητες να υπάρξουν θύματα σωματικού εκφοβισμού, ωστόσο έχουν περισσότερες πιθανότητες να εκφοβιστούν έμμεσα. Αυτές οι μορφές εκφοβισμού περιλαμβάνουν την εξάπλωση κακοήθων φημών ή κουτσομπολιών καθώς και πειράγματα ή σεξουαλική παρενόχληση. Παρά το γεγονός ότι τα αγόρια έχουν περισσότερες πιθανότητες να εκφοβιστούν κυρίως από άλλα αγόρια, ωστόσο τα κορίτσια έχουν ίσες πιθανότητες να εκφοβιστούν είτε από άλλα κορίτσια είτε από αγόρια (Brewer, 2011; Wong-Lo et al., 2011) [11].

Κάποιοι ερευνητές (Li, 2006; Popović-Cite, Djuric, & Cvetkovic, 2011) διαπίστωσαν ότι τα αγόρια μπορεί να είναι εξίσου δράστες όσο και θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού περισσότερο από τα κορίτσια (Nandoli & Petermann, 2012). Παρά τις παλαιότερες απόψεις των ερευνητών, οι σύγχρονοι ερευνητές έχουν αποδείξει από το 2006 έως το 2012 ότι τα αγόρια εκφοβίζουν πολύ περισσότερο από ότι τα κορίτσια [11].

Οι διαφορές που παρατηρούνται σχετικά με το φύλο αφορούν στους ρόλους και στα μέσα που χρησιμοποιούνται. Επίσης, διαφορές μεταξύ των φύλων υπάρχουν σχετικά με την αναφορά του περιστατικού του διαδικτυακού εκφοβισμού σε κάποιο άλλο άτομο. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, είναι πιο πιθανό τα κορίτσια να αναφέρουν τον εκφοβισμό που δέχονται κάτι που

συνήθως αποκρύπτουν τα αγόρια. Στην έρευνα της Li (2006) αναφέρεται ότι τα κορίτσια ήταν πιθανότερο να αναφέρουν τον εκφοβισμό σε κάποιον ενήλικο σε σύγκριση με τα αγόρια που συνήθως δεν τον ανέφεραν και δίσταζαν να ζητήσουν βοήθεια [29].

Εξετάζοντας κανείς τα ερευνητικά δεδομένα δεν μπορεί να δημιουργήσει μία σαφή και ξεκάθαρη εικόνα για τις διαφορές των δύο φύλων στο διαδικτυακό εκφοβισμό. Όσον αφορά τους ρόλους στον εκφοβισμό οι περισσότερες έρευνες δείχνουν ότι τα κορίτσια συνήθως είναι συχνότερα θύματα σε σχέση με τα αγόρια. Μία πιθανή ερμηνεία γι' αυτό είναι ότι τα κορίτσια επισκέπτονται συχνότερα δωμάτια συζητήσεων και ασχολούνται περισσότερο με την ανταλλαγή μηνυμάτων (Wagner, 2008). Τα ερευνητικά δεδομένα για τους ρόλους του θύτη και του θύτη / θύματος διαφέρουν αρκετά και δε βοηθούν ώστε να διατυπωθούν ασφαλή συμπεράσματα [29].

Σύμφωνα με κάποιους ερευνητές η πιθανότητα εκφοβισμού είναι ίδια και για τα δύο φύλα, ωστόσο τα κορίτσια φαίνονται να είναι περισσότερο επιθετικοί και επικίνδυνοι θύτες (Conn, 2010). Τα κορίτσια συνήθως εκφοβίζουν διαδίδοντας φήμες και αποδίδοντας προσβλητικούς χαρακτηρισμούς στα θύματά τους (Adams, 2010, Holladay, 2011). Αντίθετα τα αγόρια συνηθίζουν να εκφοβίζουν δημοσιεύοντας εικόνες και βίντεο που γελοιοποιούν τα θύματά τους (Adams, 2010, Holladay, 2011) [29].

Εν κατακλείδι, όσο αφορά τα είδη του εκφοβισμού, αναμφισβήτητα υπάρχουν διαφορές μεταξύ των φύλων όσον αφορά τα είδη του εκφοβισμού. Έτσι φαίνεται ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να αναφέρουν περιστατικό που περιλαμβάνει φυσικό εκφοβισμό από ότι τα κορίτσια (Harris, Petrie & Willoughby, 2002, Nansel et al., 2001). Τα κορίτσια είναι πιο πιθανό να αναφέρουν ότι υπήρξαν στόχοι για φήμες που διαδόθηκαν ή ακόμα και θύματα σεξουαλικών παρενοχλήσεων (Nansel et al., 2001). Σ' αυτά τα στοιχεία προστίθενται ότι τα κορίτσια αναφέρουν ως θύτες τους τόσο αγόρια όσο και άλλα κορίτσια, ενώ τα αγόρια αναγνωρίζουν τους θύτες τους κυρίως στα πρόσωπα άλλων αγοριών συνομηλίκων τους (Melton et al., 1998, Olweus, 1993). Γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι τα αγόρια δέχονται περισσότερο φυσικού τύπου εκφοβισμό (APA Resolution on Bullying Among Children and Youth, 2004) [26].

2.2.2 Ηλικία και Διαδικτυακός εκφοβισμός

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός μπορεί να συμβεί σε οποιαδήποτε ηλικία και εμφανίζεται σε Δημοτικά σχολεία, Πανεπιστήμια και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ωστόσο, οι περισσότερες έρευνες για το διαδικτυακό εκφοβισμό επικεντρώνονται σε μαθητές ηλικίας κάτω από 18 ετών (Tokunaga, 2010) [11].

Παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ερευνών για το διαδικτυακό εκφοβισμό δεν έχει καταλήξει σε σαφείς ηλικιακούς διαχωρισμούς, πολλές μελέτες υποστηρίζουν την άποψη ότι οι μαθητές των Γυμνασίων έχουν περισσότερες εμπειρίες διαδικτυακού εκφοβισμού, οι οποίες ελαττώνονται στο Λύκειο (Smith et. al. , 2008) [15]. Η άποψη αυτή φαίνεται να είναι και η επικρατέστερη (Slovak & Singer, 2011) [29].

Οι Slonje and Smith (2007) στην έρευνα τους βρήκαν υψηλότερα ποσοστά συμβάντων διαδικτυακού εκφοβισμού σε νέους μεταξύ 12 και 15 ετών απ' ότι σε νέους μεταξύ 15 και 18 ετών (Vandebosch & Van Cleemput, 2009) [15]. Επίσης μία Καναδική έρευνα με δείγμα μαθητών από το Οντάριο ανακάλυψε ότι τα ποσοστά θυματοποίησης του εκφοβισμού ήταν, σε γενικές γραμμές, υψηλότερα σε μαθητές Δημοτικών σχολείων και Γυμνασίων απ' ότι σε μαθητές Λυκείων [11].

Η αύξηση του εκφοβισμού παρατηρείται κυρίως όταν οι μαθητές μεταβαίνουν από τη μία βαθμίδα εκπαίδευσης στην άλλη. Οι έφηβοι στο Γυμνάσιο (12 έως 15 ετών) συχνά προσπαθούν να ταιριάξουν με συγκεκριμένες ομάδες ατόμων υποτιμώντας έτσι κάποιες φορές άλλους μαθητές που είναι διαφορετικοί από αυτούς. Κάνοντας τους άλλους να αισθάνονται λιγότερο σημαντικοί, οι εκφοβιστές μπορούν να αισθάνονται ανώτεροι. Έτσι, οι νέοι χρησιμοποιούν διάφορες μορφές επιθετικότητας προκειμένου να επιβληθούν στους νέους κοινωνικούς τους κύκλους [11].

Κάποιες άλλες έρευνες υποστηρίζουν την άποψη ότι οι μεγαλύτεροι ηλικιακά έφηβοι εκφοβίζουν σε υψηλότερο βαθμό από τους νεότερους ηλικιακά εφήβους. Αυτό αποδείχθηκε σε έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο όπου οι μεγαλύτεροι έφηβοι είχαν 5% περισσότερες πιθανότητες να συμμετάσχουν σε περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού από τους νεότερους έφηβους (Tarapdar & Kellett, 2011). Ομοίως, μία πρόσφατη έρευνα του Mishna και των συνεργατών του (2012) απέδειξε ότι όσο μεγαλύτερος ηλικιακά είναι ένας φοιτητής τόσο πιο πιθανό είναι γι' αυτόν να εμπλακεί σε συμβάν διαδικτυακής παρενόχλησης. Κατά τη διεξαγωγή συνεντεύξεων

σε μαθητές ηλικίας 13 και 15 ετών αποδείχθηκε ότι οι μεγαλύτεροι έφηβοι δεν εκφοβίζουν απλά σε μεγαλύτερο βαθμό αλλά και σε πιο σοβαρό βαθμό. Αυτό πιθανόν να συμβαίνει επειδή οι νέοι αυτής της ηλικίας έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση στην τεχνολογία και έχουν την εμπειρία να γνωρίζουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να βλάψουν κάποιον [11].

Σύμφωνα με την Willard (2007) παράγοντας που καθορίζει την ηλικία κατά την οποία οι μαθητές εμπλέκονται σε καταστάσεις διαδικτυακού εκφοβισμού είτε ως θύτες είτε ως θύματα, είναι η ηλεκτρονική εγγραματοσύνη τους, δηλαδή η ικανότητά τους να γράφουν και να επικοινωνούν ηλεκτρονικά. Οι γονείς επιτρέπουν στα μεγαλύτερα έφηβα παιδιά τους να έχουν τους δικούς τους προσωπικούς υπολογιστές και κινητά τηλέφωνα ή τους επιτρέπουν να περνούν περισσότερο χρόνο με αυτές τις συσκευές [29].

Όσον αφορά στον εκφοβισμό μέσω κινητού τηλεφώνου η ηλικία σε περιπτώσεις εκφοβισμού εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την ηλικία απόκτησης κινητού τηλεφώνου. Οι περισσότεροι μαθητές αποκτούν κινητό τηλέφωνο στην ηλικία των 12 – 14 ετών για λόγους ασφάλειας ή κοινωνικού γοήτρου (Campbell, 2005). Αυτή η μεγαλύτερη αίσθηση της αυτονομίας μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των κρουσμάτων του διαδικτυακού εκφοβισμού. Αν και οι νέοι έχουν μεγάλη δυνατότητα πρόσβασης στην τεχνολογία, ωστόσο καθώς μεγαλώνουν ηλικιακά μειώνουν και οι πιθανότητες να χρησιμοποιούν την τεχνολογία προκειμένου να βλάψουν άλλους (Brooks, 2011).

Η Willard (2007) υπογραμμίζει ότι σχετικά με την ηλικία και το διαδικτυακό εκφοβισμό δεν μπορούμε να βασιστούμε σε ερευνητικά δεδομένα τα οποία προέκυψαν μέσα σε διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους καθώς τα ποσοστά της χρήσης των νέων τεχνολογιών από τους νέους παρουσιάζουν ταχύτατη αύξηση με το πέρασμα του χρόνου (Willard, 2007) [29].

2.3 Συνέπειες του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Σειρά μελετών αναδεικνύουν τις συνέπειες από το διαδικτυακό εκφοβισμό για τα παιδιά και τους εφήβους. Έτσι, ευρήματα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η ένταση και η επαναληψιμότητα του φαινομένου δημιουργεί κοινωνικά υπολειπόμενους εφήβους, παιδιά με χαμηλά επίπεδα κοινωνικών δεξιοτήτων, χαμηλή αυτοεκτίμηση, έλλειψη εμπιστοσύνης (Harris & Petrie, 2002), χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο (Zubrick et al., 1997), αλλαγή ενδιαφερόντων, αισθήματα μοναξιάς και χαμηλά επίπεδα αντιλαμβανόμενης ποιότητας ζωής (Donchi & Moore, 2004), καθώς επίσης άγχος και κατάθλιψη (Kaltiala-Heino, Rimpela, Rantanen, & Rimpela, 2000; Neary & Joseph, 1994; Roland, 2002).

Συνολικά, οι μελέτες για τις συνέπειες αναδεικνύουν συνήθως τις αρνητικές επιπτώσεις των κοινωνικών και άλλων μορφών αλληλεπιδράσεων σε κοινωνικογνωστικές και συναισθηματικές παραμέτρους της προσωπικότητας (Hodges & Perry, 1999) [31]. Έρευνα των Ybarra & Mitchel (2004) αναφέρει ότι η διαδικτυακή παρενόχληση αποσκοπεί σε ψυχολογικές διακυμάνσεις των ατόμων. Επίσης, οι επιτιθέμενοι - στόχοι της διαδικτυακής παρενόχλησης είχαν σχεδόν έξι φορές περισσότερες πιθανότητες προκειμένου να νιώσουν συναισθηματική δυσφορία.

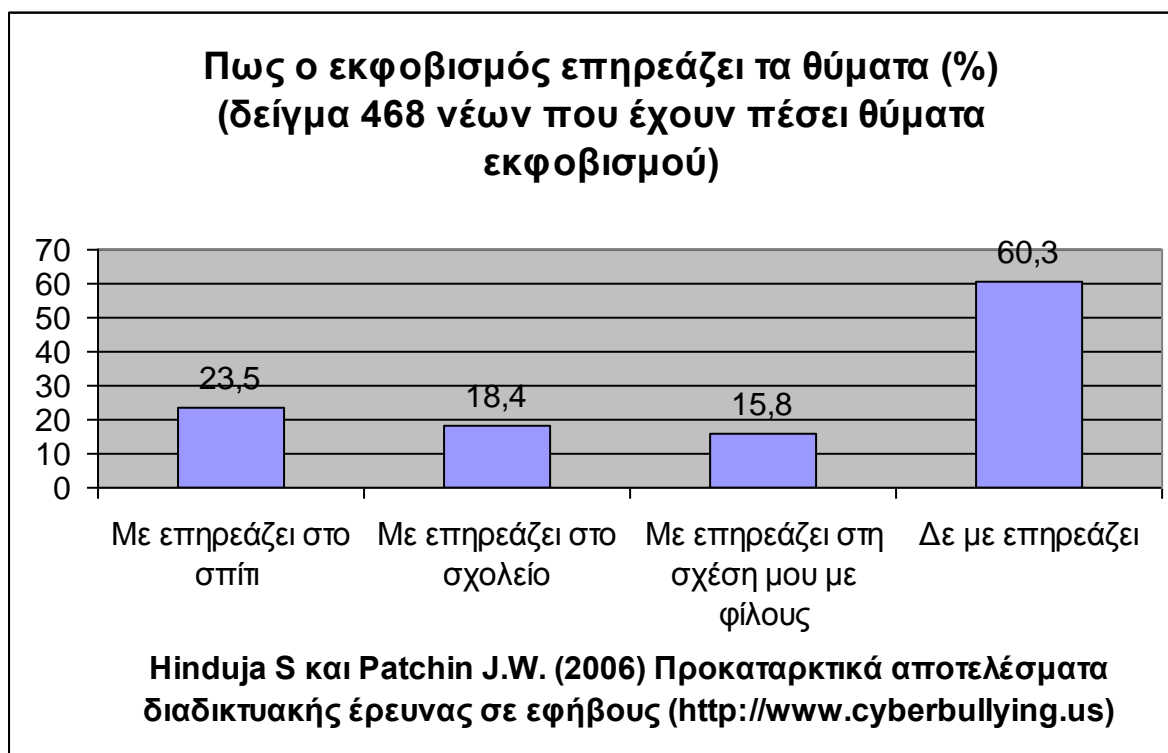
Οι Beran & Li (2005) στην έρευνα τους περιείχαν 10 ερωτήσεις προς 100 μαθητές, τα αποτελέσματα της οποίας φανέρωσαν τις επιδράσεις του διαδικτυακού εκφοβισμού σε επίπεδο συναισθημάτων και συμπεριφορών. Τα θύματα βιώνουν ένα ευρύ φάσμα συναισθημάτων, ίδια με αυτά των θυμάτων του παραδοσιακού εκφοβισμού, όπως θυμός, θλίψη, αμηχανία, φόβος και ενοχή, τα οποία ωθούν τα άτομα σε αρνητικές συμπεριφορές. Τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνονται στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 1.1):

		Συχνότητα συμπτωμάτων				
		Ποτέ	Μία ή δύο φορές	Μερικές φορές	Πολλές φορές	Σχεδόν κάθε μέρα
Συναισθήματα	Θυμός	17	26	32	18	7
	Θλίψη	30	34	21	12	3
	Ανησυχία	60	22	13	4	1
	Αμηχανία	56	25	11	7	1
	Απελπισία	61	20	9	8	2
	Φόβος	64	21	13	1	1
	Ενοχή	57	25	11	4	3
Συμπεριφορές	Έλλειψη συγκέντρωσης	44	34	16	6	0
	Πτώση στην απόδοση των μαθημάτων	79	11	5	4	1
	Προβλήματα προσοχής	87	9	2	0	2

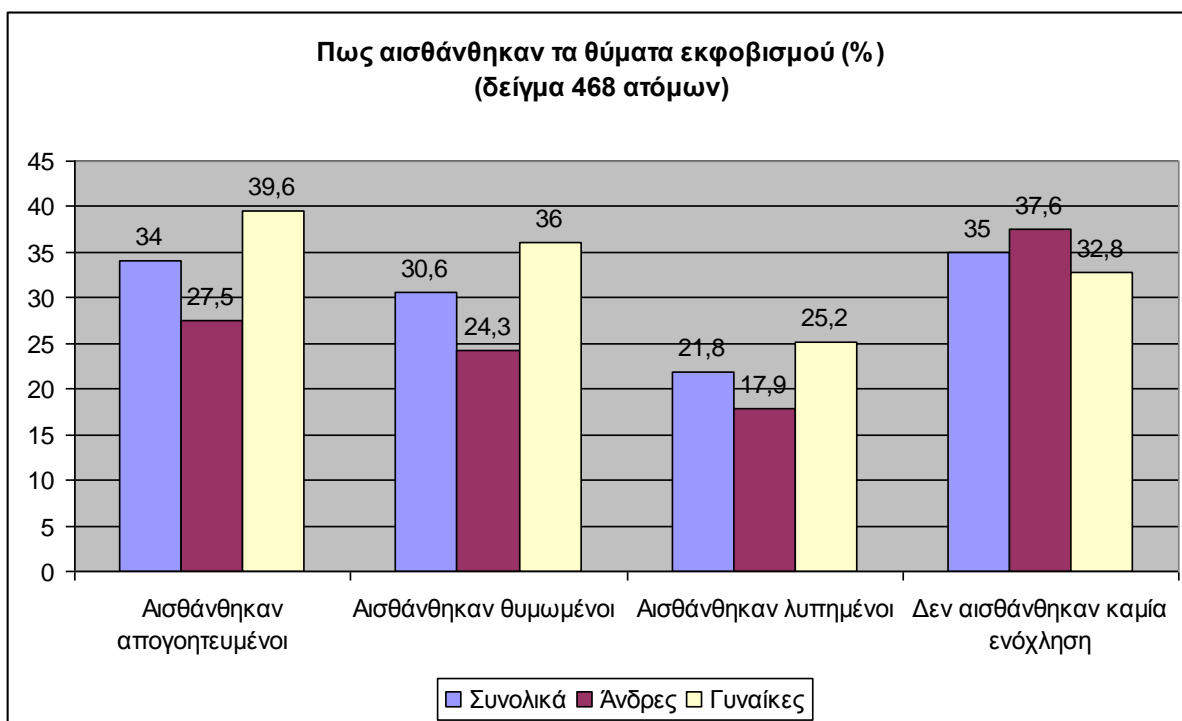
Πίνακας 1.1: Οι επιπτώσεις του Διαδικτυακού εκφοβισμού σε δείγμα 100 μαθητών^[20]

Παρόμοια ευρήματα με αυτά των Beran & Li παρουσίασαν και άλλες έρευνες. Μία έρευνα 1500 εφήβων χρηστών του διαδικτύου διαπίστωσε ότι οι γυναίκες αισθάνονται περισσότερο απογοητευμένες, θυμωμένες και λυπημένες σε σχέση με τους άνδρες. Τα πλήρη αποτελέσματα των μελετών αυτών παρουσιάζονται στις εικόνες 1.2, 1.3 και 1.4 (Cyberbullying, 2006).

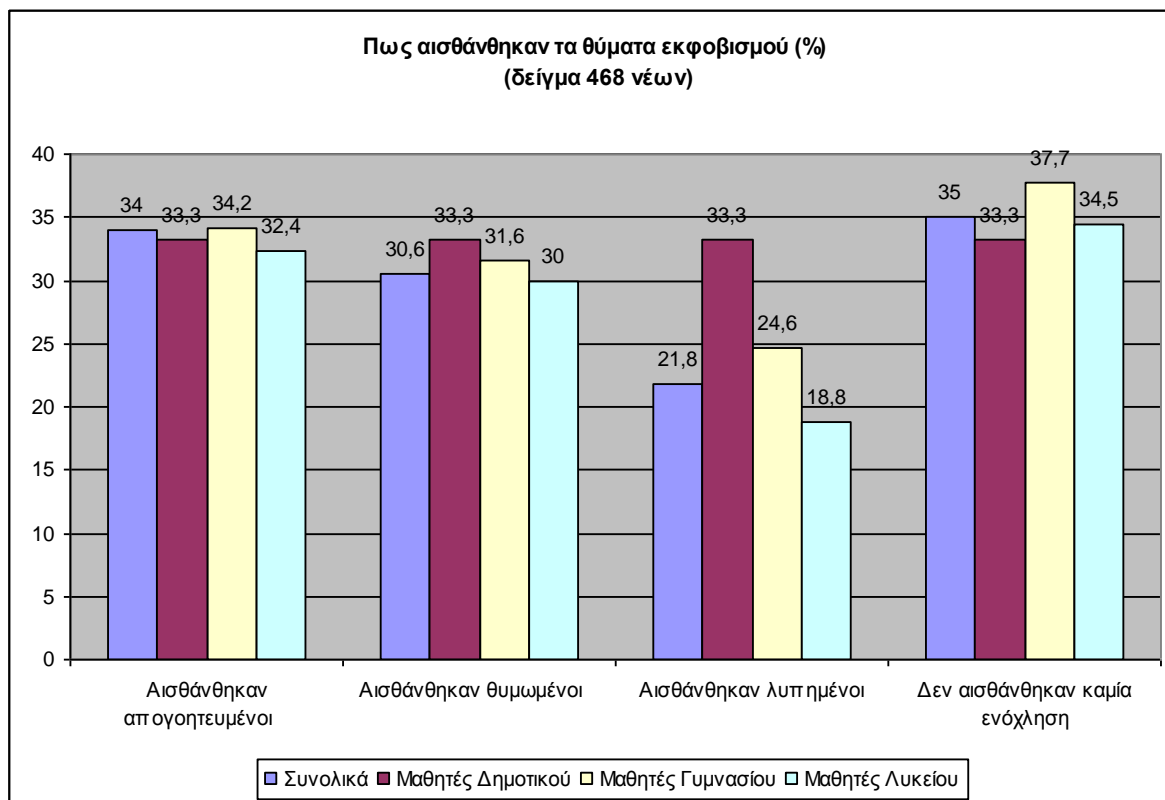
Οι Ybara & Mitchel (2004) ανακάλυψαν ότι οι επιτιθέμενοι / στόχοι του διαδικτυακού εκφοβισμού είχαν σχεδόν έξι φορές περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν συμπτώματα συναισθηματικής δυσφορίας όπως επίσης και σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, όπως χρήση ουσιών, κατάθλιψη και χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο.

Εικόνα1.2: Πως ο εκφοβισμός επηρεάζει τα θύματα^[20]

Εικόνα1.3: Πως αισθάνθηκαν τα θύματα εκφοβισμού σε σχέση με το φύλο^[20]

Εικόνα1.4: Πως αισθάνθηκαν τα θύματα εκφοβισμού σε σχέση με την ηλικία^[20]

Είναι σαφές ότι, η διαδικτυακή παρενόχληση έχει αρνητικές συνέπειες για τα μικρά παιδιά και τους εφήβους. Όπως και ο παραδοσιακός εκφοβισμός, δημιουργεί την ίδια ανισορροπία δύναμης μεταξύ του δράστη και του θύματος καθιερώνοντας τον έλεγχο πάνω τους μέσω της ταπείνωσης (Beran & Li, 2005).

Από τις απαντήσεις των εφήβων για το διαδικτυακό εκφοβισμό (εικόνα 1.2) φαίνεται ότι η βία διαιωνίζεται τόσο μέσω του διαδικτύου όσο και εκτός αυτού. Τα αρνητικά συναισθήματα που προκύπτουν, όπως ο θυμός, μπορούν να ωθήσουν τα παιδιά ακόμα και στην παραβατικότητα. Μία άλλη ανησυχία αφορά τις μακροχρόνιες επιπτώσεις του διαδικτυακού εκφοβισμού σχετικά με τους δράστες. Είναι άραγε ο διαδικτυακός εκφοβισμός απλά μία φάση την οποία βιώνουν τα παιδιά και οι έφηβοι ή είναι η αρχή ενός δια βίου μοτίβου καταχρήσεων και ανάρμοστης συμπεριφοράς; Αναμφισβήτητα, ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι πλέον ένα νέο φαινόμενο, του οποίου το μέλλον φαντάζει δυσοίωνο, αν οι επιδράσεις από αυτόν είναι αντίστοιχες με εκείνες του παραδοσιακού εκφοβισμού [20].

2.3.1 Διάσημες περιπτώσεις Διαδικτυακού εκφοβισμού

Όσο αυξάνεται η χρήση της τεχνολογίας, τόσο περισσότεροι άνθρωποι, συνήθως παιδιά, πέφτουν θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού. Η σοβαρότητα κάποιων περιπτώσεων που απασχόλησαν τη διεθνή κοινή γνώμη συνέβαλαν στην κοινωνική αναγνώριση αυτής της μορφής βίας. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικές διάσημες περιπτώσεις διαδικτυακού εκφοβισμού:

Καναδάς

- Το 2002 ο David Knight από το Οντάριο ξεκίνησε μια πολύχρονη μάχη εναντίον του διαδικτυακού εκφοβισμού. Η δημιουργία μιας ιστοσελίδας που απεικόνιζε φωτογραφίες του David με κακοήθη σχόλια είχε ως στόχο να θίξει την υπόληψη του ίδιου καθώς και της οικογένειάς του. Οι επισκέπτες της ιστοσελίδας έστελναν υβριστικά μηνύματα εναντίον του. Όπως αναφέρθηκε στις ειδήσεις, οι συνέπειες για όλη την οικογένεια του David ήταν καταστροφικές. Εφόσον η αστυνομία δεν ήταν σε θέση να βοηθήσει, η οικογένεια επικοινωνήσε με την εταιρία Yahoo, η οποία ήταν και ο οικοδεσπότης της ιστοσελίδας. Έπειτα από μια επτάμηνη μάχη νομικών δράσεων, η Yahoo απέσυρε την ιστοσελίδα.

- Το 2003 ίσως ήταν και η πιο διάσημη περίπτωση διαδικτυακού εκφοβισμού. Ένας έφηβος ο Ghyslain Raza δημιούργησε ένα βίντεο με πρωταγωνιστή τον εαυτό του να προσπαθεί να χτυπήσει ένα μπαλάκι του γκολφ προσποιούμενος ότι ήταν ο χαρακτήρας Darth Maul από την επιστημονικής φαντασίας σειρά Star Wars. Οι συμμαθητές του βρήκαν το βίντεο και το ανέβασαν στο Διαδίκτυο. Μέσα σε λίγες εβδομάδες το βίντεο του Raza έγινε ένα από τα πιο δημοφιλή. Δυστυχώς για τον Raza, το βίντεο δεν ήταν καθόλου κολακευτικό γι' αυτόν, καθότι έδειχνε την αδυναμία του στις αθλητικές δεξιότητες όπως επίσης και τον εύσωμο σωματότυπο του. Ο Raza γελοιοποιήθηκε και ταπεινώθηκε σε σημείο που εγκατέλειψε το σχολείο και υποβλήθηκε σε ψυχιατρική περίθαλψη.
- Το 2004 η Amy Boucher, μία έφηβος από το Μόντρεαλ, ενθουσιάστηκε ιδιαίτερα όταν ανακάλυψε μια ιστοσελίδα όπου θα μπορούσε να συνομιλήσει με άλλους και να μοιραστούν το πάθος τους για τις τέχνες. Κάποια στιγμή όμως βρέθηκε να καυγαδίζει με ένα άλλο κορίτσι, λόγω του ότι η Amy δεν είχε απαντήσει σε ένα ηλεκτρονικό μήνυμα που της είχε στείλει. Για το λόγο αυτό ξεκίνησε μία τρίχρονη εκστρατεία εναντίον της υπόληψης της Amy. Συχνά άλλα κορίτσια συνδέονταν στο λογαριασμό της Amy και έπρατταν απρεπώς γνωρίζοντας ότι υπεύθυνη γι' αυτό ήταν η Amy. Επίσης, έστελναν ηλεκτρονικά μηνύματα μίσους στην Amy. Τελικά, η Amy δεν άντεξε και διεγνώσθη με κατάθλιψη.

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

- Το 2006 η Lori Drew, μία μητέρα από το Missouri, αναστατώθηκε ιδιαίτερα όταν η κόρη της και η δεκατριάχρονη κόρη μιας φίλης της φιλονίκησαν. Η Drew δημιούργησε ένα λογαριασμό στο MySpace με το φανταστικό όνομα «Josh Evans». Ο δεκαεξάχρονος “Josh” παρουσιάστηκε στην αρχή σαν φίλος της 13χρονης και αντάλλασσαν καθημερινά μηνύματα στο διαδίκτυο. Κάποια στιγμή ο “Josh” αποφάσισε να διακόψει επαφές μαζί της στέλνοντας της σκληρά μηνύματα όπως «Δεν μπορούμε να είμαστε πλέον φίλοι...Ο κόσμος θα ήταν πολύ καλύτερος χωρίς εσένα!». Εικοσιένα λεπτά μετά το τελευταίο μήνυμα η Megan συντετριμμένη κρεμάστηκε.
- Το 2008 μία έφηβος από το Missouri δημιούργησε ένα ψεύτικο λογαριασμό στο Facebook προκειμένου να προσελκύσει ένα αγόρι, για το οποίο ενδιαφερόταν και ένα άλλο κορίτσι. Το κορίτσι που δημιούργησε τον ψεύτικο λογαριασμό αποσκοπούσε στην

ολοκληρωτική προσοχή του αγοριού. Η ψεύτικη δημιουργία λογαριασμών είναι το πλέον κλασικό παράδειγμα διαδικτυακής παρενόχλησης.

- Τον Ιανουάριο του 2010 η εφημερίδα New York Daily News ανέφερε ότι η δεκαπεντάχρονη Phoebe Prince αυτοκτόνησε μετά από μερικούς μήνες εκφοβισμού στο διαδίκτυο και στο σχολείο. Η Phoebe βρισκόταν υπό καθεστώς διαρκούς παρενόχλησης μέσω μηνυμάτων κειμένων στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης. Μετά το θάνατο της, αυτοί που την παρενοχλούσαν χλεύασαν για το θάνατο της στο Facebook. Η αστυνομία συνέλαβε και κατηγορήσε εννέα μαθητές από το Γυμνάσιο. Οι κατηγορίες γι' αυτούς ήταν από εγκληματική παρενόχληση έως σε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Το Σεπτέμβριο του 2010 ο Tyler Clementi, ένας φοιτητής Πανεπιστημίου, πήδηξε από μία γέφυρα. Ο λόγος του συμβάντος αυτού ήταν ότι ο συγγάτοικος του είχε βιντεοσκοπήσει και αναρτήσει στο διαδίκτυο τις ομοφυλικές σχέσεις του Clementi. Μετά τη δεύτερη προσπάθεια του συγκατοίκου του για βιντεοσκόπηση ο Clementi αυτοκτόνησε. Όπως αναφέρθηκε στο ABC News., ο συγγάτοικος του Clementi κατηγορήθηκε για παραβίαση της ιδιωτικής ζωής.
- Το 2010 το δικαστήριο στην California έκρινε ότι αρκετοί μαθητές Λυκείου ήταν υπεύθυνοι για δυσφήμιση καθώς και για εγκλήματα μίσους μετά την ανάρτηση σκληρών και απειλητικών σχολίων στην ιστοσελίδα ενός συμμαθητή τους. Σύμφωνα με αναφορά στο ιστολόγιο του CNN ένας δεκαπεντάχρονος μαθητής δημιούργησε μια ιστοσελίδα το 2005, προκειμένου να προωθήσει το τραγούδι και την ενεργή σταδιοδρομία του. Οι συμμαθητές του βρήκαν την ιστοσελίδα και ξεκίνησαν να δημοσιεύουν σκληρά μηνύματα. Η αστυνομία δεν ήταν σε θέση να βοηθήσει. Έτσι ο πατέρας του θύματος μήνυσε έξι από τους παραβάτες μαθητές μαζί με τους γονείς του και κέρδισε τη μάχη στο δικαστήριο.

Ευρώπη και Ασία

- Το 2003 το BBC News δημοσίευσε την ιστορία μιας δεκαπεντάχρονης έφηβης από την Αγγλία, της Jodi Plumb, η οποία ανακάλυψε μια ιστοσελίδα που είχε δημιουργηθεί αποκλειστικά για να τη βασανίζει. Η ιστοσελίδα περιείχε δυσφήμιση για τα κιά της και δήλωνε μία ημερομηνία το θάνατο της. Έπειτα, ακολούθησαν δύο χρόνια παρενόχλησης και δύο επιθέσεις στο σχολείο. Τελικά ο δικτυακός τόπος αφαιρέθηκε.

- Το 2005 ένα κορίτσι ταξίδευε με το μετρό για Νότια Κορέα μαζί με το σκύλο της. Όταν χρειάστηκε, το κορίτσι αρνήθηκε να καθαρίσει τα περιττώματα του σκύλου, προκαλώντας την οργή των άλλων επιβατών. Ένας από αυτούς φωτογράφησε το περιστατικό με την ψηφιακή φωτογραφική του τηλεφώνου του και ανάρτησε τις φωτογραφίες σε μια δημοφιλή ιστοσελίδα. Μέσα σε λίγες μέρες δημοσιεύτηκαν κάποιες ιδιωτικές πληροφορίες για το παρελθόν του κοριτσιού. Τα δωμάτια συνομιλίας γέμισαν με συζητήσεις για τη ζωή της. Κάποιοι βρήκαν τη διεύθυνση του σπιτιού της και την κυνήγησαν προκειμένου να την κατηγορήσουν αυτοπροσώπως. Όλα αυτά οδήγησαν το κορίτσι να παρατήσει το σχολείο και να μετακομίσει σε μία άλλη πόλη της χώρας.
- Το 2010 τρία στελέχη της Google βρέθηκαν ένοχοι στο Μιλάνο και στην Ιταλία για παραβίαση της ιδιωτικής ζωής ενός αυτιστικού αγοριού, το οποίο είχε χλευαστεί σε ένα βίντεο που αναρτήθηκε στο Google. Σύμφωνα με την εφημερίδα Daily Mail, τα στελέχη καταδικάστηκαν σε εξάμηνη φυλάκιση με αναστολή [39].

Κεφάλαιο 3

Ευρωπαϊκή Ένωση- Νομοθετικό πλαίσιο και δράσεις αντιμετώπισης του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Ένας από τους βασικότερους παράγοντες εξάπλωσης των επιθετικών διαδικτυακών συμπεριφορών είναι η απουσία συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περισσότερες χώρες αντιμετωπίζουν το διαδικτυακό εκφοβισμό μέσω άλλων νομικών ρυθμίσεων που περιλαμβάνουν ή σχετίζονται με αυτόν. Παρόλα αυτά, οι χώρες που έχουν βρεθεί αντιμέτωπες με το φαινόμενο έχουν υιοθετήσει διάφορες δράσεις αντιμετώπισης από τους αρμόδιους φορείς. Το εγχειρίδιο που δημιουργήθηκε μέσω του έργου «CyberTraining» περιλαμβάνει συγκεντρωτικές πληροφορίες για την κατάσταση κάποιων Ευρωπαϊκών χωρών σχετικά με το θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Στη χώρα μας, οι όποιες κινήσεις έχουν γίνει για την καταπολέμηση των επιθετικών μορφών που εξελίσσονται στο διαδίκτυο έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία μόλις χρόνια. Τέτοιες ενέργειες περιλαμβάνουν την

Ελληνική Ανοιχτή Γραμμή Καταγγελιών για παράνομο περιεχόμενο «SafeLine». Από το 2005, η «SafeLine» είναι μέλος του «INHOPE», του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Παροχών Ανοιχτών Γραμμών για το διαδίκτυο, γεγονός που επιτρέπει την καλύτερη συνεργασία με αντίστοιχους φορείς άλλων ευρωπαϊκών χωρών και την αποτελεσματικότερη επεξεργασία των καταγγελιών.

3.1 Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα θέματα του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Η ταχεία ανάπτυξη των διαδικτυακών απειλών καθιστά απαραίτητη την ύπαρξη δράσεων αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού που απειλεί όλο και περισσότερο την κοινωνία και τους πολίτες, τόσο σε κρατικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι νομικές ρυθμίσεις είναι ένα από τα μέσα για την καταπολέμηση του εκφοβισμού στο διαδίκτυο.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν βασικές ρυθμίσεις που αφορούν το θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού, όπως η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταπολέμηση του διαδικτυακού εκφοβισμού (Συμπέρασμα του Συμβουλίου 2009/C62/05 στις 27 Νοέμβρη του 2008), η οποία περιλαμβάνει οδηγίες σχετικά με τη νομική προστασία των ανηλίκων στο διαδίκτυο:

- Οδηγία 2011/92/UE για την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης και σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας.
- Οδηγία 2002/58/WE σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.
- Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Γενική στρατηγική αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού
- Πλαίσιο 2005/222/WSiSW, το οποίο προβλέπει κυρώσεις σε περιπτώσεις εσκεμμένης και παράνομης πρόσβασης σε ένα πληροφορικό σύστημα (άρθρο 2) καθώς και σε περιπτώσεις εσκεμμένης, παράνομης και σοβαρής παραβίασης ή αποσύνδεσης ενός πληροφοριακού συστήματος.

Η πρόκληση ζημιών, η διαγραφή, η τροποποίηση, η απόκρυψη ή προβολή δεδομένων μέσω εφαρμογών (άρθρο 3) και η εσκεμμένη παράνομη διαγραφή, ζημιά, αλλαγή ή απόκρυψη των δεδομένων που βρίσκονται σε ένα υπολογιστικό σύστημα (άρθρο 4) ακόμα και σε περιπτώσεις μικρής σημασίας θεωρούνται αδικήματα και τιμωρούνται. Επίσης, τιμωρούνται όσοι επιχειρήσαν ή συμμετείχαν και υποκίνησαν να διαπράξουν κάτι από τα παραπάνω.

Η οδηγία 2002/58/WE σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες υποχρεώνει τους παρόχους υπηρεσιών του διαδικτύου να παρέχουν ασφάλεια στο διαδίκτυο. Στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Συμβουλίου και της Επιτροπής των περιφερειών το 2007 με τίτλο «Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση του διαδικτυακού εκφοβισμού» αναφέρθηκαν τα ακόλουθα εγκλήματα του κυβερνοχώρου:

- Έγκλημα που διαπράττεται μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών συνδεδεμένων στο διαδίκτυο καθώς και κακοποίηση παιδιών.
- Περιεχόμενο με εγκληματικό περιεχόμενο συμπεριλαμβανομένης της παιδικής πορνογραφίας, υποκίνηση εγκλήματος, κακοποίηση καθώς και διάδοση ψευδών πληροφοριών.

Οι άλλες νομικές δράσεις που αναφέρονται σε συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις περιλαμβάνουν ρυθμίσεις σχετικά με την παράνομη χρήση του διαδικτύου (οδηγία 2011/92/UE) για την καταπολέμηση των άσεμνων προσβολών και της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών καθώς και της παιδικής πορνογραφίας. (οδηγία 2011/92/UE: 1-4). Μέσω αυτών των οδηγιών αποδεικνύονται οι προσπάθειες της Επιτροπής για την προστασία των παιδιών, καθώς η αποτροπή των ενεργειών που συνδέονται με τη σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών και δημοσιεύονται παράνομα μέσω πληροφοριακών συστημάτων.

Ένα άλλο έγγραφο που αφορά το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 28 Νοεμβρίου 2008 για την καταπολέμηση του διαδικτυακού εκφοβισμού (Συμπέρασμα του συμβουλίου 2009/C62/05: 1-4). Η στρατηγική αυτή συνιστά την ανάληψη διαφορετικών επιχειρησιακών μέτρων, κοινών ερευνητικών ομάδων και εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη

διαδικτυακή αναζήτηση καθώς και διάφορες έρευνες που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην καταπολέμηση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Υλοποιεί επίσης ειδικές λύσεις για τη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στα δικαστικά όργανα και στις μονάδες του ιδιωτικού τομέα [22].

3.1.1 Νομοθεσία Γερμανίας

Στη Γερμανία δεν υπάρχει κάποιος νόμος που να αφορά το φαινόμενο του εκφοβισμού ή του διαδικτυακού εκφοβισμού. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι πράξεις εκφοβισμού στο διαδίκτυο όπως προσβολές, συκοφαντίες ή βίαιο περιεχόμενο μπορούν να εφαρμοστούν άλλοι νόμοι, οι οποίοι καλύπτονται από το γερμανικό ποινικό κώδικα (Strafgesetzbuch, StGB) και τη διαπολιτειακή συνθήκη για την προστασία των ανηλίκων από ακατάλληλο περιεχόμενο στα μέσα επικοινωνίας (Jugendmedienschutz-Staatsvertrag, JMStV).

Παρά τις πολυάριθμες καταγγελίες για αλλαγές στη νομοθεσία, οι περισσότεροι ειδικοί τείνουν να συμφωνούν ότι οι υφιστάμενες νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις στη Γερμανία δεν καλύπτουν την πλειοψηφία των προβλημάτων που προκύπτουν λόγω του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Ο Γερμανικός ποινικός κώδικας (Strafgesetzbuch, StGB) περιλαμβάνει τα εξής άρθρα που μπορούν να εφαρμοστούν σε περιπτώσεις διαδικτυακού εκφοβισμού : Προσβολές (§185 StGB), Κακόβουλα σχόλια (§186 StGB), Δυσφήμιση (§187 StGB), (§238 StGB), Εξαναγκασμοί (§240 StGB), Απειλές (§241 StGB), Σωματικές και λεκτικές επιθέσεις σε βαθμό που επηρεάζεται σημαντικά η σωματική ακεραιότητα (§ 223 StGB), Παραβίαση του απορρήτου του προφορικού λόγου (§ 201 StGB), Παραβίαση της ιδιωτικής ζωής από τη λήψη φωτογραφιών (§ 201a StGB) [25].

3.1.2 Νομοθεσία Ελβετίας

Στην Ελβετία δεν υπάρχει κάποια ειδική νομοθεσία που να ασχολείται με το θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Ωστόσο, το ποινικό δίκαιο περιλαμβάνει έναν αριθμό εγκληματικών υποθέσεων οι οποίες μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα το διαδικτυακό εκφοβισμό. Οι ανησυχίες αυτές αφορούν κυρίως τους νόμους των αδικημάτων ενάντια

στην υπόληψη ενός ατόμου όπως δυσφήμιση (άρθρο 173 του ελβετικού ποινικού κώδικα), συκοφαντία (άρθρο 174) ή προσβολή (άρθρο 177). Σχετικά με την πίεση που υφίστανται τα θύματα του εκφοβισμού, το ελβετικό δίκαιο προβλέπει την προστασία κατά των απειλών (άρθρο 180) και των εξαναγκασμών (άρθρο 181). Γενικότερα, το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού περιλαμβάνεται στα αδικήματα που βλάπτουν την ιδιωτική ζωή ιδίως με την κατάχρηση των τηλεπικοινωνιακών μέσων (άρθρο 179). Κάποιες φορές οι πράξεις του διαδικτυακού εκφοβισμού μπορούν να έχουν ρατσιστικό χαρακτήρα – φυλετικές διακρίσεις (άρθρο 261) ή να παραβιάζουν το νόμο ενάντια στην πορνογραφία (άρθρο 197). Αυτά τα δύο διαφορετικά άρθρα του ποινικού δικαίου εφαρμόζονται ανεξάρτητα από τα μέσα που χρησιμοποιούνται. Ο νόμος προβλέπει πρόστιμα και ποινή φυλάκισης στους δράστες καθώς και συγκεκριμένα μέτρα και κυρώσεις για τους ανηλίκους [02].

3.1.3 Νομοθεσία Ελλάδας

Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι νόμοι που να ασχολούνται αποκλειστικά με το φαινόμενο του εκφοβισμού και ως εκ τούτου και με το διαδικτυακό εκφοβισμό. Σε περιπτώσεις διαδικτυακού εκφοβισμού εφαρμόζονται τα άρθρα της αστικής και ποινικής νομοθεσίας, τα οποία περιλαμβάνουν όρους τους διαδικτυακού εκφοβισμού. Σύμφωνα με την αστική νομοθεσία, υπεύθυνοι για παραπτώματα θεωρούνται οι ανήλικοι άνω των 14 ετών (άρθρο 917 του ελληνικού αστικού κώδικα). Σύμφωνα με το ποινικό δίκαιο, οι ανήλικοι που έχουν συμπληρώσει το 13^ο έτος της ηλικίας τους μπορούν να διωχτούν ποινικά (άρθρο 126 του ελληνικού ποινικού κώδικα). Τα περιστατικά του διαδικτυακού εκφοβισμού τιμωρούνται σύμφωνα με την ποινική νομοθεσία, κυρίως λόγω του πλημμελήματος της εξύβρισης (άρθρο 361 του ελληνικού ποινικού κώδικα), της δυσφήμισης (άρθρο 362 του ελληνικού ποινικού κώδικα) και της συκοφαντικής δυσφήμισης (άρθρο 363 του ελληνικού ποινικού κώδικα). Στην αστική νομοθεσία, ο διαδικτυακός εκφοβισμός πιθανόν σχετίζεται με τις προβλέψεις που προστατεύουν την προσβολή της προσωπικότητας (άρθρο 57 και 59 του ελληνικού ποινικού κώδικα) καθώς και με τις διατάξεις που αφορούν τα παραπτώματα (άρθρο 914 του ελληνικού ποινικού κώδικα). Κάποιες άλλες διατάξεις που αφορούν περιστατικά του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι αυτές που βρίσκονται στο νόμο 2472/1997 που αφορούν την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Η διατήρηση προσωπικών δεδομένων (π.χ. βίντεο) διώκεται ποινικά εάν συμβεί χωρίς τη συγκατάθεση του

ατόμου που το αφορούν (άρθρο 22 του νόμου 2471/1997). Επιπρόσθετα, το άρθρο 23 του ίδιου νόμου αναφέρει το ποσό της αποζημίωσης για τέτοιου είδους ζημία.

Η χρήση των κινητών τηλεφώνων βοηθά στην εξάπλωση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Ο νόμος 132328/Γ2 07-12-2006 του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων απαγορεύει τη χρήση των κινητών τηλεφώνων από τους μαθητές στο χώρο των σχολείων. Ένας μαθητής της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που φέρει κινητό τηλέφωνο στο σχολείο αντιμετωπίζει τις κυρώσεις του προεδρικού διατάγματος 104/1979 (οι κυρώσεις εξαρτώνται από τη σοβαρότητα του περιστατικού: επίπληξη, απουσία, αποβολή από τρεις έως πέντε μέρες μέχρι και την αποβολή από το σχολείο) [06].

3.1.4 Νομοθεσία Ηνωμένου Βασιλείου

Στο Ηνωμένο Βασίλειο ο διαδικτυακός εκφοβισμός δεν ορίζεται ως ποινικό αδίκημα, ωστόσο μπορεί να θεωρηθεί ποινικό αδίκημα μέσω άλλων νόμων όπως ο νόμος κατά της παρενόχλησης (1997) και ο νόμος κατά των άσεμνων δημοσιευμάτων (1959). Ποινικές κυρώσεις μπορούν επίσης να εφαρμοστούν στις περιπτώσεις όπου ο διαδικτυακός εκφοβισμός λαμβάνει τη μορφή της παραβίασης των ηλεκτρονικών συστημάτων (1990). Στους σχολικούς χώρους, οι διευθυντές μπορούν να καλέσουν ακόμα και την αστυνομία σε περίπτωση παραβίασης των νόμων. Η δράση εκπαίδευσης και επιθεώρησης (2006) περιλαμβάνει κάποιες νομικές εξουσίες κατά τις οποίες οι εκπαιδευτικοί είναι υπεύθυνοι να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των μαθητών ακόμα και εκτός σχολείου. Για το λόγο αυτό τους παρέχεται μέχρι και το δικαίωμα κινητών τηλεφώνων καθώς και άλλων αντικειμένων [06].

3.1.5 Νομοθεσία Ιρλανδίας

Στην Ιρλανδία δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι νόμοι που να χειρίζονται το διαδικτυακό εκφοβισμό. Ωστόσο, το ποινικό δίκαιο, οι προβλέψεις των εκπαιδευτικών νόμων καθώς και οι οδηγίες που δίνονται στα σχολεία περιλαμβάνουν αυτού του είδους τις συμπεριφορές.

Οι διατάξεις του ποινικού δικαίου περιλαμβάνουν πράξεις νομικής αποκατάστασης υπό τη δράση των ποινικών καταστροφών (π.χ. το άρθρο 5(1) που ασχολείται με τη μη αυθεντικοποιημένη πρόσβαση στα δεδομένα). Επίσης, το άρθρο 10(1) του νόμου για τα μη θανατηφόρα αδικήματα, δηλώνει ότι κάθε άτομο που παρενοχλεί επίμονα κάποιο άλλο πρόσωπο, με κάθε μέσο, χωρίς να έχει νόμιμη εξουσία, θεωρείται ένοχος αδικήματος. Το άρθρο 13(1) ασχολείται κυρίως με τις τηλεφωνικές συσκευές και μεταξύ άλλων και με τον κανονισμό σχετικά με τις επικοινωνίες. Σύμφωνα με αυτόν, κάθε άτομο που αποστέλλει εν γνώσει του (μέσω τηλεφώνου), κάποιο ψευδές μήνυμα, το οποίο είναι προσβλητικό, άσεμνο, χυδαίο και απειλητικό και έχει ως σκοπό την επίμονη πρόκληση ενόχλησης ή παρενόχλησης σε άλλο πρόσωπο χωρίς εύλογη αιτία, τότε το άτομο αυτό διαπράττει έγκλημα. Μία τέτοια περίπτωση καταδιώχθηκε δικαστικά στο δικαστήριο της πόλης Dundalk, βόρεια του Δουβλίνου.

Σύμφωνα με τον εκπαιδευτικό νόμο, το άρθρο 9 του νόμου για την εκπαίδευση (1998) αναφέρει ότι κάθε δημόσιο σχολείο που ελέγχεται από τον Υπουργό Παιδείας, υποχρεούται να χρησιμοποιεί τους πόρους του προκειμένου να παρέχει τα αναγκαία στους μαθητές καθώς και να προωθεί την ηθική, το πνεύμα, την κοινωνική και προσωπική ανάπτυξη. Η Εκπαιδευτική Δράση Welfare (2000), υποχρεώνει τα σχολεία να έχουν έναν κώδικα συμπεριφοράς για τους μαθητές τους, συμπεριλαμβάνοντας τα αναμενόμενα πρότυπα και συμπεριφορές καθώς και τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται όταν οι μαθητές υπολείπονται των προτύπων.

Το Τμήμα Εκπαίδευσης και Επιστήμης εξέδωσε οδηγίες στα σχολεία για το χειρισμό των εκφοβιστικών συμπεριφορών το 1993, και μία εγκύκλιο για τη βία στα σχολεία το 1999. Το Γραφείο της Ασφάλειας του Διαδικτύου καθώς και άλλως σωμάτων έχει από κοινού διάφορες δημοσιεύσεις σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο [05].

3.1.6 Νομοθεσία Ισπανίας

Στην Ισπανία δεν υπάρχει συγκεκριμένος νόμος κατά του διαδικτυακού εκφοβισμού. Ωστόσο, οι δράστες μπορούν να διωχθούν σύμφωνα με το άρθρο 169 του Ποινικού Κώδικα που αφορά την απειλητική συμπεριφορά, η οποία μπορεί να λάβει δράση εντός ή εκτός διαδικτύου. Το άρθρο 169 του Ποινικού Κώδικα αναφέρει ότι το να απειλεί κάποιος ένα πρόσωπο μέσω φόρουμ, μηνυμάτων ηλεκτρονικής αλληλογραφίας κ.α. προκαλώντας βλάβη στο θύμα, είναι κάτι παράνομο και οδηγεί σε επιβολή προστίμου.

Τα άρθρα 205 -216 του ποινικού κώδικα που σχετίζονται με τη συκοφαντική δυσφήμιση, αναφέρουν ότι είναι αδίκημα η δημοσίευση φωτογραφιών ή βίντεο ενός ατόμου χωρίς την άδεια του. Το ίδιο ισχύει και για την τροποποίηση της φωτογραφίας ενός προσώπου και τη διάδοση του μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή τη δημοσίευση σε μια ιστοσελίδα χωρίς άδεια. Τόσο η δυσφήμιση όσο και η συκοφαντία διώκονται μόνο κατόπιν αιτήματος του θύματος. Θέματα εκτός από την ποινική ευθύνη, την κατάχρηση των προσωπικών δεδομένων σε απευθείας σύνδεση και ιδιαίτερα τη χρήση των εικόνων χωρίς συγκατάθεση, ρυθμίζονται από τον Ισπανικό Οργανισμό για την προστασία δεδομένων [16].

3.1.7 Νομοθεσία Πορτογαλίας

Στην Πορτογαλία δεν υπάρχει κάποια ειδική νομοθεσία για το διαδικτυακό εκφοβισμό. Ωστόσο, ο ποινικός κώδικας καλύπτει τα εγκλήματα που διαπράττονται μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστικών συστημάτων όπως εξευτελισμός, απειλές και βία.

Τον Μάρτιο του 2008 η πορτογαλική κυβέρνηση επικύρωσε τη σύμβαση για τα διαδικτυακά εγκλήματα, η οποία θεσπίστηκε στη Βουδαπέστη το Νοέμβριο του 2001. Ο σκοπός της ήταν η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τα εγκλήματα που διαπράττονται μέσω διαδικτύου και άλλων δικτύων καθώς και η διευκόλυνση της διεθνούς συνεργασίας για τη διερεύνηση των εγκλημάτων.

Τον Ιούλιο του 2009, εγκρίθηκε ο νόμος για το διαδικτυακό έγκλημα στην Πορτογαλία. Ο νόμος αυτός θεσπίζει τα ποινικά άρθρα, τις διαδικασίες καθώς και τις υποθέσεις που σχετίζονται με θέματα εγκλημάτων στο διαδίκτυο. Αναφέρεται ακόμα στη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων σε ηλεκτρονική μορφή, μετατοπίζοντας με αυτόν τον τρόπο το παράπτωμα στον εθνικό νόμο της απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου 2005/222/JHA (24 Φεβρουαρίου 2005) για επιθέσεις κατά των πληροφοριακών συστημάτων. Με αυτόν τον τρόπο το πορτογαλικό δίκαιο προσαρμόζεται στη σύμβαση για το διαδικτυακό έγκλημα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου [13].

3.2 Δράσεις αντιμετώπισης του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζονται οι δράσεις αντιμετώπισης (κανονιστικά θέματα και θέματα πολιτικών) που έχουν υιοθετήσει κάποιες από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού.

3.2.1 Δράσεις Γερμανίας

Κυβερνητικές δράσεις

Στη Γερμανία δεν υπάρχουν εθνικά συμβούλια ή επιτροπές που να σχετίζονται με το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετοί δημόσιοι φορείς, συμβούλια και ιδρύματα που ασχολούνται με θέματα σχολικού εκφοβισμού και βίας ανηλίκων. Το θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού αντιμετωπίζεται κυρίως μέσω των υπάρχοντων δομών όπως τα συμβούλια πρόληψης, οι κρατικές αρχές μέσω των ενημέρωσης, οι χρηματοδοτούμενες από την Ευρωπαϊκή Ένωση πρωτοβουλίες κ.α. Σε εθνικό επίπεδο δεν υπάρχει ακόμα κάποια αναφορά αποκλειστικά επικεντρωμένη στον εκφοβισμό μέσω διαδικτύου. Μέχρι στιγμή υπάρχουν αναφορές μόνο για θέματα σχολικού εκφοβισμού και βίας καθώς και αναφορές που ασχολούνται με θέματα νέων τεχνολογιών, επικοινωνιών και μέσων ενημέρωσης. Ωστόσο, τα ομόσπονδα κράτη έχουν εκπονήσει τις δικές τους αναφορές με πολιτικές συστάσεις αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού. Οι πολιτικές αυτές περιλαμβάνουν τεχνικές λύσεις διαδικτυακής ασφάλειας, οι οποίες στοχεύουν στην ενημέρωση των σχολείων, των εκπαιδευτικών, των γονέων καθώς και των παρόχων υπηρεσιών για τους πιθανούς διαδικτυακούς κινδύνους με απώτερο στόχο την αποτροπή αυτών. Ένα καλό παράδειγμα πολιτικής που ασκήθηκε από την κυβέρνηση της Ρηνανίας – Παλατινάτου ήταν το «πρόγραμμα 10 σημείων – θέσπιση προτύπων στα μέσα επικοινωνίας». Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το 2007, σε συνεργασία με τη χρηματοδοτούμενη πρωτοβουλία από την Ευρωπαϊκή Ένωση «klicksafe» και περιλαμβάνει τα πρότυπα για την προστασία των ανηλίκων από το ακατάλληλο περιεχόμενο στα μέσα ενημέρωσης [24].

Μη κυβερνητικές δράσεις

Οι μη κυβερνητικές δράσεις (NGOs) στη Γερμανία περιλαμβάνουν όχι μόνο συνδικάτα και φιλανθρωπικές οργανώσεις, αλλά και εκκλησίες, εταιρίες, σωματεία και άλλες ενώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Παραδείγματα μη κυβερνητικών οργανώσεων είναι η δράση ServiceBureau, η ένωση καθηγητών γερμανικής γλώσσας (GEW), η δράση Jugendinfo, η δράση Kliksafe κ.α. Οι μη κυβερνητικές δράσεις συχνά συνεργάζονται ή χρηματοδοτούν εν μέρει τις κυβερνητικές οργανώσεις και στηρίζουν την προσπάθεια τους ενάντια στο διαδικτυακό εκφοβισμό. Υπάρχει μία σειρά εκπαιδευτικών φυλλαδίων καθώς και άλλων πόρων, όπως το φυλλάδιο «Cyberbullying» που εκδόθηκε από την ένωση καθηγητών γερμανικής γλώσσας (GEW) ή οι πόροι που παρέχονται στο πλαίσιο της εκστρατείας «Take care of yourself!» με τη χορηγία της δράσης ServiceBureau [09].

Πάροχοι υπηρεσιών

Οι πάροχοι υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας και διαδικτύου θα πρέπει να συμμορφώνονται στις υποχρεώσεις που προβλέπονται στη διαπολιτειακή συνθήκη για την προστασία των ανηλίκων από το ακατάλληλο πολυμεσικό περιεχόμενο (Jugendmedienschutz-Staatsvertrag, JMStV) καθώς και το γερμανικό ποινικό κώδικα (Deutsches Strafgesetzbuch StGB). Στην πράξη αυτό μπορεί να υλοποιηθεί με τη μορφή εθελοντικών συμφωνιών από τους παρόχους παροχής υπηρεσιών διαδικτύου και κινητής τηλεφωνίας, οι οποίοι θα ελέγχονται από δημόσιους φορείς όπως οι κρατικές αρχές των μέσων ενημέρωσης. Οι πάροχοι κινητής τηλεφωνίας, οι φορείς παροχής διαδικτυακών κοινοτήτων και οι πάροχοι δωματίων συζητήσεων οφείλουν παρέχουν κώδικες δεοντολογίας. Σχετικά με την προστασία των παιδιών, σχεδόν όλοι οι πάροχοι κινητής τηλεφωνίας παρέχουν μέτρα εταιρικής ευθύνης. Αυτά περιλαμβάνουν οδηγίες, φυλλάδια και άλλους πόρους για τους νέους και τους γονείς καθώς και έργα που σχετίζονται με τη σωστή χρήση των μέσων επικοινωνίας καθώς και την προστασία σε αυτά [09].

Δράσεις σχολείων

Τα γερμανικά σχολεία στοχεύουν στην αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού σε διάφορα επίπεδα. Σύμφωνα με τον Hanke (2007), το Υπουργείο Παιδείας των

ομόσπονδων κρατών κατέχει την υπέρτατη αρμοδιότητα για τις κατευθυντήριες γραμμές και καθορίζει το γενικό πλαίσιο εντός του οποίου μπορεί να εκτελεστεί η πρόληψη του εκφοβισμού. Διάφοροι περιφερειακοί εποπτικοί έλεγχοι παρακολουθούν και υποστηρίζουν τους διευθυντές των σχολείων προκειμένου να συνειδητοποιήσουν τις προδιαγραφές των υπουργείων μέσα στα σχολεία. Παρά το θεσμικό αυτό πλαίσιο, τα σχολεία στη Γερμανία είναι τελείως αυτόνομα.

Η αυτονομία αυτή αντικατοπτρίζεται επίσης στις δράσεις των σχολείων σχετικά με την αντιμετώπιση του ψηφιακού εκφοβισμού των σχολείων. Για παράδειγμα, όταν πρόκειται για την απαγόρευση των κινητών τηλεφώνων στα σχολεία, οι κυβερνήσεις των ομόσπονδων κρατών που είναι υπεύθυνες για την εκπαιδευτική πολιτική, δεν παρεμβαίνουν κατ' ανάγκη αλλά αφήνουν ελεύθερα τα σχολεία να καθορίζουν τις δικές τους πολιτικές.

Υπάρχουν διάφορα παραδείγματα των ενεργειών για τη σχολική αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Τα πιο γνωστά παραδείγματα που προσέλκυσαν την προσοχή των μέσων ενημέρωσης είναι τα διάφορα έργα που ξεκίνησαν από τα σχολεία Alfred - Treves της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στα ομόσπονδα κρατίδια Gifhorn και Lower Saxony, τα οποία μεταξύ άλλων ανέπτυξαν και 8 βήματα – προγράμματα για τη σωστή χρήση των κινητών τηλεφώνων (Schulleitung Intern, 2006) [25].

3.2.2 Δράσεις Ελβετίας

Κυβερνητικές δράσεις

Στην Ελβετία δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για θέματα διαδικτυακού εκφοβισμού. Ακόμα και αν υπάρχουν κάποιες ελβετικές ιστοσελίδες σχετικές με το θέμα αυτό, ωστόσο καμία από αυτές δεν αναφέρεται σε έρευνες που έχουν γίνει στην Ελβετία αλλά παραπέμπουν σε άλλες ιστοσελίδες μέσω υπερσυνδέσμων. Π.χ. η ιστοσελίδα ειδήσεων Educa.ch παρέχει υπερσυνδέσεις με σχόλια σχετικά με το πρόβλημα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Επίσης, οι φάκελοι ανά κατηγορίες θεμάτων που περιέχει προσεγγίζουν προβλήματα που σχετίζονται με το διαδικτυακό εκφοβισμό, όπως η βία στο σχολείο, η ασφάλεια στο διαδίκτυο και τα πνευματικά δικαιώματα.

Η ομοσπονδιακή επιτροπή προστασίας δεδομένων και πληροφοριών (FDPIIC) έχει εφαρμόσει κάποιες παρατηρήσεις και συστάσεις σχετικά με τη χρήση των δικτυακών τόπων κοινωνικής δικτύωσης (SNS). Επίσης, έχει διαχειριστεί πληθώρα προβλημάτων σχετικά με τους κινδύνους των προσωπικών δεδομένων καθώς και με θέματα ευαισθητοποίησης των χρηστών σχετικά με την κοινωνική δικτύωση [02].

Μη κυβερνητικές δράσεις

Στην Ελβετία υπάρχουν διάφορες ενώσεις και οργανώσεις που αγωνίζονται ενάντια στο διαδικτυακό έγκλημα, ιδιωτικές εταιρίες και εταίροι στον τομέα της εκπαίδευσης που στοχεύουν στην πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού. Για παράδειγμα, ο μη κυβερνητικός και μη κερδοσκοπικός οργανισμός «Action Innocence» με έδρα τη Γενεύη οργανώνει εκστρατείες ευαισθητοποίησης, και αναπτύσσει μέσα πρόληψης και εκπαιδευτικά παιχνίδια. Ο διαδικτυακός εκφοβισμός πλαισιώνεται μαζί με άλλα ζητήματα προστασίας των παιδιών κατά τη χρήση του διαδικτύου. Επίσης, υπάρχουν διάφορες πρωτοβουλίες από ιδιωτικούς φορείς, οι οποίοι μοιράζονται πλατφόρμες π.χ. wikimedia.ch με πλήθος χρηστών - εθελοντών που ενεργούν ως συντονιστές στην προσπάθεια προώθησης της σωστής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο [02].

Πάροχοι υπηρεσιών

Ο μεγαλύτερος τηλεφωνικός πάροχος στην Ελβετία Swisscom, προσφέρει δωρεάν διαδικτυακή πρόσβαση σε όλα τα σχολεία. Το έργο αυτό με τίτλο «Διαδίκτυο στα Σχολεία» είναι σύμφωνο με το πλαίσιο συνεργασίας δημοσίου και ιδιωτικού τομέα με τίτλο «Σχολεία στο Διαδίκτυο». Η εταιρία Swisscom παρέχει επίσης εκπαιδευτικό υλικό (μαθήματα για εκπαιδευτικούς, φυλλάδια, οδηγοί διδασκαλίας, διαδικτυακά παιχνίδια κ.α.) προκειμένου να εκπαιδεύσει τους μαθητές σε βασικά θέματα κινητής τηλεφωνίας και διαδικτύου. Αυτά τα μέσα πρόληψης δεν αφορούν μόνο το θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού αλλά περιλαμβάνουν και άλλα σχετικά ζητήματα όπως η παιδοφιλία, η σεξουαλική παρενόχληση και το ακατάλληλο περιεχόμενο. Επίσης, περιλαμβάνουν τα προβλήματα και τους κινδύνους του διαδικτύου και των νέων τεχνολογιών, θέματα ηθικής στο διαδίκτυο καθώς και καλές πρακτικές αντιμετώπισης [02].

Δράσεις σχολείων

Αν και η πλειοψηφία των σχολείων στην Ελβετία διαθέτει τους απαραίτητους κανονισμούς για τη χρήση των νέων τεχνολογιών, ωστόσο δεν υπάρχει κάποια πολιτική που να στοχεύει στην υιοθέτηση των κατάλληλων συμπεριφορών πρόληψης ή αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού [02].

3.2.3 Δράσεις Ελλάδας

Κυβερνητικές δράσεις

Στην Ελλάδα, το Υπουργείο Παιδείας έχει προχωρήσει σε καινοτόμες και αποτελεσματικές παρεμβάσεις για τη μείωση της παραβατικότητας και της βίας στα σχολεία. Ανάμεσα σε αυτές, το Υπουργείο Παιδείας έχει υπογράψει Σύμφωνο Συνεργασίας με τη Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.) της Β' Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, με σκοπό τη συνδιοργάνωση δράσεων σε θέματα ασφαλούς χρήσης και κατάχρησης των νέων τεχνολογιών και την ενημέρωση της σχολικής κοινότητας – σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου – για την ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο. Ουσιαστικό ρόλο στην πρόληψη και αντιμετώπιση του εκφοβισμού, της βίας και του διαδικτυακού εκφοβισμού διαδραματίζουν τα στελέχη της εκπαίδευσης, η υλοποίηση των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας στα σχολεία και η συνεργασία με φορείς όπως είναι ο Συνήγορος του Παιδιού, η Εταιρία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.), το Χαμόγελο του Παιδιού, κ.α [34].

Η πρωτοβουλία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας «Cyberkids» υλοποιείται από τη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, με τη χορηγία της εταιρείας παροχής υπηρεσιών κινητής, σταθερής τηλεφωνίας και διαδικτύου «WIND ΕΛΛΑΣ». Η πρωτοβουλία αυτή βρίσκεται στο πλαίσιο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης παιδιών ηλικίας μέχρι 12 ετών, καθώς και των γονέων τους σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο. Το CyberKids αποσκοπεί στην ασφαλή εξοικείωση του κοινού με τις νέες τεχνολογίες και ειδικότερα με το internet [41].

Μη κυβερνητικές δράσεις

Η δράση ενημέρωσης Saferinternet.gr του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου και η εκστρατεία ενημέρωσης και επαγρύπνησης που διεξάγεται στην Ελλάδα από το 2004, υλοποιούνται υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο του προγράμματος Safer Internet. Το Saferinternet.gr υλοποιεί σειρά δραστηριοτήτων όπως διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων για το κοινό, σεμινάρια προς εκπαιδευτικούς, προώθηση θεμάτων που σχετίζονται με την ασφάλεια στο Διαδίκτυο στα ΜΜΕ, δημιουργία πολυμορφικού online και έντυπου ενημερωτικού υλικού, καθώς και τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές καμπάνιες. Το Saferinternet.gr συνεργάζεται με εκπροσώπους του κράτους, της βιομηχανίας των νέων τεχνολογιών καθώς και με μη Κυβερνητικές Οργανώσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό με πρωταρχικό σκοπό την εξασφάλιση ενός ασφαλέστερου διαδικτυακού περιβάλλοντος. Επίσης, αποτελεί μια από τις τρεις δράσεις του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου, δίπλα στην Γραμμή Καταγγελιών Safeline και τη Γραμμή Βοηθείας ΥποΣΤΗΡΙΖΩ. Υλοποιείται από την αστική μη κερδοσκοπική εταιρία Safer Internet Hellas.

Η SafeLine φιλοδοξεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς για χρήστες που επιθυμούν να προστατέψουν τους εαυτούς τους καθώς και τις οικογένειες του από παράνομο περιεχόμενο του Διαδικτύου. Γι' αυτό τον σκοπό, η ιστοσελίδα της SafeLine περιλαμβάνει μια συλλογή από συμβουλές για γονείς και παιδιά καθώς και μια λίστα από συνήθεις ερωτήσεις με σκοπό να πληροφορήσει με απλό τρόπο τον χρήστη για διαδικαστικά, νομικά καθώς και τεχνολογικά θέματα που σχετίζονται με την ασφάλεια στο Διαδίκτυο. Η λειτουργία της SafeLine υποστηρίζεται από το ΙΤΕ - Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, Ινστιτούτο Πληροφορικής και το SAFENET - Ελληνικό Όργανο Αυτορρύθμισης για το Περιεχόμενο του Διαδικτύου.

Τέλος, η Γραμμή Βοηθείας ΥποΣΤΗΡΙΖΩ λειτουργεί στη Μονάδα Εφηβικής Υγείας (Μ.Ε.Υ.), στο Παράρτημα του Νοσοκομείου Παίδων και απευθύνεται σε εφήβους και τις οικογένειές τους, παρέχοντας υποστήριξη και συμβουλές για θέματα που σχετίζονται με τη χρήση του Διαδικτύου, του κινητού τηλεφώνου και των ηλεκτρονικών παιχνιδιών (παρενόχληση, εξάρτηση, επιβλαβές περιεχόμενο, παιδοφιλία, κ.α.). Η Γραμμή Βοηθείας αποτελεί τον εθνικό εκπρόσωπο του Πανευρωπαϊκού Δικτύου Γραμμών Βοηθείας (Helplines) στα πλαίσια του Δικτύου Ενημέρωσης και Επαγρύπνησης Insafe [46].

Δράσεις παρόχων υπηρεσιών

Η εταιρία τηλεφωνικών και διαδικτυακών υπηρεσιών Wind είναι ο επίσημος συνεργάτης του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου και της δράσης SaferInternet.gr. Από το 2010, η Wind τρέχει την ενημερωτική εκστρατεία «Kids@safety, Internet, κινητό και παιδί». Μέσω της εκστρατείας αυτής στήριξε ημερίδες σε σχολεία και δήμους, μοίρασε ενημερωτικά έντυπα σε γονείς και παιδιά, συμμετείχε σε 3 έρευνες για την ασφάλεια στο διαδίκτυο και στήριξε τη διαδικτυακή και διαδραστική εφαρμογή χρήσιμων συμβουλών www.cyberkid.gov.gr από το Σώμα Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος [50].

Η εταιρία τηλεφωνικών και διαδικτυακών υπηρεσιών Vodafone έχει δημιουργήσει την ιστοσελίδα vodafone.gr/bsafeonline, και το συνοπτικό έντυπο «Οδηγός για Γονείς», από τα οποία οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ενημερωθούν για τις δημοφιλείς υπηρεσίες του διαδικτύου (facebook, twitter, blogs, apps, διαδικτυακή τηλεφωνία και τηλεόραση), αλλά και για τις προκλήσεις που μπορεί να συναντήσουν, όπως τα ενοχλητικά μηνύματα, η κακόβουλη επικοινωνία, ο διαδικτυακός εκφοβισμός, το παράνομο/παραπλανητικό περιεχόμενο, κ.α [49].

Δράσεις σχολείων

Ο ενημερωτικός κόμβος «Ασφάλεια στο Διαδίκτυο» (<http://internet-safety.sch.gr>) του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου, με την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2013 – 2014, ξεκίνησε συνεργασία με την πύλη [esafetylevel](http://esafetylevel.eu) του Ευρωπαϊκού Σχολικού Δικτύου (EUN) στο πλαίσιο της πιστοποίησης σχολείων για την ασφάλεια στο Διαδίκτυο. Η πιστοποίηση για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο στοχεύει στο να βοηθήσει τα σχολεία στην αντιμετώπιση της πρόκλησης να παρέχουν ένα πιο ασφαλές και εμπλουτισμένο περιβάλλον για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές [46].

3.2.3 Δράσεις Ηνωμένου Βασιλείου

Κυβερνητικές δράσεις

Το 2008 δημοσιεύτηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο η αναφορά «Byron review», η οποία αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε από τη Βρετανική κυβέρνηση. Πρόκειται για μία εκτενή

έκθεση, η οποία εξετάζει τους κινδύνους στους οποίους εκτίθενται τα παιδιά λόγω του ακατάλληλου ή επιβλαβές υλικού που βρίσκεται στο διαδίκτυο και στα βίντεο - παιχνίδια. Η αναφορά είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες των παιδιών και των νέων επιτρέποντας τους να παίζουν τα αγαπημένα τους παιχνίδια καθώς και να αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο με ασφάλεια. Ακολουθώντας τις συστάσεις της αναφοράς «Byron review», η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ίδρυσε διάφορες επιτροπές και συμβούλια προκειμένου να παρέχει εθνικές πολιτικές.

Η Βρετανική Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Επικοινωνίας και Τεχνολογίας (Becta) είναι μία κυβερνητική υπηρεσία που στοχεύει στην αποτελεσματική και καινοτόμα χρήση της τεχνολογίας μέσω της μάθησης. Συνεργάζεται με βιομηχανικούς και εκπαιδευτικούς παρόχους προκειμένου να καθιερώσει τα πρότυπα και να παράγει τα εργαλεία βέλτιστων πρακτικών. Μία από τις βασικές προτεραιότητες της είναι η συνεργασία με τους διευθυντές των σχολείων, τους εκπαιδευτικούς, τους νέους, τους γονείς, την τοπική αυτοδιοίκηση και τους παρόχους υπηρεσιών διαδικτύου προκειμένου να εκφράσουν τις ανησυχίες τους καθώς και να αναπτύξουν τα απαραίτητα μέτρα για την ασφάλεια στο διαδίκτυο. Επίσης, προτείνει μια συντονισμένη προσέγγιση για τη μείωση των κινδύνων μέσω πολιτικών και πρακτικών, εκπαίδευσης και κατάρτισης, υποδομής και τεχνολογίας προκειμένου να αντιμετωπίσει τα διαδικτυακά ζητήματα ασφάλειας.

Το Συμβούλιο για τη Στρατηγική των Παιδιών στο Διαδίκτυο (UKCCIS) έχει σχεδιάσει μια σειρά από παρεμβάσεις και πολιτικές για την ενημέρωση σε θέματα διαδικτυακής ασφάλειας και ανάπτυξης δεξιοτήτων σε παιδιά, νέους και γονείς. Επίσης, προωθεί ένα εργαλείο εθνικής πολιτικής, το οποίο αναφέρεται στην υπεύθυνη χρήση των σχολικών δικτύων πληροφορικής, του εικονικού περιβάλλοντος μάθησης καθώς και των κινητών τηλεφώνων.

Το γραφείο για τα πρότυπα στην εκπαίδευση (OFSTED) παρακολουθεί και ελέγχει τακτικά τα σχολεία σχετικά με ζητήματα διαδικτυακής ασφάλειας. Αποτελείται από εκπροσώπους του επιχειρηματικού και επιχειρησιακού τομέα, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, το Υπουργείο Υγείας και την ομάδα κατά του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Το Σχέδιο για τα Παιδιά (2007) περιλαμβάνει μια αξιολόγηση για την επιρροή των διαφημίσεων, των προωθήσεων καθώς και άλλων εμπορικών δραστηριοτήτων στα παιδιά. Το περιεχόμενο του εγγράφου είναι αρκετά γενικό, ωστόσο δίνει ιδιαίτερη

προσοχή σε θέματα ασφάλειας των παιδιών συμπεριλαμβανομένου και του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Το Γραφείο του Επιτρόπου για τα παιδιά έχει διανέμει ένα χρήσιμο εγχειρίδιο / φυλλάδιο, το οποίο περιέχει πολύχρωμες αφίσες για τα παιδιά και τους γονείς συμπεριλαμβανομένων και των πέντε κανόνων ασφάλειας στο διαδίκτυο [09].

Μη κυβερνητικές δράσεις

Στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχουν αρκετές φιλανθρωπικές οργανώσεις και μη κυβερνητικές δράσεις, π.χ. Συμμαχία κατά της βίας (ABA), Εθνική Εταιρεία για την Πρόληψη της βίας κατά των παιδιών (NSPCC), BeatBullying και Dizigen. Οι δράσεις αυτές λαμβάνουν τη μορφή χρήσιμων ιστοσελίδων για γονείς, παιδιά και εκπαιδευτικούς. Στις ιστοσελίδες αυτές περιέχονται διάφορα ελκυστικά κινούμενα σχέδια, βίντεο - κλιπ, μελέτες περιπτώσεων, αφίσες καθώς και πολλές συμβουλές για το πώς να χειριστεί κάποιος τα περιστατικά βίας ή πώς να αναζητήσει βοήθεια. Η πιο καινοτόμα ιστοσελίδα είναι η BeatBullying, η οποία εκτός των άλλων προσφέρει υποστήριξη από ειδικά καταρτισμένους νέους [09].

Πάροχοι υπηρεσιών

Τρεις από τους σημαντικότερους παρόχους υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας, οι Orange, T-mobile και O2 παρέχουν συγκεκριμένες πολιτικές κατά του διαδικτυακού εκφοβισμού. Οι πολιτικές περιλαμβάνουν την παροχή βοήθειας σε όποιον τη χρειάζεται όπως επίσης και ελέγχους ή ακόμα και παρεμβάσεις στα δωμάτια συζητήσεων. Οι πάροχοι υπηρεσιών προσφέρουν διαδικτυακές συμβουλές προς τους γονείς και τα παιδιά σχετικά με την ασφάλεια στο τηλέφωνο καθώς και χρήσιμες συμβουλές σε περιπτώσεις εκφοβισμού. Επίσης, παρέχουν τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας και καθοδήγησης και προτείνουν επικοινωνία με την αστυνομία όπου είναι απαραίτητο. Ακόμα παρέχουν ομάδες ειδικευμένες στον εντοπισμό της πηγής των εισερχόμενων κλήσεων. Σε περίπτωση που κάποιο παιδί ή νέος ζητήσει την αλλαγή του αριθμού τηλεφώνου του, οι πάροχοι υπηρεσιών είναι υποχρεωμένοι να το πράξουν. Τέλος, οι εταιρίες υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας εκπαιδεύουν ανθρώπους σε θέματα υποστήριξης πελατών σε ενοχλητικές κλήσεις, συμπεριλαμβανομένης και αυτών που προκαλούν διαδικτυακό εκφοβισμό [07].

Δράσεις σχολείων

Το θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν υπόκειται σε κάποιο εθνικό σχέδιο δράσης. Ωστόσο, σύμφωνα με το νόμο, όλα τα δημόσια σχολεία θα πρέπει να έχουν μία πολιτική που να καθορίζει τις συμπεριφορές. Η πολιτική αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις μορφές πρόληψης του εκφοβισμού των μαθητών. Τα μέλη του σχολείου, δηλαδή οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι γονείς είναι αρμόδιοι για τον καθορισμό της πολιτικής [08].

3.2.4 Δράσεις Ιρλανδίας

Κυβερνητικές δράσεις

Στην Ιρλανδία δεν υπάρχουν προς το παρόν αναφορές σε εθνικό επίπεδο σχετικά με το διαδικτυακό εκφοβισμό. Η ιρλανδική κυβέρνηση έχει δημιουργήσει μία επιτροπή επικοινωνιών με κοινοβουλευτική και βιομηχανική δράση, η οποία έχει ως απώτερο σκοπό να διερευνήσει τις τεχνολογικές λύσεις που θα μπορούσαν να αποτρέψουν τον εκφοβισμό μέσω κινητών τηλεφώνων. Επίσης, η συνεργασία μεταξύ του Εθνικού Κέντρου Τεχνολογιών για την Εκπαίδευση, η εταιρία τηλεπικοινωνιών O2, ο φιλανθρωπικός οργανισμός Barnardos και το Γραφείο Διαδικτυακής Ασφάλειας ανέπτυξαν το πρόγραμμα «Get with It!». Το πρόγραμμα αυτό παρέχει εγχειρίδια για τους γονείς με οδηγίες καλών πρακτικών σχετικά με την κοινωνική δικτύωση, τις τεχνολογίες φιλτραρίσματος, την ασφαλή χρήση των κινητών τηλεφώνων καθώς και συμβουλές για την προστασία των παιδιών από το διαδικτυακό εκφοβισμό [09].

Μη κυβερνητικές δράσεις

Η διοργάνωση της ημέρας ασφαλούς διαδικτύου το 2009 είχε ως σκοπό να προωθήσει την ασφαλέστερη και πιο υπεύθυνη χρήση του διαδικτύου και των τεχνολογιών κινητής τηλεφωνίας, ιδιαίτερα μεταξύ των παιδιών και των νέων. Σε συνδυασμό με την πρωτοβουλία αυτή, το Γραφείο Διαδικτυακής Ασφάλειας, το Εθνικό Κέντρο Τεχνολογιών για την Εκπαίδευση, το Εθνικό Συμβούλιο Γονέων και η φιλανθρωπική οργάνωση τηλεφωνικής υποστήριξης Childline ξεκίνησαν μια σειρά τηλεοπτικών και διαδικτυακών εκστρατειών ειδικά για το ζήτημα του εκφοβισμού στο διαδίκτυο.

Η ανάπτυξη των τεχνολογικών εργαλείων βοήθησαν στη δημιουργία του φιλανθρωπικού ιδρύματος Inspire με απώτερο σκοπό την υποστήριξη των νέων. Επίσης, η ανεξάρτητη φιλανθρωπική οργάνωση νεολαίας SprunOut εργάζεται προκειμένου να βοηθήσει τους νέους να επιτύχουν προσωπική και κοινωνική αλλαγή [09].

Πάροχοι υπηρεσιών

Η βιομηχανική ένωση κινητών τηλεφώνων (ICIA) έχει κυκλοφορήσει στην ιρλανδική αγορά δύο βιομηχανικά προϊόντα, τα οποία στοχεύουν στην εξάλειψη των ανεπιθύμητων κλήσεων και μηνυμάτων μέσω κινητών τηλεφώνων. Για παράδειγμα, η εταιρία τηλεπικοινωνιών O2 έχει κυκλοφορήσει την υπηρεσία BlockIT, μία δωρεάν υπηρεσία που επιτρέπει στους πελάτες της να αποτρέπουν την παραλαβή ανεπιθύμητων κειμένων, εικόνων και βίντεο στο κινητό τους τηλέφωνο από οποιοδήποτε άλλη συσκευή ιρλανδικής κινητής τηλεφωνίας.

Ο πάροχος κινητής τηλεφωνίας 3 Ireland έχει κυκλοφορήσει το προϊόν «Kidsafe», το οποίο επιτρέπει στους γονείς να γνωρίζουν πότε, πως και με ποιον χρησιμοποιούν τα παιδιά τους τα κινητά τηλέφωνα. Επίσης, η εταιρία κινητής τηλεφωνίας Vodafone ανέφερε ότι θα ξεκινήσει τη λειτουργία ενός απλού και με πολλές παραμέτρους εργαλείου αποκλεισμού για παιδιά και γονείς.

Ο πρόεδρος της ICIA, Gareth Davies, ανέφερε ότι οι φορείς εκμετάλλευσης των κινητών επικοινωνιών συνεχίζουν να ερευνούν το καλύτερο μέσο για την αντιμετώπιση ορισμένων θεμάτων σχετικά με τον εκφοβισμό. Για παράδειγμα, η εταιρία κινητής τηλεφωνίας Meteor εμπλέκεται σε μια σειρά από διαβουλεύσεις με τους εμπειρογνώμονες του εκφοβισμού. Επίσης, είναι χορηγός της εκστρατείας «Heads up» της μη κυβερνητικής οργάνωσης Rehab.

Η ιρλανδική εταιρία κινητών τηλεφώνων έχει αναπτύξει κατευθυντήριες γραμμές για τους γονείς σχετικά με τη χρήση των κινητών τηλεφώνων. Επίσης, η εταιρία Microsoft έχει δημιουργήσει ένα εκπαιδευτικό εθελοντικό πρόγραμμα για παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς σχετικά με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου [09].

Δράσεις σχολείων

Το 2009 η εκπαιδευτική θεατρική ομάδα, σε συνεργασία με τους μαθητές του Γυμνασίου St Kevin's CBS στο Δουβλίνο, ανέπτυξαν ένα DVD με τίτλο «Get Real» προκειμένου να αναδείξουν τους κινδύνους της κοινωνικής δικτύωσης των εφήβων. Το έργο αφορούσε επίσης και τους γονείς προκειμένου να ενημερωθούν για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να ελέγχουν τις δραστηριότητες των παιδιών τους κατά τη χρήση του υπολογιστή [04].

3.3.5 Δράσεις Ισπανίας

Κυβερνητικές δράσεις

Η ισπανική κυβέρνηση δεν έχει θεσπίσει τα απαιτούμενα μέτρα ή αναφορές κατά του διαδικτυακού εκφοβισμού. Ωστόσο, κάποια υπουργεία, ιδίως εκείνων που σχετίζονται με τη βιομηχανία, τα οποία έχουν αναλάβει και τις αρμοδιότητες του τομέα των νέων τεχνολογιών, καθώς και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα έχουν προωθήσει διάφορες πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση του προβλήματος. Οι περισσότερες από αυτές τις δράσεις έχουν αναπτυχθεί υπό την αιγίδα ιδρυμάτων που εξαρτώνται από αυτούς τους οργανισμούς.

Μία από τις τελευταίες δράσεις είναι το έργο «TIC-tal TIC-tac», το οποίο περιλαμβάνεται στο σχέδιο *avanza2* που υποβλήθηκε από το Υπουργείο Βιομηχανίας. Ο γενικός στόχος αυτού του σχεδίου είναι να προωθήσει τις νέες τεχνολογίες στην ισπανική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύει στην προώθηση των εκπαιδευτικών και υπεύθυνων χρήσεων των νέων τεχνολογιών από τους μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ο Εθνικός Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών και Κοινωνίας της Πληροφορίας (ONTSI) που βρίσκεται και αυτός υπό την αιγίδα του Υπουργείου Βιομηχανίας είναι υπεύθυνος για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην Ισπανία, συμπεριλαμβανομένων των ειδικών εκθέσεων για τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας στα σχολεία. Μέσα από αυτές τις εκθέσεις μελετάται η κατάσταση σχετικά με την κακή χρήση του διαδικτύου. Επίσης, ο Εθνικός Οργανισμός για τη Σχολική Συνύπαρξη, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, αναπτύσσει

αναφορές που περιλαμβάνουν το θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Επίσης, διοργανώνει σεμινάρια κατάρτισης για τους εκπαιδευτικούς σχετικά με το φαινόμενο αυτό [15].

Περιφερειακές δράσεις

Οι περισσότερες πρωτοβουλίες που προωθούνται στην Ισπανία αφορούν κυρίως κυβερνητικές δράσεις. Ωστόσο, υπάρχουν και κάποιες άλλες δράσεις που λαμβάνουν χώρα σε περιφερειακό επίπεδο. Για παράδειγμα το σχολικό πλάνο «Spaces of Peace» προωθείται από την κυβέρνηση της Ανδαλουσίας και πιθανόν να είναι και το παλαιότερο που έχει ιδρυθεί (1997). Η δράση του έχει ως στόχο τη δημιουργία ομάδων εκπαιδευτικών για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα σχολεία καθώς και την κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Η δράση αυτή περιλαμβάνει συναντήσεις όπου συζητείται το πρόβλημα του διαδικτυακού εκφοβισμού στα σχολεία.

Μία άλλη δράση, περισσότερο σχετική με τη χρήση των νέων τεχνολογιών, είναι το πρόγραμμα e-Asturias και το έργο του «Διαδίκτυο και οικογένεια». Το έργο αυτό παρέχει τις κατευθυντήριες γραμμές για μία ασφαλέστερη και περισσότερη υπεύθυνη χρήση του διαδικτύου. Η δράση αυτή απευθύνεται σε γονείς, εκπαιδευτικούς και εταιρίες και προσφέρει ένα ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον, φίλτρα ασφάλειας στο διαδίκτυο και εκθέσεις αξιολόγησης για τα διάφορα παιχνίδια [15].

Μη κυβερνητικές δράσεις

Η μετάδοση των περιστατικών του διαδικτυακού εκφοβισμού από τα μέσα ενημέρωσης, η κοινωνική ευαισθητοποίηση καθώς και η κακή χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας ενίσχυσαν την ανάπτυξη των πρωτοβουλιών και των έργων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Μη κυβερνητικοί οργανισμοί και ιδιωτικοί οργανισμοί διαδραματίζουν πλέον ένα βασικό ρόλο στη διαδικασία πρόληψης και αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Διάφορες χρήσιμες ιστοσελίδες προώθησαν την ασφαλή χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας. Για παράδειγμα η πρωτοβουλία Friendly Screens εμφανίστηκε το 2004 με στόχο την προώθηση της ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου και των νέων διαδικτυακών τεχνολογιών από τα παιδιά. Για την υλοποίηση αυτή εξέδωσαν

δημοσιεύσεις και εκπαιδευτικά υλικά, οργάνωσαν συνέδρια, εργαστήρια και κοινωνικές μελέτες που έθεσαν το θέμα της ευαισθητοποίησης της ασφάλειας στο διαδίκτυο μέσα από τα διάφορα μέσα ενημέρωσης.

Οι συντονισμένες δράσεις των μη κυβερνητικών οργανώσεων εστιάστηκαν επίσης και στα δικαιώματα των παιδιών. Το 2009 έλαβε δράση ένα συνέδριο με στόχο να αναπτύξει συνεργασίες με τις δράσεις της πολιτείας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων καθώς και να αυξήσει την ευαισθητοποίηση σχετικά με το ζήτημα αυτό [15].

Πάροχοι υπηρεσιών

Παρόλο που οι εταιρίες παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών δεν είναι προσανατολισμένες στο θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού, ωστόσο συχνά παρέχουν πληροφορίες που σχετίζονται με το θέμα αυτό. Για παράδειγμα, η εταιρία Vodaphone έχει δημιουργήσει ένα τμήμα για τον εκφοβισμό και την παρενόχληση στο διαδίκτυο. Επιπρόσθετα, έχει συνεργαστεί για το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής ιστοσελίδας Teach Today. Η εταιρία Microsoft παρέχει επίσης πληροφορίες για τα παιδιά και τους γονείς για μία ασφαλέστερη χρήση του διαδικτύου ενάντια στο διαδικτυακό εκφοβισμό [09].

Δράσεις σχολείων

Οι πρωτοβουλίες των ισπανικών σχολείων κατά του διαδικτυακού εκφοβισμού απαιτούν την καθιέρωση των γενικότερων δράσεων ενάντια στη βία και τον εκφοβισμό. Τα σχολεία θα πρέπει να παρέχουν ένα πλαίσιο εκπαίδευσης και πρόληψης για τον εκφοβισμό τόσο εντός όσο και εκτός του σχολικού χώρου. Εκτός από κάποιες συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, η ισπανική εκπαιδευτική κοινότητα θα πρέπει να βρίσκεται σε μία διαρκή επαγρύπνηση για τα προβλήματα βίας και εκφοβισμού στα σχολεία.

Στα σχολεία της Ισπανίας δεν υπάρχουν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες ενάντια στο διαδικτυακό εκφοβισμό παρά μόνο διάφορες ενταγμένες δράσεις όπως εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, των γονέων και των μαθητών για θέματα διαδικτυακού εκφοβισμού, διάφορα άρθρα σε σχολικές εφημερίδες, συναντήσεις νέων κ.α. [16].

3.3.6 Δράσεις Πορτογαλίας

Κυβερνητικές δράσεις

Στην Πορτογαλία, η κυβερνητική δράση επιχειρεί να αντιμετωπίσει το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της ηλεκτρονικής ασφάλειας. Τα μέτρα, τα έργα και οι πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει η κυβέρνηση σχετικά με την ηλεκτρονική ασφάλεια συνδέονται στενά με τις ευρωπαϊκές πολιτικές και στρατηγικές με στόχο ένα ασφαλέστερο διαδίκτυο, ιδιαίτερα για παιδιά και νέους. Επίσης, το γενικό πρόγραμμα της κυβέρνησης που θεσπίστηκε την περίοδο 2005-2009 ως μέρος της οικονομικής πολιτικής της, περιλαμβάνει ένα τεχνολογικό πλάνο καθώς και ένα εκπαιδευτικό τεχνολογικό πλάνο με απώτερο στόχο την ασφάλεια στο διαδίκτυο. Το έργο Internet Segura αποσκοπεί στην ασφαλή εφαρμογή αυτών μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών όπως π.χ. η παγκόσμια ημέρα χρήσης του διαδικτύου και η δημιουργία μιας διαδικτυακής γραμμής καταγγελιών παράνομου περιεχομένου. Το έργο Seguranet εστιάζει στην ενημέρωση της σωστή διαδικτυακής χρήσης στα σχολεία. Ομοίως, το έργο Dadus απευθύνεται στα σχολεία με στόχο την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα προστασίας των δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής. Η αστυνομική υπηρεσία ποινικών ερευνών παρέχει πληροφόρηση και οδηγίες σχετικά με τους κινδύνους του διαδικτύου και τον τρόπο χειρισμού αυτών. Τέλος, η Εθνική Επιτροπή για την προστασία των παιδιών και των νέων που κινδυνεύουν παρέχει πληροφορίες σχετικά με την ασφάλεια των παιδιών στο πλαίσιο των νέων τεχνολογιών [14].

Μη κυβερνητικές δράσεις

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν επιχειρήσει να δώσουν κάποιες οδηγίες στους εκπαιδευτικούς, στους γονείς και στα παιδιά σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με τις νέες τεχνολογίες προκειμένου να αποτρέψουν την κακή χρήση αυτών. Οι διάφορες ιστοσελίδες καθώς και η γραμμή τηλεφωνικής εξυπηρέτησης της Εθνικής Ένωσης Εκπαιδευτικών παρέχουν πληροφορίες σε παιδιά και νέους σχετικά με την πρόληψη της βίας και του εκφοβισμού. Παρόμοια μορφής υποστήριξη και πληροφορίες παρέχονται και από κάποιες οργανώσεις γονέων. Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται με διάφορες εκστρατείες, π.χ. η οργάνωση «Γυναίκες κατά της βίας» (AMCV) παρέχει οδηγίες και συμβουλές σχετικά με τις τεχνολογίες της

πληροφορίας και καθώς και μέσω της εκστρατείας ευαισθητοποίησης των μέσων ενημέρωσης «Stop Bullying» [14].

Πάροχοι υπηρεσιών

Η εταιρία Microsoft συνεργάζεται με την κυβέρνηση της Πορτογαλίας για την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τεχνολογικού πλάνου. Στο πλαίσιο αυτό, η Microsoft διαθέτει οδηγίες για γονείς και εκπαιδευτικούς σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο. Επίσης, προσφέρει στην ιστοσελίδα της διάφορες συστάσεις σχετικά με την προστασία των παιδιών και των νέων από τους κινδύνους του διαδικτύου. Επιπρόσθετα, η εταιρία παροχής διαδικτύου SAPO παρέχει πληροφορίες στην ιστοσελίδα της σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο και παρουσιάζει ένα σύνολο ορθών πρακτικών ειδικά για γονείς και εκπαιδευτικούς [09].

Δράσεις σχολείων

Στην Πορτογαλία δεν υπάρχει κάποιο εθνικό σχέδιο δράσης για τα σχολεία ειδικά για το πρόβλημα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Τα σχολεία έχουν την αυτονομία να αναπτύσσουν εκπαιδευτικά προγράμματα μέσα από τα οποία αναπτύσσονται διάφορα έργα για τη σχολική βία, τον εκφοβισμό καθώς και το διαδικτυακό εκφοβισμό.

Μια πανεθνική πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας είναι το έργο «Αγωγή Υγείας», το οποίο απαιτεί από τα σχολεία να περιλαμβάνουν διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την υγεία στην εκπαίδευση. Μέσα σε αυτά τα θέματα περιλαμβάνεται η βία στα σχολεία. Στο πλαίσιο αυτό, πολλά σχολεία έχουν αναπτύξει έργα σχετικά με τη βία, τον εκφοβισμό και το διαδικτυακό εκφοβισμό. Τα έργα αυτά συνήθως περιέχουν μία διεπιστημονική εργασία, την εκπαίδευση του προσωπικού μέσω εργαστηρίων, συνεδρίων ή σεμιναρίων, συμμετοχές από όλους φορείς (π.χ. Ινστιτούτο Υποστήριξης Παιδιών, αστυνομική υπηρεσία ποινικών ερευνών) καθώς και συμμετοχή των μαθητών σε σχολικές δράσεις. Σε ορισμένα από αυτά τα έργα οι μαθητές λαμβάνουν εκπαίδευση γι' αυτά τα θέματα και το έργο τους παρουσιάζεται στο σχολείο ή την κοινότητα [09].

3.4 Δράσεις αντιμετώπισης από τη βιομηχανία του Διαδικτύου

Η πρόληψη και η αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι ένα θέμα που αφορά και τη βιομηχανία του διαδικτύου. Μία κοινή λύση για την ανάσχεση του εκφοβισμού στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι η δυνατότητα αναφοράς του προσβλητικού περιεχομένου. Σύμφωνα με το αμερικανικό κέντρο διαδικτυακής ασφάλειας, οι οκτώ ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης που αποτελούν την ομάδα αποστολής για την ασφάλεια στο διαδίκτυο, παρέχουν ένα μηχανισμό που βασίζεται στην τεχνολογία κατά την οποία οι χρήστες μπορούν να αναφέρουν το προσβλητικό περιεχόμενο στους διαχειριστές της ιστοσελίδας. Μέσα από μια σειρά εργαλείων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η βιομηχανία του διαδικτύου δίνει στους γονείς και στα παιδιά μερικές λύσεις σχετικά με το πρόβλημα αυτό. Παρακάτω είναι μερικά παραδείγματα που παρουσιάζουν πως η βιομηχανία του διαδικτύου προσφέρει βοήθεια σε χρήστες – θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Facebook

Το Facebook προσφέρει στα μέλη του βοήθεια προκειμένου να αντιμετωπίσουν το διαδικτυακό εκφοβισμό. Η ιστοσελίδα παρέχει καρτέλες με τίτλους αναφοράς και δεσμεύεται να ανταποκριθεί εκτός 24 ωρών σε καταγγελίες σχετικά με την παρενόχληση ανηλίκων. Η υποδομή των αναφορών του Facebook επιτρέπει στους χρήστες να αναφέρουν τα συμβάντα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Τέτοιου είδους περιστατικά μπορεί να οδηγήσουν μέχρι και σε απενεργοποίηση λογαριασμών ή απεγκατάσταση εφαρμογών. Η εγγραφή στο Facebook απαιτεί από τους χρήστες να συμφωνήσουν σε μία δήλωση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, η οποία απαγορεύει την παρενόχληση και τον εκφοβισμό. Η δήλωση αυτή προβλέπει ότι οι χρήστες δε θα πρέπει να εκφοβίζουν, να τρομοκρατούν ή να παρενοχλούν κανέναν άλλο χρήστη. Η ασφάλεια στο Facebook παρέχει πληροφορίες για γονείς και χρήστες σχετικά με το πώς να μπλοκάρουν τις ανεπιθύμητες επαφές, πώς να αφαιρούν ετικέτες από φωτογραφίες, πώς να αναφέρουν το ακατάλληλο περιεχόμενο και πώς να ενημερώνουν την εταιρία για παρενόχληση.

MySpace

Η ιστοσελίδα MySpace παρέχει μια ολοκληρωμένη λύση ασφάλειας για στους χρήστες της και παρέχει συμβουλές για το διαδικτυακό εκφοβισμό καθώς και τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος. Η ιστοσελίδα ζητά από τους χρήστες να ενημερώνουν τους διαχειριστές για συμβάντα διαδικτυακού εκφοβισμού και δηλώνει ότι η διαχείριση της ιστοσελίδας δεν ανέχεται λεκτικές επιθέσεις και παρενοχλήσεις. Επίσης, προτίθεται να συνεργαστεί με τους χρήστες που έχουν πέσει θύματα εκφοβισμού προκειμένου να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο. Σύμφωνα με το άρθρο της εφημερίδας «Wall Street» σχετικά με τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, η ιστοσελίδα MySpace έχει επεκτείνει τη δυνατότητα ηλεκτρονικής επικοινωνίας και τηλεφωνικών αναφορών για γονείς και ανταποκρίνεται στις καταγγελίες μέσα σε 24 ώρες. Οι γονείς μπορούν να καταγγείλουν το υβριστικό περιεχόμενο είτε μέσω της καρτέλας «Επικοινωνία με το MySpace» είτε μέσω της καρτέλας «Συμβουλές ασφάλειας». Το MySpace στοχεύει στην ανάσχεση του διαδικτυακού εκφοβισμού προσφέροντας μία σειρά από εργαλεία και επιλογές αναφορών που βρίσκονται μέσα στην ιστοσελίδα καθώς και στα προφίλ των χρηστών.

Bebo

Η ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης Bebo στοχεύει στη μείωση και στην εξάλειψη των ανάρμοστων συμπεριφορών. Σε αυτού του είδους τις συμπεριφορές συμπεριλαμβάνεται και ο διαδικτυακός εκφοβισμός. Η υπηρεσία Bebo παρέχει κάποιους όρους στην ιστοσελίδα της που εξηγεί ποιες συμπεριφορές ορίζονται ως ανάρμοστες. Επίσης, ζητά από τους χρήστες να δεσμευτούν ότι δεν πρόκειται να συμμετάσχουν σε τέτοιες συμπεριφορές, όπως δυσφήμιση, κατάχρηση, παρενόχληση και δημοσίευση βίαιου ή ακατάλληλου περιεχομένου. Η υπηρεσία παρέχει επίσης μια εκτενή ιστοσελίδα ασφάλειας με εκπαιδευτικές πληροφορίες που συμπεριλαμβάνουν βίντεο ειδικά για την πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού και για το πως οι χρήστες μπορούν να κάνουν αναφορά του προσβλητικού περιεχομένου.

Youtube

Η υπηρεσία Youtube είναι μία από τις ιστοσελίδες που προσφέρουν άμεση βοήθεια σε όσους έχουν υποστεί διαδικτυακό εκφοβισμό. Η Victoria Grand, επικεφαλής του

τμήματος επικοινωνίας και πολιτικής των διαδικτυακών κοινοτήτων αναφέρει ότι η ιστοσελίδα περιλαμβάνει μία πολιτική που εναντιώνεται σε επιθετικές συμπεριφορές, απειλές και παρενοχλήσεις και ανταποκρίνεται σε λιγότερο από μία ώρα στις περισσότερες από αυτές τις αναφορές. Η ιστοσελίδα παρέχει ένα κέντρο ασφάλειας και εξηγεί πως οι χρήστες μπορούν να κάνουν αναφορά του προσβλητικού περιεχομένου καθιστώντας έτσι ευκολότερη τη διαδικασία. Το κέντρο ασφάλειας του Youtube προσφέρει συμβουλές και προτάσεις στους χρήστες που αντιμετωπίζουν προβλήματα εκφοβισμού στο διαδίκτυο.

Daily Motion

Στη Γαλλία, η ιστοσελίδα ανταλλαγής βίντεο Daily Motion αντιμετωπίζει το διαδικτυακό εκφοβισμό επιτρέποντας στους χρήστες να ενημερώνουν την υπηρεσία για ακατάλληλο περιεχόμενο και συμπεριφορών στη ιστοσελίδα. Η Daily Motion αγωνίζεται επίσης προκειμένου να αυξήσει την ευαισθητοποίηση των παιδιών και των γονιών για τους κινδύνους του διαδικτύου μέσω μιας ειδικής ιστοσελίδας, η οποία περιλαμβάνει ένα βίντεο για το διαδικτυακό εκφοβισμό στη Γαλλία.

Yahoo

Η ιστοσελίδα Yahoo ασχολείται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού σε ορισμένα προϊόντα. Η Yahoo παρέχει υπερσυνδέσεις για καταγγελίες προσβλητικού περιεχομένου σε υπηρεσίες όπως οι υπηρεσίες Yahoo Messenger, Flickr καθώς και στα προφίλ των χρηστών. Σύμφωνα με την υπηρεσία Yahoo, η αναφορά περιεχομένου έχει στόχο να βοηθήσει στην αντιμετώπιση διαφόρων ζητημάτων συμπεριλαμβανομένης της διακίνησης προσβλητικού ή παράνομου περιεχομένου, διαδικτυακής παρενόχλησης ή διαδικτυακού εκφοβισμού καθώς και της κακής χρήσης των υπηρεσιών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άμεσων μηνυμάτων. Η ιστοσελίδα Yahoo, συνεργάζεται με την εκπαιδευτική ιστοσελίδα NetSmartz.org και μαζί παρέχουν ένα βίντεο με σκοπό να βοηθήσουν τους εφήβους να χειριστούν σωστά τα θέματα του διαδικτυακού εκφοβισμού [10].

Κεφάλαιο 4

Ηθικά και λοιπά συναφή θέματα

Η ευρεία χρήση του διαδικτύου και πιο συγκεκριμένα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει αναδείξει νέα ηθικά διλήματα στη σύγχρονη εποχή. Ο διαδικτυακός εκφοβισμός αποτελεί ένα μέσο παραβίασης των ηθικών ανθρώπινων αξιών. Ο κυριότερος λόγος που συμβαίνει αυτό είναι η ανωνυμία που παρέχει το διαδίκτυο. Η ανωνυμία δίνει εύκολα τη δυνατότητα στους κακοπροαίρετους χρήστες να δημοσιεύουν κακεντρεχείς φήμες για άλλους χρήστες (προσβολή υπόληψης) ή ακόμα και προσποιούνται ότι είναι κάποιιοι άλλοι (πλαστοπροσωπία). Ωστόσο, ο διαδικτυακός εκφοβισμός μπορεί πολύ εύκολα να προληφθεί αν οι ίδιοι χρήστες προστατέψουν την ιδιωτική τους ζωή με το να μη δημοσιεύουν προσωπικά τους στοιχεία στο διαδίκτυο. Επίσης, η εκπαίδευση θα πρέπει να παρέχει ισότιμη πρόσβαση στις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας σε όλους τους νέους ανεξαρτήτως κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου και να στοχεύει στη δημιουργία των ηθικών αξιών που θα πρέπει να τηρούνται στο διαδίκτυο.

4.1 Προσεγγίζοντας τις ηθικές πτυχές του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Ο όρος μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) αναφέρεται στα μέσα αλληλεπίδρασης ομάδων ανθρώπων μέσω διαδικτυακών κοινοτήτων. Εμφανίζονται σε διάφορες μορφές όπως π.χ. ιστολόγια, ιστοσελίδες όπως το Facebook, forums κ.τ.λ. Ουσιαστικά αποτελούν πλέον τη σύγχρονη «κατοικία» των ανθρώπων (Trottier, 2012). Οι χρήστες ξοδεύουν πολύ χρόνο σε αυτά. Όπως επισημαίνει ο Trottier, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να ελέγχονται διότι μέσω αυτών οικοδομούνται και διαπραγματεύονται οι πολιτισμικές έννοιες. Επίσης, μαζί με τα άλλα τεχνολογικά επιτεύγματα δημιουργούν νέους τρόπους έκφρασης και ανάπτυξης της ταυτότητας του ατόμου. Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις κατά τις οποίες βλάπτουν την προσωπικότητα κάποιου ατόμου (Andrade, 2011). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι πλέον το μέρος όπου οι έφηβοι αναπτύσσουν την ψηφιακή τους προσωπικότητα και συναναστρέφονται με άλλους εφήβους. Ως εκ τούτου, απαιτείται μία νέα θεωρία φιλοσοφίας για τα δικαιώματα της προσωπικότητας, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη για προστασία της ιδιωτικότητας και της ακεραιότητας του ατόμου καθώς και του τρόπου που θα παρουσιάζεται η προσωπικότητα του ατόμου στο διαδίκτυο.

Ανάμεσα στα παραπάνω θέματα προκύπτουν και κάποια ηθικά ζητήματα. Οι ηθικές αξίες όπως η αυτονομία, η ταυτότητα, η ακεραιότητα, η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η προστασία της ιδιωτικής ζωής η αξιοπιστία και η συγκατάθεση αντικρούονται με την τρέχουσα ανάπτυξη και τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας, λόγω της διεισδυτικότητας και της σύγκλισης τους. Τα κοινωνικά δίκτυα εμπίπτουν στην κατηγορία των ανερχόμενων τεχνολογικών και επικοινωνιακών εργαλείων που μετασηματίζουν τις έννοιες της κανονιστικής ηθικής, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων που συνιστά η ηθική συμπεριφορά και η κοινωνικότητα σε έναν κόσμο όπου η πραγματική ζωή εμπλέκεται με την ψηφιακή. Ομοίως, κάποια δικαιώματα και αρχές κλονίζονται από φαινόμενα όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, συχνά με δραματικές συνέπειες για τα άτομα.

Η αστυνομία και οι δράσεις κατά του διαδικτυακού εκφοβισμού συχνά θεωρούνται ως τα πιο σημαντικά στοιχεία στη διαμόρφωση των κανόνων χρήσης του διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων από τους νέους. Στο σημείο αυτό εξετάζονται τέσσερα βασικά

ηθικά ζητήματα σε σχέση με το διαδικτυακό εκφοβισμό που πρέπει να αντιμετωπιστούν:

- Η προσβολή της ακεραιότητας, της αξιοπρέπειας και της προσωπικότητας του ατόμου και ως εκ τούτου κάθε ενέργειας που παραβιάζει το άρθρο 1 που αφορά την ανθρώπινη αξιοπρέπεια καθώς και το άρθρο 3 σχετικά με το δικαίωμα της ακεραιότητας του ατόμου του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000). Εάν ο διαδικτυακός εκφοβισμός λαμβάνει τη μορφή βασανιστηρίων τότε εφαρμόζεται το άρθρο 4 σχετικά με την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής συμπεριφοράς ή τιμωρίας που θα μπορούσε να παραβιαστεί από τους δράστες του διαδικτυακού εκφοβισμού.
- Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι ταυτόχρονα το αίτιο και το αποτέλεσμα της προσβολής της υπόληψης – φήμης ενός ατόμου. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής δεν είναι ο κύριος στόχος των στρατηγικών κατά του διαδικτυακού εκφοβισμού, δεδομένου ότι δεν εμποδίζει την προσβολή της υπόληψης. Η υπόληψη κάποιου που βρίσκεται στο διαδίκτυο αμφισβητείται μερικές φορές λόγω του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης και της πληροφόρησης, όπως ορίζεται στο άρθρο 11 του κανονισμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Τα όρια για τη στρατηγική του πλαισίου της ιδιωτικής ζωής προκειμένου να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού.
- Η σχέση του διαδικτυακού εκφοβισμού με τις κοινωνικές ανισότητες

Η αντανάκλαση της αποκρυπτογράφησης και της ρύθμισης των αναδυόμενων αξιών που προκύπτουν από τα φαινόμενα του διαδικτύου όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, μπορούν να παραλληλιστούν με τα φαινόμενα της πραγματικής ζωής. Η κοινωνική επαγρύπνηση σε συνδυασμό με την υπευθυνότητα και την ηθική πρέπει να αποτελούν τις βασικές πτυχές που διέπουν το φαινόμενο προκειμένου να προληφθεί ή να αντιμετωπιστεί [03].

4.1.1 Ακεραιότητα του προσώπου - ταυτότητα

Το δικαίωμα στην προσωπική ταυτότητα είναι ένα από τα δικαιώματα για την προστασία των πτυχών και των στοιχείων της προσωπικότητας κάποιου. Ουσιαστικά ορίζει το «ποιος είναι» κάποιος. Σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες το δικαίωμα στην προσωπική ταυτότητα έχει καθιερωθεί στα εθνικά νομικά συστήματα στα πλαίσια των δικαιωμάτων της ανθρώπινης προσωπικότητας. Τέτοια συστήματα επιβεβαιώνουν το δικαίωμα κάποιου προσώπου για εξατομίκευση και αναγνώριση π.χ. το δικαίωμα για «κατοχή, έλεγχο και επιβολή από διάφορα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στοιχεία, τα οποία εξατομικεύουν και ξεχωρίζουν το άτομο από τους άλλους (Andrade, 2011, p. 70).

Με την αναγνώριση του δικαιώματος για καθορισμό της ταυτότητας ως δικαίωμα της προσωπικότητας, το θέμα αυτό έχει αποκτήσει συγκεκριμένο και αυτόνομο ενδιαφέρον, διαφέροντας από άλλα παρόμοια ζητήματα όπως είναι η προστασία της ιδιωτικής ζωής, το θέμα της υπόληψης και της τιμής. Το δικαίωμα στην προσωπική ταυτότητα είναι ένα διαρκώς εξελισσόμενο νομικό θέμα.

Στον ψηφιακό κόσμο, το θέμα της ταυτότητας κάποιου είναι κάτι ρευστό, δυναμικό και ευάλωτο (Rashid, 2012). Στην πραγματικότητα οι τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνίας καθιστούν τη δυνατότητα σε ένα άτομο να έχει πολλαπλές ταυτότητες καθορισμένες σύμφωνα με το πλαίσιο και την κουλτούρα. Έχει αποδειχθεί ότι η ταυτότητα ενός νέου ατόμου αμφισβητείται από τη δυνατότητα που προσφέρουν οι τεχνολογίες, όπως τα κοινωνικά δίκτυα. Αν και η τεχνολογία μπορεί να μην είναι το μοναδικό ερέθισμα για αλλαγές στη συμπεριφορά, ωστόσο οι τεχνικές δυνατότητες που προσφέρονται από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πολλαπλασιάζουν τους κινδύνους. Στο διαδικτυακό εκφοβισμό, για παράδειγμα, τα όρια ανάμεσα στο να γίνει κάποιος θύμα ή θύτης είναι πολύ λεπτά.

Η απειλή της ταυτότητας κάποιου (πλαστοπροσωπία) εξακολουθεί να είναι μία από τις πιο έντονα αισθητές συνέπειες του διαδικτυακού εκφοβισμού, δεδομένου ότι οι επιδράσεις των απειλών επηρεάζουν την υγεία και την ευτυχία με θεμελιώδεις τρόπους. Οι κανονιστικές πρωτοβουλίες θα πρέπει να επικεντρωθούν κυρίως στην αντιμετώπιση των σοβαρών παραβιάσεων του δικαιώματος αυτού. Δεν υπάρχει καμία τεχνολογική λύση που μπορεί να ασχοληθεί με το θέμα αυτό. Η πρόβλεψη μπορεί να επιτευχθεί μόνο

μέσω της επαγρύπνησης και της μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης σχετικά με τις διαδικτυακές απειλές [03].

4.1.2 Υπόληψη - φήμη

Εάν η ταυτότητα καθορίζει αυτό που είναι κάποιος, τότε η υπόληψη - φήμη, μια άλλη σημαντική αξία που σχετίζεται με το άνθρωπο, αφορά αυτό που σκέφτονται οι άλλοι για εκείνον. Με τη χρήση των κοινωνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, όπως το Facebook, οι νέοι σχολιάζουν τους εαυτούς τους διαφοροποιώντας με αυτόν τον τρόπο τη φήμη για το πρόσωπο τους (Bertolotti, 2012). Σε κάποιο βαθμό, δίνουν επίσης τη δυνατότητα στους λεγόμενους «φίλους» τους να διαμορφώσουν τη φήμη τους και σε περιπτώσεις διαδικτυακού εκφοβισμού, να παραβιάσουν την ακεραιότητά τους. Λόγω των τεχνικών δυνατοτήτων που προσφέρονται από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως η υποστήριξη πολυμεσικών εφαρμογών και ο μεγάλος αριθμός των πιθανών παρευρισκομένων, ο σχολιασμός έχει μεγαλύτερη επίδραση στον κόσμο εντός και εκτός διαδικτύου, με κατά καιρούς δραματικές συνέπειες σε εφήβους. Όμως, παρόλο που οι λέξεις μπορούν να βλάψουν κάποιον καταστρέφοντας τη φήμη και διαφθείροντας την ταυτότητά του, η ελευθερία του λόγου θεωρείται απαραίτητη για την αυτονομία των ατόμων.

Το ηθικό ζήτημα που τίθεται αφορά την ύπαρξη ισορροπίας ανάμεσα στην ελευθερία λόγου και στην έκφραση σε σχέση με το καθήκον για σεβασμό απέναντι στη φήμη των άλλων. Από νομική άποψη, οι δράστες του διαδικτυακού εκφοβισμού μπορούν να βρεθούν ένοχοι ενώπιον του νόμου στην Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική. Για παράδειγμα, οι απειλές βίας, οι τρομοκρατικές απειλές, τα εγκλήματα μίσους, η παιδική πορνογραφία και η σεξουαλική εκμετάλλευση υπόκεινται σε ποινική δίωξη ενώπιον δικαστηρίων (Shariff, 2008). Το «δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης» δε θεωρείται βασική αιτιολογία για εκείνους που λόγω της ελευθερίας έκφρασης της σκέψης τους μπορούν να προκαλέσουν βλάβη σε άλλους. Αυτό είναι κάτι μη αποδεκτό και αδικαιολόγητο και είναι συλλογικό καθήκον τόσο του ψηφιακού όσο και του πραγματικού κόσμου να είναι προσεκτικοί σε τέτοια ζητήματα [03].

4.1.3 Ιδιωτικότητα

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται σε ποιο βαθμό ο διαδικτυακός εκφοβισμός μπορεί να επηρεάσει την προστασία της ιδιωτικής ζωής κάποιου. Οι χρήστες του διαδικτύου που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ουσιαστικά μοιράζονται τις ζωές τους με άλλους χρήστες. Συνεπώς, θα πρέπει να γνωρίζουν ότι οι πληροφορίες που δημοσιεύονται γίνονται δημοσίως γνωστές και παράλληλα στερούνται οι ίδιοι τη δυνατότητα να τις ελέγχουν. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο επειδή δεν μπορούν να ελέγξουν τις ενέργειες των «φίλων» τους, αλλά παράλληλα και λόγω της αδυναμίας τους να ελέγξουν τους πάροχους υπηρεσιών, οι οποίοι παρά την ύπαρξη νόμων περί ιδιωτικής ζωής, χρησιμοποιούν τις πληροφορίες αυτές. Για τους λόγους αυτούς δημιουργείται το υπόβαθρο για την εποπτεία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η ιδιωτικότητα δεν αποτελεί μία επαρκή δομή για την αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού που προκαλείται λόγω της χρήσης των μέσων αυτών.

Δύο σημαντικές θεωρίες έχουν επηρεάσει την αντίληψη της έννοιας και της αξίας της ιδιωτικής ζωής στη δυτική πολιτική παράδοση. Η πρώτη αναπτύχθηκε από τον Westin (1967) και ορίζει την προστασία της ιδιωτικής ζωής ως την «αξίωση των ατόμων, των ομάδων ή των ιδρυμάτων να προσδιορίζουν οι ίδιοι πότε και σε ποιο βαθμό οι πληροφορίες που τους αφορούν δύναται να γνωστοποιούνται σε τρίτους». Η έννοια αυτή επικεντρώνεται στην ενημέρωση για την προστασία της ιδιωτικής ζωής (ένα υποσύνολο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης) και περιλαμβάνει την «εθελοντική και προσωρινή απόσυρση του ατόμου από την κοινωνία και γενικά μέσα από τα σωματικά ή ψυχολογικά μέσα». Για τον Westin, η έννοια της ιδιωτικής ζωής, δηλαδή της ανάγκης για «αδιαφάνεια» του ατόμου, δεν είναι αυτοσκοπός αλλά ένα μέσο για την επίτευξη του ολικού τέλους της αυτοπραγμάτωσης. Η δεύτερη θεωρία που αναπτύχθηκε από τον Altman (1975), ορίζει την προστασία της ιδιωτικής ζωής ως τον «επιλεκτικό έλεγχο ως προς το τι έχει πρόσβαση στον εαυτό μας». Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον και το πολιτιστικό πλαίσιο θεωρούνται τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά στην κατανόηση των διαφορετικών ιδιοτήτων της ιδιωτικότητας και των πολλαπλών μηχανισμών συμπεριφοράς σχετικά με τους κανονισμούς του. Μέσω των δύο αυτών θεωριών γίνονται σαφείς οι προκλήσεις της ιδιωτικότητας του διαδικτυακού εκφοβισμού σχετικά με τις διαφορετικές πτυχές των λειτουργιών της. Για παράδειγμα, ο διαμοιρασμός των προσωπικών πληροφοριών μέσω της εμπιστοσύνης σε τρίτα άτομα, μπορεί να δηλώνει την επιθυμία για περιορισμό των αποκαλύψεων σε

άλλους, ή όσο αφορά τις λειτουργίες, τον ευέλικτο φραγμό ανάμεσα στον εαυτό μας και στους άλλους καθώς και των εισροών από αυτούς.

Μελετώντας πιο συγκεκριμένα τη συμπεριφορά των εφήβων, οι οποίοι αυτό - αποκαλύπτουν τα προσωπικά τους δεδομένα μέσω διαδικτύου και δικτύων κοινωνικής δικτύωσης, έχουν εντοπιστεί τρεις βασικοί παράγοντες στη βιβλιογραφία: ο τύπος των δεδομένων, η ανησυχία για την ιδιωτικότητα και τα αναμενόμενα οφέλη από τις αποκαλύψεις των δεδομένων καθώς και η γονική μεσολάβηση. Αυτοί οι παράγοντες είναι και αυτό που οι συγγραφείς ονομάζουν «παράδοξο της ιδιωτικής ζωής». Οι έφηβοι αποκαλύπτουν αυτές τις πληροφορίες επειδή αντιλαμβάνονται ορισμένα οφέλη από την αποκάλυψη των δεδομένων. Η συμπεριφορά αυτή τονίστηκε ιδιαίτερα από τους Boyd & Marwick (2011), οι οποίοι επισημαίνουν ότι: «Οι έφηβοι κοινοποιούν πληροφορίες για τους εαυτούς τους, αυξάνοντας έτσι την έκθεσή του εαυτού τους, με σκοπό να είναι αναγνωρίσιμοι προκειμένου να κερδίσουν κάτι. Υπάρχει πάντα μία διαδικασία «ανταλλαγής» όταν οι έφηβοι απαριθμούν αυτό που πιθανόν έχουν να κερδίσουν σε σχέση με αυτό που πιθανόν πρέπει να χάσουν, και πως τα οφέλη αυτά ταιριάζουν στο δικό τους πνευματικό μοντέλο κινδύνου και ανταμοιβής. Έτσι, όταν οι έφηβοι βρίσκονται σε διαπραγματεύσεις για την προστασία της ιδιωτικής τους ζωής, δε σκέφτονται αρκετά μια πιθανή απώλεια. Αντιθέτως, το μόνο που σκέφτονται είναι αυτό που μπορεί να κερδίσουν από την αποκάλυψη των προσωπικών τους πληροφοριών». Όσο αφορά το είδος των δεδομένων που αποκαλύπτονται, τα αποτελέσματα της έρευνας των Walrave and Heirman (2011) δείχνουν ότι οι έφηβοι είναι περισσότερο προσεκτικοί με τα άλλα στοιχεία επικοινωνίας τους, όπως οι αριθμοί τηλεφώνου και οι διευθύνσεις κατοικίας.

Ένα άλλο ενδιαφέρον ζήτημα ανησυχίας, αφορά τις διαφορές μεταξύ κοριτσιών και αγοριών σε σχέση με το είδος των πληροφοριών. Τα κορίτσια αν και αποκαλύπτουν λιγότερα στοιχεία επικοινωνίας από ότι τα αγόρια, είναι περισσότερο διατεθειμένα να κοινοποιήσουν τις πληροφορίες του προφίλ τους. Όσο περισσότερο χρόνο περνούν οι έφηβοι στο διαδίκτυο τόσο λιγότερη είναι και η ανησυχία τους σχετικά με τη δημοσιοποίηση των στοιχείων τους για διαφημιστικούς σκοπούς. Παρόλα αυτά δεν ισχύει το ίδιο και για τη σχέση ανάμεσα στη συχνότητα άμεσης σύνδεσης και της αποκάλυψης των πληροφοριών του προφίλ τους. Τελευταίο αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, σύμφωνα με την έρευνα των Walrave and Heirman's το 2011, είναι η γονική παρέμβαση, η οποία έχει μικρή επίδραση στην αποτροπή των εφήβων για αποκάλυψη

των προσωπικών τους πληροφοριών. Όσο οι έφηβοι πλησιάζουν την ενηλικίωση, τόσο μειώνεται η επιρροή των γονέων τους, ενώ αντίθετα αυξάνεται αυτή των συνομηλίκων τους. Σε αυτή την ηλικία, οι συνέπειες της μη συμμόρφωσής με τους κανόνες και τις οδηγίες των γονέων θεωρούνται λιγότερες σημαντικές (Walrave & Heirman, 2011, p. 302). Οι Boyd & Marwick (2011) δείχνουν επίσης ότι, η έννοια της ιδιωτικής ζωής για τους εφήβους διαφέρει από εκείνη των γονιών τους. Πράγματι, η απουσία των γονέων αποτελεί βασικό ζήτημα της προστασίας της ιδιωτικότητας τους. Έτσι, μπορεί κανείς να αναρωτηθεί για το ποιες είναι οι προσδοκίες των εφήβων όσο αφορά τα κοινωνικά δίκτυα και με ποιο τρόπο γίνεται σεβαστή η ιδιωτική τους ζωή. Η έννοια της ιδιωτικότητας για τους εφήβους δεν είναι σαφής λόγω των ασαφή ορίων ανάμεσα στα ιδιωτικά και δημόσια χαρακτηριστικά των κοινωνικών μέσων ενημέρωσης (Barne, 2006): «Στο διαδίκτυο, η ψευδαίσθηση της ιδιωτικότητας δημιουργεί προβλήματα ασάφειας στα όρια».

Σύμφωνα με τα τελευταία πορίσματα της έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα παιδιά και το διαδίκτυο σχετικά με το θέμα της ιδιωτικότητας και της κοινοποίησης των προσωπικών δεδομένων από νέους στην Ευρώπη, η Μαρκίδου (2012) υπογραμμίζει ότι το 77% των νέων από 13 έως 16 ετών και το 38% των νέων από 9 έως 12 ετών που συμμετείχαν στην έρευνα διέθεταν ένα προφίλ κοινωνικής δικτύωσης. Από αυτούς, το 43% διέθετε ένα ιδιωτικό προφίλ (δηλαδή προσβάσιμο μόνο σε «φίλους»), το 28% ένα μερικώς ιδιωτικό προφίλ (δηλαδή ανοιχτό σε «φίλους φίλων») και το 26% ένα δημόσιο προφίλ (δηλαδή ανοιχτό για «όλους»). Η βιβλιογραφία και τα στατιστικά δεδομένα που σχετίζονται με το διαδίκτυο και τη χρήση των κοινωνικών μέσων των Ευρωπαίων εφήβων δείχνει ότι η ιδιωτικότητα έχει σημασία στο θέμα του διαδικτυακού εκφοβισμού όταν το περιεχόμενο δημοσιεύεται από έφηβους. Ο Pouillet (2010) έδειξε ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η κατάλληλη προστασία των ηθικών αξιών όπως η προστασία της ιδιωτικής ζωής, πρέπει να υπάρχει μία κοινή γραμμή ανάμεσα στην τεχνολογία και στους κανονισμούς. Όταν οι έφηβοι δημοσιεύουν πληροφορίες για κάποιον χωρίς τη συγκατάθεσή του, τα κοινωνικά μέσα δεν προσφέρουν μηχανισμούς για την προστασία της ιδιωτικότητας των θυμάτων. Για παράδειγμα, δεν προσφέρουν την απαραίτητη λειτουργικότητα προκειμένου να επιτρέψουν και σε άλλους να δημοσιεύουν πληροφορίες για τον εαυτό τους και επίσης δεν παρέχουν λειτουργίες αναίρεσης. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι πάροχοι των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι, δεδομένου ότι

χρήστες οφείλουν να αντιλαμβάνονται τη λειτουργία των υπηρεσιών πριν τη χρήση τους. Η θέση αυτή έχει ως στόχο τη μετατόπιση της ευθύνης από τους παρόχους προς τους χρήστες και ουσιαστικά είναι μία εντελώς αναξιόπιστη ιδέα. Οι προγραμματιστές θα πρέπει να φροντίζουν ώστε τα κοινωνικά μέσα να συμμορφώνονται με τις προσδοκίες των χρηστών για ιδιωτικότητα καθώς και για άλλες αξίες που είναι κατοχυρωμένες σύμφωνα με το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, η τεχνολογία απευθύνεται σε άτομα με περιορισμένη νομική ικανότητα, όπως οι νέοι. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να συμμορφώνεται από κάθε άποψη με τους κανόνες προστασίας της ιδιωτικής ζωής.

Σε επίπεδο πολιτικής, ανάμεσα στις διάφορες δράσεις που προτείνονται στο ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη προκειμένου να γίνει το διαδίκτυο ένα ασφαλέστερο μέρος για τα παιδιά (πρώτο μέρος της έκθεσης) δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην «παροχή ρυθμίσεων ιδιωτικότητας ανάλογα με την ηλικία». Αυτό αποτελεί μια ειδική δράση της Ευρωπαϊκής στρατηγικής για ένα καλύτερο διαδίκτυο στα παιδιά καθώς και έναν από τους πέντε τομείς δράσεων, όπου τα 28 μέλη του συνασπισμού των εταιριών για τα μέσα επικοινωνίας στοχεύουν να γίνει το διαδίκτυο ένα καλύτερο μέρος για τα παιδιά (Markidou, 2012).

Ωστόσο, παρά τις εν λόγω ενέργειες και πρωτοβουλίες πολιτικής, ο εκφοβισμός στο διαδίκτυο παραμένει ένα ανεπαρκές θέμα ιδιωτικότητας, δεδομένου ότι η παραβίαση της ιδιωτικής ζωής αποτελεί ένα συγκεκριμένο αλλά και με περιορισμένες διαστάσεις ζήτημα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει μικρότερη σημασία όταν η δημοσίευση του περιεχομένου στα κοινωνικά μέσα γίνεται χωρίς τη συγκατάθεση του εμπλεκόμενου εφήβου. Σε τέτοιες περιπτώσεις, τα ηθικά ζητήματα που αίρει ο διαδικτυακός εκφοβισμός αφορούν και άλλα θέματα πέρα από την ιδιωτική ζωή. Ως εκ τούτου, ο διαδικτυακός εκφοβισμός δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί στο πλαίσιο των υφιστάμενων δικαιωμάτων της ιδιωτικής ζωής ή υπό την κάλυψη της προστασίας των δεδομένων όπως για παράδειγμα του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [03].

4.1.4 Κοινωνικές ανισότητες

Διάφοροι κοινωνιολόγοι π.χ. Piaget (1975) και Durkheim (1902 & 1977) απέδειξαν ότι οι γονείς, το σχολικό σύστημα και οι συμμαθητές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των νέων, δηλαδή στη διαδικασία με την οποία υιοθετούν τους κανόνες, τις δεξιότητες, τις συνήθειες, τα έθιμα, τις αξίες, τους κοινωνικούς ρόλους, τα σύμβολα και τις γλώσσες που χρειάζονται (Bauwens, 2012). Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί αποτελούν τα παραδοσιακά μέσα κοινωνικοποίησης των νέων. Καθώς όμως μεγαλώνουν, η επιρροή των γονέων τους μειώνεται και αυξάνεται αυτή των συνομηλίκων τους.

Το διαδίκτυο θεωρείται ως ένας χώρος όπου οι νέοι κοινωνικοποιούνται ολοένα και περισσότερο λόγω της έντασης των διαδικτυακών επικοινωνιών τους καθώς και της δεκτικότητας τους σε νέες διαδικτυακές τάσεις. Ο James et al. (2009) ρίχνει φως στον τρόπο που οι νέοι κοινωνικοποιούνται κυρίως λόγω της έντονης και σημαντικής χρήσης του διαδικτύου ως: α) έναν επικοινωνιακό χώρο και β) ένα μέρος όπου δημιουργούν την ταυτότητά τους. Το διαδίκτυο διεκδικεί και επαναβεβαιώνει το ρόλο των παραδοσιακών παιδαγωγικών θεσμών (π.χ. γονείς και εκπαιδευτικοί) μεσολαβώντας στην πρόσβαση των νέων στα μαθήματα της ζωής (Palfrey & Grassier, 2008). Οι κλασικές διαδικασίες κοινωνικοποίησης των ενηλίκων αντιπαρατίθενται από τις σύγχρονες διαδικασίες κοινωνικοποίησης των νέων. Οι παραδοσιακοί παράγοντες κοινωνικοποίησης, δηλαδή οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί, εξακολουθούν να υπάρχουν αλλά μένουν στο παρασκήνιο (Pasquier, 2005 & Bauwens, 2012). Πιο συγκεκριμένα, σε μια εποχή όπου οι έφηβοι διέρχονται μέσα από αυτό το αναγκαίο στάδιο για την ανάπτυξη της ταυτότητάς τους, η κοινωνικοποίηση αυτή υλοποιείται ολοένα και περισσότερο σε απευθείας σύνδεση μεταξύ των εικονικών κοινοτήτων. Στο διαδικτυακό κόσμο, οι έφηβοι δοκιμάζουν νέα πράγματα προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα να αποκτήσουν εμπειρίες που τους κάνουν να αισθάνονται ότι απομακρύνονται από τα δομημένα περιβάλλοντα της κανονικής ζωής (Turkle, 1995, p. 203).

Δεδομένου ότι το διαδίκτυο και ειδικά τα κοινωνικά μέσα έχουν γίνει ένα μέρος κοινωνικοποίησης των εφήβων, η πρόσβαση σε αυτόν τον εικονικό χώρο μπορεί να επηρεάσει τη δημιουργία της ταυτότητάς τους. Παρόλα αυτά, δεν είναι όλα σχετικά με την πρόσβαση. Τα δικαιώματα εφαρμόζονται στους τρόπους επικοινωνίας και

προκύπτουν διάφορες μορφές ανισότητας που μπορούν να οδηγήσουν σε νέες μορφές σχολικής βίας.

Στη βιβλιογραφία αποδεικνύεται ότι το ψηφιακό χάσμα δεν είναι μόνο θέμα πρόσβασης στις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας αλλά μια αναπαραγωγή των υπάρχοντων κοινωνικών ανισοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, το ψηφιακό χάσμα παρουσιάζεται ως εκπαιδευτικό χάσμα, αφού τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δεν έχουν καταφέρει να το μειώσουν. Κάποιες έρευνες έχουν ρίξει φως στην επίδραση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των γονέων σχετικά με τη διαδικασία κοινωνικοποίησης των εφήβων παιδιών τους. Όσο χαμηλότερη είναι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων, τόσο λιγότερη επιρροή έχουν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί στην κοινωνικοποίηση των εφήβων σε σχέση με την επιρροή που τους προκαλούν οι συνομήλικοι έφηβοι κατά τη διαδικτυακή κοινωνικοποίηση (Livingstone et al., 2005). Επίσης, οι περισσότεροι έφηβοι ισχυρίζονται ότι έχουν περισσότερες γνώσεις σε θέματα διαδικτύου από τους γονείς τους. Επιπρόσθετα, οι περισσότεροι γονείς αναμένουν από τους νέους να γνωρίζουν το πώς να χειρίζονται και να ενεργούν στο διαδίκτυο. Οι νέοι από τα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα βρίσκονται σε μειονεκτικότερη θέση στην υβριδική επικοινωνία μεταξύ ψηφιακού και πραγματικού κόσμου. Ως συνέπεια της διαφορετικής διαδικασίας κοινωνικοποίησης με την οποία αποκτούν και ολοκληρώνουν τις αξίες τους, οι έφηβοι δεν επωφελούνται όλοι από τις ίδιες ευκαιρίες μάθησης μέσα από την πράξη για το πώς να δρουν και να αλληλεπιδρούν στον ψηφιακό και στον πραγματικό κόσμο. Οι πιο εμφανείς εκδηλώσεις του ψηφιακού χάσματος βρίσκεται στα ίδια τα εκπαιδευτικά συστήματα. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχει ισότιμη πρόσβαση στις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας σε όλα τα παιδιά και τους φοιτητές και ένα ίσο επίπεδο ψηφιακού αλφαριθμητισμού ανεξάρτητα από τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες και την κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Η γεφύρωση του ψηφιακού χάσματος στο εκπαιδευτικό επίπεδο γίνεται μία προϋπόθεση να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι πολίτες αποκτούν τις ψηφιακές δεξιότητες για τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας πιο ευνοϊκά, ηθικά και προς όφελος της ποιότητας ζωής που μπορεί να προωθήσει (Rizza, 2013).

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός επηρεάζει διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, αλλά με τον τρόπο που εκδηλώνεται εξαρτάται έντονα από το πολιτισμικό επίπεδο που εκδηλώνεται. Ως εκ τούτου, η ίδια η τεχνολογία προκαλεί διαφορετικές συμπεριφορές

και διαφορετικές απαντήσεις που εξαρτώνται από τα συστήματα αξιών που επικρατούν στα αντίστοιχα πλαίσια. Οι αξίες της ψηφιακής ζωής παράλληλα με την πραγματική ζωή ποικίλουν. Ο πλουραρισμός και η πολυμορφία είναι δύο βασικά στοιχεία που καθορίζουν τις συμπεριφορές, τις διαμάχες και τις αντιδράσεις. Παρόλα αυτά, παρά τις διαφορές των πολιτισμών και των παραδόσεων που αφορούν το διαδικτυακό εκφοβισμό, οι στρατηγικές αντιμετώπισής θα πρέπει να έχουν καθολικό χαρακτήρα και να είναι συμβατές με τα θεμελιώδη δικαιώματα, τη σοφία και την εύλογη αξία των συστημάτων. Εν τέλει, το ζητούμενο είναι η ύπαρξη των ηθικών αξιών που θα στηρίζουν τις προσεγγίσεις για την πρόληψη του εκφοβισμού στο διαδίκτυο [03].

4.2 Η διαμόρφωση της ψηφιακής προσωπικότητας

Ο τρόπος έκφρασης των χρηστών του διαδικτύου καθορίζεται από διάφορους παράγοντες, οι οποίοι έχουν ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι να αισθάνονται λιγότερο συγκρατημένοι και περισσότερο ειλικρινείς και εκδηλωτικοί. Για το λόγο αυτό λένε και πράττουν πράγματα στον ψηφιακό κόσμο που δε θα έκαναν ποτέ στην πραγματική τους ζωή. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την ψηφιακή προσωπικότητα των χρηστών του διαδικτύου είναι:

Ανωνυμία

Το διαδίκτυο παρέχει τη δυνατότητα ανωνυμίας στους χρήστες του. Τα ονόματα χρηστών και οι διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου παρόλο που είναι ορατά σε όλους, δεν μπορούν ωστόσο να αποκαλύψουν πολλές πληροφορίες για τους ιδιοκτήτες τους. Οι άνθρωποι μπορούν να αποκρύψουν μερικές ή ακόμα και όλες τις προσωπικές τους πληροφορίες. Επίσης, αν το θελήσουν μπορούν μέχρι και να αλλάξουν την ταυτότητα τους. Όπως υποδηλώνει και η ίδια η λέξη ανωνυμία, οι χρήστες κατά την πλοήγηση τους στο διαδίκτυο μπορούν είτε να μην έχουν όνομα είτε να μην έχουν το πραγματικό τους όνομα.

Στον ψηφιακό κόσμο οι άνθρωποι λένε πράγματα που συχνά δε θα έλεγαν στον πραγματικό κόσμο. Το διαδίκτυο παρέχει μία αίσθηση ασφάλειας επιτρέποντας στους χρήστες να εκδηλώνουν ελεύθερα τις σκέψεις τους χωρίς επιπτώσεις. Οτιδήποτε λένε ή

πράττουν δε συνδέεται με το υπόλοιπο της ζωής τους. Σε περίπτωση εχθροπραξιών ή άλλων αποκλινουσών ενεργειών, το άτομο μπορεί να αποφύγει την ευθύνη γι' αυτές τις συμπεριφορές. Στην πραγματικότητα σε μια διαδικασία διαχωρισμού του πραγματικού από τον ψηφιακό κόσμο, οι ίδιοι οι χρήστες θα μπορούσαν να πείσουν ακόμα και τους ίδιους τους εαυτούς τους ότι οι εν λόγω συμπεριφορές δεν έγιναν από τους ίδιους.

Αδυναμία όρασης

Σε πολλά διαδικτυακά περιβάλλοντα (π.χ. προγράμματα συνομιλίας) δεν παρέχεται η δυνατότητα στους χρήστες να γνωρίζουν ή να αντιλαμβάνονται την παρουσία των άλλων χρηστών. Η αδυναμία αυτή δίνει στους χρήστες τη δυνατότητα να εκφράζονται με τέτοιο τρόπο που υπό άλλες συνθήκες δε θα έκαναν. Η αδυναμία όρασης των άλλων χρηστών μοιάζει αρκετά με την έννοια της ανωνυμίας στο γεγονός ότι και οι δύο έννοιες αποκρύπτουν κάτι, η πρώτη την παρουσία και η δεύτερη την ταυτότητα του χρήστη. Ωστόσο υπάρχουν κάποιες σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε αυτές τις δύο έννοιες.

Στη γραπτή επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, προγραμμάτων συνομιλίας, άμεσων μηνυμάτων και ιστολογίων αν και οι χρήστες μπορούν να γνωρίζουν πολλά για τη ζωή ακόμα και την ταυτότητα των άλλων χρηστών, ωστόσο δεν μπορούν να δουν ούτε να ακούσουν ο ένας τον άλλον. Έτσι οι χρήστες δεν ανησυχούν ούτε για το πώς φαίνονται ούτε για το πως ακούγονται. Επίσης, η συναισθηματική τους κατάσταση δεν προδίδεται μέσω των εκφράσεων του προσώπου τους. Όπως ισχύει και στην παραδοσιακή ψυχοαναλυτική θεωρία, ο αναλυτής πρέπει να κάθεται πίσω από τον ασθενή προκειμένου ο ασθενής να μπορέσει να εκδηλωθεί ελεύθερα χωρίς να επηρεάζεται από τη γλώσσα του σώματος ή τις εκφράσεις του αναλυτή. Επίσης, στις καθημερινές σχέσεις οι άνθρωποι αποφεύγουν την επαφή με τα μάτια όταν συζητούν ένα προσωπικό και συναισθηματικό θέμα. Η γραπτή διαδικτυακή επικοινωνία δεν απαιτεί άμεση επαφή με το συνομιλητή παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο στους χρήστες τη δυνατότητα για μια πιο ελεύθερη έκφραση.

Ασύγχρονη επικοινωνία

Στα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου η επικοινωνία είναι ασύγχρονη, δηλαδή οι άνθρωποι δεν αλληλεπιδρούν μεταξύ τους σε πραγματικό χρόνο. Οι χρήστες μπορούν να στέλνουν μηνύματα μεταξύ τους και να απαντούν όποτε και αν το θελήσουν. Στις

συνομιλίες της πραγματικής ζωής όμως δεν ισχύει αυτό μιας και οι συνομιλητές θα πρέπει να απαντάνε άμεσα.

Σε μία συνεχή ανατροφοδότηση συζητήσεων ενδυναμώνονται οι εκφράσεις αυτοαποκάλυψης και συμπεριφορών. Στα μηνύματα ασύγχρονης επικοινωνίας στα οποία υπάρχει μία χρονική καθυστέρηση στην ανατροφοδότηση, η ανθρώπινη σκέψη μπορεί να προχωρήσει γρηγορότερα. Αυτό σημαίνει ότι οι χρήστες μπορούν να σκεφτούν και πιθανόν να κατευθύνουν πιο εύκολα τις απαντήσεις τους. Επίσης, κάποιοι άνθρωποι βιώνουν την ασύγχρονη επικοινωνία σαν ένα τρόπο να δημοσιεύσουν κάτι προσωπικό, συναισθηματικό ή εχθρικό και έπειτα να «εξαφανιστούν».

Σολιψισμός¹

Η αυξημένη εκδηλωτικότητα των συναισθημάτων σε συνδυασμό με τη γραπτή επικοινωνία στο διαδίκτυο μπορεί πολλές φορές να οδηγήσει τους ανθρώπους στο αίσθημα της μεταξύ τους οικειότητας, παρά το γεγονός ότι δε γνωρίζονται στην πραγματική τους ζωή. Στην πραγματικότητα αυτό που συμβαίνει είναι ότι οι άνθρωποι φαντάζονται μία εικόνα για τους άλλους σύμφωνα με το πώς φαίνονται και συμπεριφέρονται στον ψηφιακό κόσμο. Εκτός αυτού ο κάθε χρήστης του διαδικτύου μπορεί να παρουσιάσει τον εαυτό του στο χαρακτήρα που αυτός επιθυμεί σύμφωνα με τις προσωπικές του προσδοκίες, επιθυμίες και ανάγκες.

Πολλές φορές ακόμα και όταν οι διαδικτυακές σχέσεις δεν εμπλέκονται στην πραγματική ζωή, οι άνθρωποι φέρνουν στο μυαλό τους κατά τη διάρκεια της ημέρας τις διαδικτυακές συνομιλίες τους. Έτσι μπορούν να φαντασιώνονται τις σχέσεις τους όπως αυτοί επιθυμούν, κυρίως όμως λέγοντας και κάνοντας πράγματα που δε θα έκαναν στην πραγματική τους ζωή. Ουσιαστικά η διαδικτυακή πραγματικότητα βρίσκεται στη φαντασία του κάθε χρήστη και το διαδίκτυο γίνεται ο χώρος μέσω του οποίου οι άνθρωποι αναλαμβάνουν διάφορους ρόλους.

¹ Φιλοσοφική θεωρία που δέχεται το εγώ ως τη μόνη πραγματικότητα και ότι ο κόσμος δεν υπάρχει παρά μόνο στη συνείδηση του υποκειμένου

Φαντασία

Ο συνδυασμός της εύκολης διαφυγής ή αποσύνδεσης από τον ψηφιακό κόσμο με την ψυχολογική διαδικασία της δημιουργίας φανταστικών χαρακτήρων έχουν ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση των ατόμων από τις εγκόσμιες ανησυχίες. Πολλές φορές οι άνθρωποι μπορεί να αισθάνονται συνειδητά ή ασυνείδητα ότι οι φανταστικοί χαρακτήρες που δημιούργησαν υπάρχουν σ' ένα διαφορετικό χώρο. Ο χώρος αυτός ξεχωρίζει και απέχει από τις απαιτήσεις και τις ευθύνες του πραγματικού κόσμου. Ουσιαστικά διαχωρίζουν ή αποσυνδέουν το φανταστικό κόσμο του διαδικτύου από τα πραγματικά γεγονότα.

Το αποτέλεσμα του διαχωρισμού των δύο αυτών κόσμων ξεχωρίζει τα φανταστικά διαδικτυακά περιβάλλοντα στα οποία ο χρήστης δημιουργεί συνειδητά ένα φανταστικό χαρακτήρα, αλλά ωστόσο μπορεί να επηρεάσει πολλές διαστάσεις της ψηφιακής του ζωής. Για τα άτομα που έχουν μια προδιάθεση δυσκολίας στο διαχωρισμό της προσωπικής τους φαντασίας από την κοινωνική πραγματικότητα, η διάκριση ανάμεσα στα δύο αυτά περιβάλλοντα μπορεί να μην είναι αισθητή.

Έλλειψη αρχών εξουσίας

Στο διαδικτυακό κόσμο, η πραγματική ζωή των χρηστών δεν είναι γνωστή στους άλλους χρήστες και επίσης δεν έχει και πολύ σημασία. Εφόσον δεν υπάρχει οπτική επαφή μεταξύ των χρηστών κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει ποιος είναι ο άλλος χρήστης με τον οποίο συνομιλεί. Για παράδειγμα, ένας αστυνομικός ξεχωρίζει στον πραγματικό κόσμο μέσω της στολής που φοράει. Ωστόσο, στον ψηφιακό κόσμο οι άλλοι χρήστες δεν μπορούν να γνωρίζουν ότι ο συγκεκριμένος χρήστης είναι αστυνομικός αφού δεν μπορούν να τον δουν.

Στο διαδίκτυο όλοι οι χρήστες ανεξαρτήτως φύλου, φυλής και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης έχουν ίσα δικαιώματα. Για το λόγο αυτό οι άνθρωποι είναι περισσότερο πρόθυμοι να εκφράσουν αυτό που πραγματικά νιώθουν χωρίς να αισθάνονται το φόβο της αποδοκιμασίας και της τιμωρίας. Ωστόσο, η ελευθερία έκφρασης πολλές φορές μπορεί να περιλαμβάνει και κάποιες αρνητικές συνέπειες όπως είναι οι ανάρμοστες συμπεριφορές. Παρόλα αυτά η φιλοσοφία του διαδικτύου στηρίζεται στο γεγονός ότι όλοι είναι ίσοι και ότι ο σκοπός είναι η διακίνηση ιδεών. Επίσης, δεν υπάρχει κάποια

αρχή που να ελέγχει και όπου είναι απαραίτητο να τιμωρεί τα λόγια και τις ενέργειες των χρηστών [21].

Κεφάλαιο 5

Μέθοδοι και τεχνικές ανάσχεσης του διαδικτυακού εκφοβισμού

Υπάρχουν αρκετές μέθοδοι ανάσχεσης του διαδικτυακού εκφοβισμού που μπορούν να λάβουν δράση μέσω της εκπαίδευσης και της συμβουλευτικής στο χώρο του σπιτιού και του σχολείου. Ωστόσο, σε μία εποχή που η εξοικείωση των παιδιών με το διαδίκτυο γίνεται από πολύ μικρή ηλικία οι τεχνικές λύσεις γονικού ελέγχου κρίνονται πλέον απαραίτητες. Υπάρχουν διάφορες εφαρμογές λογισμικού που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο της δραστηριότητας των ανηλίκων στο διαδίκτυο. Τα λογισμικά αυτού του είδους παρακολουθούν την πλοήγηση και απαγορεύουν την είσοδο σε κάποιες ιστοσελίδες ή σε διαδικτυακές συζητήσεις κάνοντας χρήση κάποιας βάσης δεδομένων, η οποία περιέχει απαγορευμένες ιστοσελίδες/λέξεις. Στο διαδίκτυο κυκλοφορεί πληθώρα τέτοιων εργαλείων περιορισμού (με ή χωρίς χρέωση). Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται τα χαρακτηριστικά κάποιων από αυτά τα εργαλεία.

5.1 Μέθοδοι ανάσχεσης του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού απαραίτητη και σημαντικότερη προϋπόθεση είναι η συνεργασία μεταξύ γονέων, εκπαιδευτικών, μαθητών και των αρμόδιων κρατικών φορέων (Kingston, 2011). Οι προσπάθειες για την καταπολέμηση του φαινομένου πρέπει να εστιάζουν στη συνειδητοποίηση, στην ενημέρωση, στην πρόληψη, στην παρέμβαση και στη συμβουλευτική (Kingston, 2011, Ford, 2009). Ο όρος «συνειδητοποίηση» αναφέρεται στην προσπάθεια που πρέπει να καταβάλλουν οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς προκειμένου να αποκτήσουν τεχνολογικές γνώσεις και δεξιότητες ανάλογες με εκείνες των μαθητών και των παιδιών τους. Εκτός όμως από τις τεχνολογικές γνώσεις, θα πρέπει να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο συνηθίζουν να επικοινωνούν οι μαθητές στο διαδίκτυο και στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (Kingston, 2011, Murray & Lopez, 2008). Μόνο αν κατανοήσουν το διαδίκτυο θα είναι σε θέση να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Επίσης, τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι γονείς πρέπει να ενημερωθούν για το διαδικτυακό εκφοβισμό. Αρχικά θα πρέπει να γνωρίσουν, τι είναι ο διαδικτυακός εκφοβισμός, ποιες είναι οι μορφές του, ποιες είναι οι συνέπειες του, ποιες είναι οι ενδείξεις που μπορεί να φανερώσουν ότι ένας μαθητής είναι είτε θύτης είτε θύμα (Feinberg & Robey, 2009) καθώς και πως μπορούν να αντιμετωπίσουν τα περιστατικά που συμβαίνουν (Kowalski et al., 2008). Η ενημέρωση βέβαια, δε θα πρέπει να αφορά μόνο τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς αλλά και τους ίδιους τους μαθητές. Άλλωστε ο στόχος της, θα πρέπει να είναι όχι μόνο να κατανοήσουν οι μαθητές ποιες πράξεις συνιστούν διαδικτυακό εκφοβισμό αλλά και να πιστέψουν ότι ο διαδικτυακός εκφοβισμός μπορεί να αντιμετωπιστεί. Πολλοί μαθητές πιστεύουν ότι εξαιτίας της ανωνυμίας που παρέχει το διαδίκτυο είναι δύσκολο να εντοπιστεί ο θύτης του διαδικτυακού εκφοβισμού και κατά συνέπεια δεν αναφέρουν σε κάποιον ενήλικο τον εκφοβισμό γιατί νομίζουν ότι δε θα μπορέσουν να τον αντιμετωπίσουν. Ωστόσο, πρέπει να ξέρουν ότι τίποτα δεν μένει κρυφό στο διαδίκτυο και ότι ο θύτης του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι δυνατό να εντοπιστεί (Franek, 2006).

Αναφορικά με την πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού πολλά μέτρα μπορούν να εφαρμοστούν και από το σχολείο αλλά και από την οικογένεια των μαθητών. Σχετικά με τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν από τους γονείς το κυριότερο είναι η θέσπιση

κανόνων σχετικά με την χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και η τοποθέτησή του σε κεντρικό σημείο του σπιτιού ώστε οι γονείς να ελέγχουν καλύτερα τη δραστηριότητα των παιδιών τους (Feinberg & Robey, 2009). Ο έλεγχος της δραστηριότητας των παιδιών μπορεί να επιτευχθεί είτε με την χρήση ειδικού λογισμικού είτε με την απλή παρατήρηση και συμμετοχή των γονέων στις δραστηριότητές τους (Siegle, 2010).

Το σχολείο από την πλευρά του πρέπει να θεσπίσει κανόνες που να απαγορεύουν το διαδικτυακό εκφοβισμό και να εκπαιδεύσει τους μαθητές στην σωστή χρήση του διαδικτύου (Hinduja & Patchin, 2009a, 2009b, όπως αναφέρεται από Siegle, 2010). Οι μαθητές θα πρέπει να καταλάβουν ότι δεν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ της πραγματικής και της ψηφιακής ζωής (Franek, 2006) και για αυτό το λόγο θα πρέπει να συμπεριφέρονται στο διαδίκτυο όπως ακριβώς συμπεριφέρονται και στην πραγματική τους ζωή (Hinduja & Patchin, 2009a, 2009b όπως αναφέρεται από Siegle, 2010). Επίσης, καλό είναι να γνωρίζουν κάποιους πρακτικούς κανόνες προκειμένου να αποφύγουν πιθανούς θύτες. Έτσι, πρέπει να ξέρουν ότι δε θα πρέπει να δίνουν σε αγνώστους προσωπικά τους στοιχεία (π.χ. κωδικό, διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) και να συνειδητοποιήσουν πως όταν συνομιλούν με αγνώστους είναι πιθανό οι συνομιλητές τους να παρουσιάζουν ψεύτικα στοιχεία για την ταυτότητά τους (Strom & Strom, 2005). Ακόμη, μέσα από παιχνίδι ρόλων μπορούν να μάθουν να αντιδρούν σωστά σε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού (Hinduja & Patchin, 2011). Οι εκπαιδευτικοί μπορούν μέσα στην τάξη να γίνουν ιδιαίτερα δημιουργικοί προκειμένου να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές και να τονίσουν τις συνέπειες του διαδικτυακού εκφοβισμού. Μπορούν για παράδειγμα να διαβάζουν άρθρα εφημερίδων ή να προβάλλουν αποσπάσματα ταινιών σχετικών με το διαδικτυακό εκφοβισμό (Bendel Draa & Sydney, 2009) ή ακόμη και να κάνουν εργασίες γι' αυτό το θέμα.

Σε περίπτωση που κάποιος μαθητής εκφοβιστεί διαδικτυακά θα πρέπει να γνωρίζει ότι η καλύτερη αντιμετώπιση για να αποφύγει το θύτη είναι να τον αγνοήσει (Feinberg & Robey, 2009). Επίσης, θα πρέπει να αποθηκεύσει τα εκφοβιστικά μηνύματα και να αποτρέψει την πρόσβαση άλλων εισερχομένων μηνυμάτων από το συγκεκριμένο χρήστη (Feinberg & Robey, 2009). Οι γονείς πρέπει να κρατήσουν το εκφοβιστικό υλικό, να επικοινωνήσουν με το σχολείο και αν κρίνουν ότι είναι απαραίτητο να ενημερώσουν και τις αρμόδιες αρχές. Αν ο εκφοβισμός συμβαίνει μέσα στο σχολείο οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να δράσουν άμεσα καθώς είναι μέρος των αρμοδιοτήτων τους η προστασία των παιδιών. Οι ενέργειες που θα πρέπει να κάνουν είναι να αποθηκεύσουν αρχικά τα

εκφοβιστικά μηνύματα, έπειτα να εντοπίσουν το δράστη, και τέλος να επιλέξουν την κατάλληλη για την περίπτωση παρέμβαση – τιμωρία. Ωστόσο, αν ο εκφοβισμός συμβαίνει εκτός σχολείου η κατάσταση περιπλέκεται εξαιτίας της ελλιπούς νομοθεσίας. Μία λύση στο συγκεκριμένο πρόβλημα είναι η υπογραφή συμφωνητικών μεταξύ των γονέων και του σχολείου, με τα οποία οι γονείς επιτρέπουν στο σχολείο να αντιμετωπίσει περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού τα οποία συμβαίνουν εκτός σχολείου (Davis, 2011).

Στόχος όλων των προσπαθειών είναι οι μαθητές μέσα από τη διαρκή εκπαίδευση όχι μόνο να μπορούν να αντιμετωπίζουν επιτυχώς περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού αλλά κυρίως να διαμορφώσουν εκείνο το ήθος που δε θα τους επιτρέψει να εκφοβίζουν. Μόνο με αυτό τον τρόπο μπορεί να αντιμετωπιστεί ο διαδικτυακός εκφοβισμός και να δημιουργηθεί ένα ασφαλές εκπαιδευτικό περιβάλλον για όλους τους μαθητές [29].

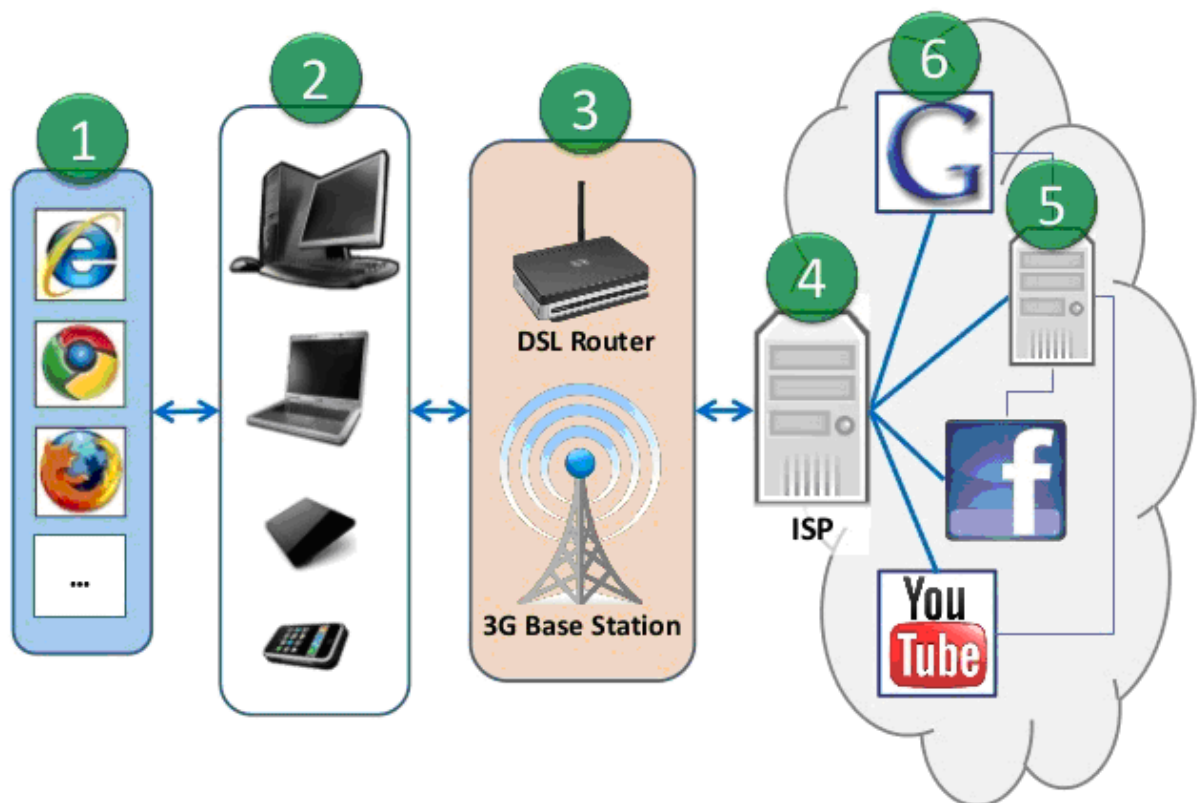
5.2 Τεχνικές λύσεις ανάσχεσης του Διαδικτυακού εκφοβισμού

Στον κυβερνοχώρο όπου η διακίνηση ιδεών, πληροφοριών, εικόνων και άλλων οπτικοακουστικών μέσων είναι εύκολη και γρήγορη και σε πολλές περιπτώσεις ελέγχεται από τον ίδιο τον χρήστη και όχι αποκλειστικά από τους διαχειριστές των ιστοσελίδων, αναδύονται νέες προκλήσεις σε σχέση με την προστασία των παιδιών από την έκθεση σε ενδεχομένως επιβλαβές περιεχόμενο και διαδικτυακούς κινδύνους. Το περιεχόμενο αυτό μπορεί να είναι νόμιμο αλλά ακατάλληλο για παιδιά μικρής ηλικίας (όπως π.χ. η πορνογραφία ενηλίκων) ή παράνομο και ταυτόχρονα επιβλαβές για τα παιδιά (όπως π.χ. ο διαδικτυακός εκφοβισμός). Τα συστήματα φιλτραρίσματος και τα εργαλεία γονικού ελέγχου είναι προγράμματα που ρυθμίζουν την πρόσβαση σε πληροφορίες ή υπηρεσίες στο Διαδίκτυο σύμφωνα με καθορισμένα κριτήρια. Μπορούν να εγκατασταθούν στον υπολογιστή του χρήστη, σε ένα κεντρικό υπολογιστή που ανήκει σε κάποιο φορέα (π.χ. proxy server σε ένα σχολείο) ή στους υπολογιστές ενός Παρόχου Υπηρεσιών Διαδικτύου και μπορούν να αντιδράσουν ποικιλοτρόπως: μπορούν να προειδοποιήσουν για προβληματικές ιστοσελίδες, να καταγράψουν λεπτομερώς τις κινήσεις ενός χρήστη στο Διαδίκτυο, να μπλοκάρουν ύποπτους ιστοχώρους, να επιτρέψουν την πρόσβαση συγκεκριμένες ώρες και ημέρες, ακόμα και να κλείσουν τελείως τον υπολογιστή. Οι διάφορες κατηγορίες φίλτρων που διατίθενται είναι:

- Περιφραγμένες τοποθεσίες: Οι λεγόμενες «περιφραγμένες τοποθεσίες» (walled gardens) ή «λευκές λίστες» (white lists) είναι λίστες από ιστοσελίδες που είναι κατάλληλες για ανηλικούς και επιτρέπουν στο χρήστη να έχει πρόσβαση αποκλειστικά σε αυτές.
- Λίστες «Όχι»: Συντάσσεται μία λίστα «Όχι» από ιστοσελίδες που πρέπει να αποφευχθούν (π.χ. με προσβλητικό, βίαιο ή ρατσιστικό περιεχόμενο) και αν το παιδί προσπαθήσει να μπει σε κάποια από αυτές, τότε μπλοκάρεται η πρόσβαση. Ορισμένα προγράμματα λειτουργούν και με λίστες απαγορευμένων λέξεων. Μόλις βρεθεί κάποια από αυτές τις λέξεις σε κάποια ηλεκτρονική διεύθυνση ή στην ίδια την ιστοσελίδα, τότε μπλοκάρεται η πρόσβαση. Το πρόβλημα με τις λίστες τύπου «Όχι» είναι ότι πρέπει να αναβαθμίζονται συνεχώς.
- Μπλοκάρισμα ιστοσελίδων με απαγορευμένες λέξεις: Τα πιο απλά φίλτρα της αγοράς μπλοκάρουν περιεχόμενο στο Διαδίκτυο χρησιμοποιώντας λίστες με απαγορευμένες λέξεις. Αυτές οι λέξεις – κλειδιά δημιουργούνται και μπορούν να ανανεώνονται εύκολα και γρήγορα.
- Φιλτράρισμα βάσει αυτόματης ταξινόμησης του περιεχομένου: Τα συστήματα αυτόματης ταξινόμησης αξιολογούν ολόκληρο το κείμενο που υπάρχει σε μια ιστοσελίδα. Χρησιμοποιούν για αυτό γνωστές στατιστικές μεθόδους, όπως αυτές που εφαρμόζουν τα φίλτρα ανεπιθύμητης αλληλογραφίας.
- Αυτοαξιολόγηση ιστοσελίδων: Οι πάροχοι της διαδικτυακής πληροφορίας τοποθετούν εθελοντικά στον αντίστοιχο ιστοχώρο μια ετικέτα, η οποία δείχνει αν και σε ποιο βαθμό η ιστοσελίδα αυτή περιέχει συγκεκριμένο επιβλαβές υλικό για τους ανηλικούς (π.χ. βία, γυμνό, σεξ, τζόγο, αλκοόλ, χυδαία γλώσσα, κ.λπ.). Οι ετικέτες και οι κατηγορίες έχουν δημιουργηθεί από την Ένωση Αξιολόγησης Περιεχομένου του Διαδικτύου ICRA (Internet Content Rating Association). Το φίλτρο διαβάζει αυτές τις ετικέτες και αποφασίζει αν θα επιτρέψει την πρόσβαση, σύμφωνα με αυτά που οι γονείς επέλεξαν να επιτρέψουν στα παιδιά τους να δουν. Το πρόβλημα με αυτό το σύστημα είναι ότι εξαρτάται από το αν οι ιδιοκτήτες των ιστοσελίδων θα αξιολογήσουν εθελοντικά τις ιστοσελίδες τους, και μέχρι στιγμής, δεν είναι πολλοί αυτοί που το κάνουν.

- Συνδυασμός μεθόδων φιλτραρίσματος: Οι βασικές προσεγγίσεις στο φιλτράρισμα συνδυάζονται σήμερα με πολλούς τρόπους με σκοπό να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα, αλλά και για να διαφοροποιείται η προσβασιμότητα ανάλογα με την ηλικία [45].

Στην εικόνα που ακολουθεί απαριθμούνται τα σημεία στα οποία μπορούν να εφαρμοστούν λύσεις φιλτραρίσματος περιεχομένου ή επιλογή κάποιου λογισμικού προκειμένου για την αποφυγή των διαδικτυακών κινδύνων:

Εικόνα 5.2: Εφαρμογή συστημάτων φιλτραρίσματος και εργαλείων γονικού ελέγχου^[47]

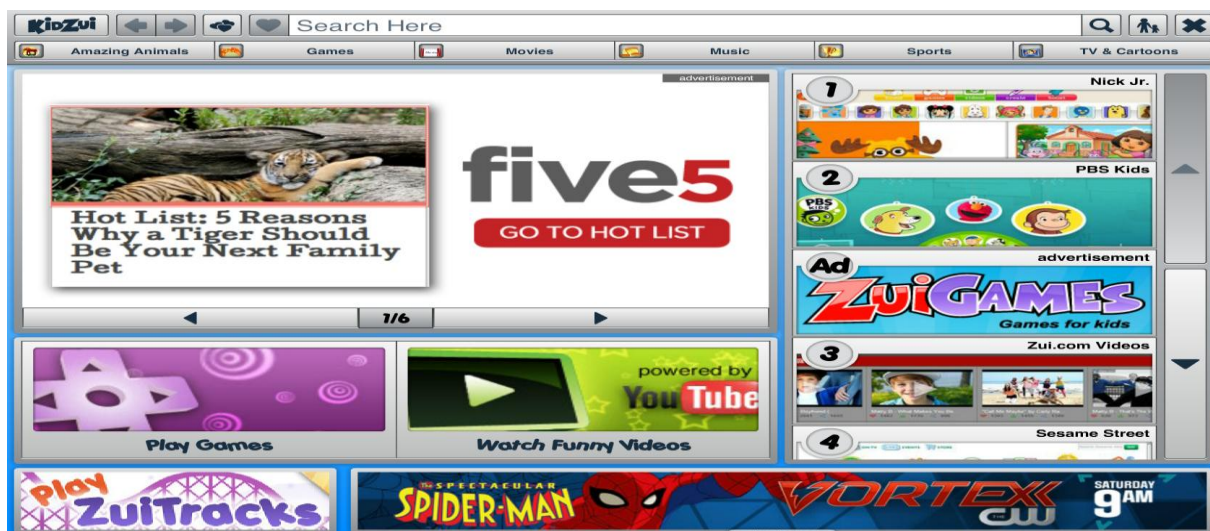
5.2.1 Φυλλομετρητές ιστού

Οι περισσότεροι φυλλομετρητές ιστού (π.χ. Mozilla Firefox, Google Chrome, Internet Explorer) παρέχουν δυνατότητες φιλτραρίσματος περιεχομένου δια μέσω των οποίων μπορεί να αποτραπεί η λήψη εξωτερικών αρχείων (π.χ. εικόνων με πορνογραφικό ή εκφοβιστικό περιεχόμενο) καθώς και το άνοιγμα αρχείων τύπου JavaScript. Η δυνατότητα φιλτραρίσματος στους φυλλομετρητές ιστού εφαρμόζεται μέσω της λήψης πρόσθετων χαρακτηριστικών που ενημερώνουν τις λίστες των φίλτρων τους.

Μία άλλη πολύ διαδεδομένη λύση για ασφαλή πλοήγηση των παιδιών στο διαδίκτυο είναι οι ειδικοί φυλλομετρητές για παιδιά π.χ. KidZui. Τα προγράμματα αυτά παρέχουν προκαθορισμένες επιλογές ιστοσελίδων ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, οι οποίες έχουν επιλεγθεί και αξιολογηθεί από ειδικούς. Οι φυλλομετρητές ιστού αυτού του είδους μειώνουν σημαντικά τον κίνδυνο έκθεσης των παιδιών στους διαδικτυακούς κινδύνους και παράλληλα στοχεύουν στον περιορισμό της πρόσβασης σε ιστοσελίδες με ακατάλληλο περιεχόμενο [33].

KidZui	
Προκαθορισμένες ιστοσελίδες	✓
Προσθήκη / διαγραφή ιστοσελίδων	✓
Παρακολούθηση δραστηριότητας	✓
Διαχείριση επαφών	✓
Χρονικά όρια	-
Δυνατότητα αποτροπής από άλλους φυλλομετρητές	-

Πίνακας 5.2.1: Αξιολόγηση του φυλλομετρητή ιστού KidZui [33]

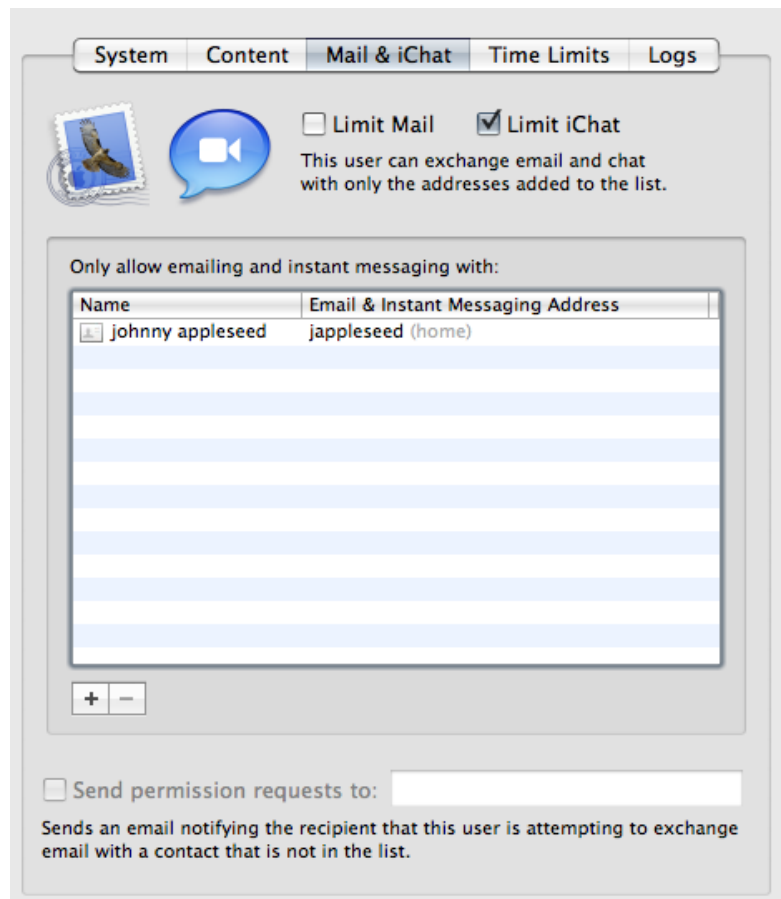
Εικόνα 5.2.1: Φυλλομετρητής ιστού KidZui

5.2.2 Λειτουργικό σύστημα

Ο Γονικός έλεγχος είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τον έλεγχο του χρόνου που περνάνε τα παιδιά μπροστά στον υπολογιστή αλλά και τα προγράμματα που χρησιμοποιούν. Τα διάφορα λειτουργικά συστήματα (Windows, Mac) ενσωματώνουν δυνατότητες γονικού ελέγχου καθώς και δυνατότητες παραμετροποίησης του.

Για παράδειγμα το λειτουργικό σύστημα Mac παρέχει τις εξής επιλογές μέσω του γονικού ελέγχου του:

- Σύστημα (System): Δίνει την επιλογή για το τι είδους δικαιώματα θα επιτρέπονται στα παιδιά. Επίσης, εμφανίζει όλες τις εφαρμογές που βρίσκονται εγκατεστημένες στον υπολογιστή. Οι γονείς μπορούν να επιλέξουν ποιες από αυτές επιτρέπουν για χρήση στα παιδιά.
- Περιεχόμενο (Content): Προστατεύει τους ανηλικούς από μη αποδεκτό περιεχόμενο. Οι γονείς μπορούν να περιορίσουν το περιεχόμενο ώστε να μην περιλαμβάνει βλάσφημες λέξεις. Μία άλλη πολύ σημαντική επιλογή είναι ποιες ιστοσελίδες θα επιτρέπεται στα παιδιά να επισκέπτονται το διαδίκτυο.
- Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και προγράμματα συνομιλίας (Mail & Chat): Παρέχει τη δυνατότητα για επιλογή των χρηστών με τους οποίους επιτρέπεται στα παιδιά να ανταλλάσουν μηνύματα αλληλογραφίας και να μιλούν σε απευθείας σύνδεση. Επίσης, παρέχει τη δυνατότητα για αποστολή μηνύματος στο γονέα κάθε φορά που το παιδί επιχειρεί να επικοινωνήσει με μία διεύθυνση που δεν έχει εγκριθεί από τον ίδιο.
- Χρονικά όρια (Time Limits): Δίνει τη δυνατότητα στους γονείς να περιορίσουν το χρόνο που το παιδί θα κάνει χρήση του υπολογιστή.
- Αρχεία καταγραφής (Logs): Παρουσιάζει μια ανάλυση όλων των ιστοσελίδων διαδικτύου που έχει επισκεφθεί το παιδί, τις σελίδες που επιχείρησε να επισκεφθεί αλλά μπλοκαρίστηκαν, τα αρχεία με αναλυτική παρουσίαση συζητήσεων συνομιλίας καθώς και όλων των εφαρμογών που χρησιμοποιήθηκαν [44].

Εικόνα 5.2.2: Γονικός έλεγχος στο Λ/Σ Mac

5.2.3 Εφαρμογές γονικού ελέγχου

Υπάρχουν αρκετά προγράμματα – εφαρμογές που κυκλοφορούν στην αγορά (με ή χωρίς χρέωση) για την εφαρμογή του απαραίτητου γονικού ελέγχου στους υπολογιστές, στα κινητά τηλέφωνα καθώς και στις διάφορες ηλεκτρονικές συσκευές παιχνιδιών που χειρίζονται οι νέοι. Τα λογισμικά αυτού του είδους επιτρέπουν στους γονείς ή στα σχολεία να φιλτράρουν και να αποτρέψουν το «ακατάλληλο» περιεχόμενο εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο μεγαλύτερη ασφάλεια από τους κινδύνους του διαδικτύου.

Η εφαρμογή PureSight

Η εφαρμογή PureSight είναι ένα πρόγραμμα φιλτραρίσματος και ελέγχου που αποσκοπεί στην προστασία των παιδιών από το διαδικτυακό εκφοβισμό, τους διαδικτυακούς παιδεραστές καθώς και από οποιοδήποτε άλλο προσβλητικό υλικό βρίσκεται αναρτημένο στο διαδίκτυο. Η εφαρμογή δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην

προστασία των παιδιών κατά τη χρήση προγραμμάτων συνομιλίας και άμεσων μηνυμάτων. Επίσης, στοχεύει περισσότερο στην πρόληψη του κινδύνου παρά στην αναφορά των γεγονότων αφού συμβούν. Σε περίπτωση που υπάρξει προσβλητικό περιεχόμενο στις συνομιλίες των παιδιών ή παρατηρηθεί καταχρηστική χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά τότε οι γονείς ειδοποιούνται άμεσα [36]. Τα χαρακτηριστικά της εφαρμογής PureSight είναι:

- Γονική πρόσβαση: Η εφαρμογή PureSight παρέχει τη δυνατότητα πρόσβασης από οποιοδήποτε ηλεκτρονικό υπολογιστή σε πληροφορίες σχετικά με τη διαδικτυακή δραστηριότητα των παιδιών. Επίσης, καθορίζει κανόνες σχετικά με τη χρήση του διαδικτύου (π.χ. ποιες σελίδες επιτρέπεται να επισκεφθούν τα παιδιά και ποιες όχι, χρόνος που επιτρέπεται η πρόσβαση στο διαδίκτυο). Η διαχείριση της εφαρμογής PureSight μπορεί να υλοποιηθεί μέσω πολλαπλών συσκευών (π.χ. ηλεκτρονικός υπολογιστής, κινητό τηλέφωνο).
- Ασφαλή κοινωνική δικτύωση / πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού: Ένα από τα χαρακτηριστικά της εφαρμογής PureSight είναι η ασφάλεια που παρέχει στην ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης Facebook (π.χ. προβολή αναφορών για τους «ύποπτους» φίλους καθώς και για τα «ύποπτα» βίντεο και φωτογραφίες). Επίσης, παρέχει την απαραίτητη προστασία από άσεμνες φράσεις κατά τις συζητήσεις άμεσης επικοινωνίας με άλλες επαφές. Γενικότερα, η εφαρμογή PureSight επιδιώκει την προστασία της ιδιωτικής ζωής των παιδιών καθώς και των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων (π.χ. αριθμοί κινητών τηλεφώνων, διευθύνσεις).
- Φιλτράρισμα ακατάλληλων ιστοσελίδων και ακατάλληλου περιεχομένου: Με τη δυνατότητα του φιλτραρίσματος η εφαρμογή PureSight παρέχει την απαραίτητη προστασία των παιδιών από την πρόσβαση σε ανεπιθύμητες ιστοσελίδες του διαδικτύου (π.χ. σελίδες με πορνογραφικό ή βίαιο περιεχόμενο). Επίσης, δίνει τη δυνατότητα στους γονείς να καθορίζουν λευκές και μαύρες λίστες ιστοσελίδων (δηλαδή σε ποιες ιστοσελίδες επιτρέπεται η πρόσβαση και σε ποιες όχι). Η εφαρμογή PureSight παρέχει επίσης προβολή αναφορών των ιστοσελίδων που επιχείρησαν να επισκεφθούν τα παιδιά αλλά τους αποτράπηκε η πρόσβαση λόγω των κανόνων ασφαλείας.

- Διαχείριση χρόνου διαδικτυακής δραστηριότητας: Ένα από τα χαρακτηριστικά της εφαρμογής PureSight είναι η διαχείριση του χρονοδιαγράμματος επισκέψεων στις ιστοσελίδες και στα δωμάτια συζητήσεων. Επίσης, παρέχει στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις συχνότητες επισκέψεων στις ιστοσελίδες και στα δωμάτια συζητήσεων.
- Απαιτήσεις συστήματος: Η εφαρμογή PureSight μπορεί να εγκατασταθεί σε λειτουργικά συστήματα Windows XP Home SP3, Windows XP Professional SP3, Windows Vista και Windows 7 SP1. Διατίθεται επί πληρωμή στην ιστοσελίδα: <http://www.puresight.com/> [37].

Χαρακτηριστικά	Λειτουργικότητα	Διαθεσιμότητα	
Διαχείριση	Διαχείριση προφίλ χρηστών	Δυνατότητα δημιουργίας πολλών προφίλ	✓
	Διαχείριση απομακρυσμένης πρόσβασης	Δυνατότητα διαχείρισης από διαφορετικές συσκευές	-
	Έλεγχος / Παρακολούθηση	Έλεγχος απομακρυσμένης πρόσβασης	✓
	Θέματα	Προσαρμογή φιλτραρίσματος σε συγκεκριμένα θέματα	✓
Προσαρμογή φιλτραρίσματος		Περιορισμός περιήγησης σε λευκές λίστες	✓
	Λευκές λίστες ιστοσελίδων	Προκαθορισμένες λευκές λίστες	✓
		Τροποποίηση ή δημιουργία λευκών λιστών	✓
	Μαύρες λίστες ιστοσελίδων	Δυνατότητα δημιουργίας μαύρων λιστών	✓
Λέξεις - κλειδιά		Προκαθορισμένες μαύρες λίστες	✓
	Λέξεις - κλειδιά	Προκαθορισμένες λευκές λίστες	-
		Δυνατότητα δημιουργίας μαύρων λιστών	✓
		Δυνατότητα δημιουργίας λευκών λιστών	-
Χρόνος	Ρυθμίσεις χρονικών ορίων	Καθορισμός συγκεκριμένου χρονικού ορίου ή διάρκειας πρόσβασης στο διαδίκτυο	✓
Μπλοκάρισμα μηνυμάτων	Είδος μπλοκαρίσματος	Δυνατότητα ξεμπλοκαρίσματος από τους	-

	γονείς		
	Ανακατεύθυνση σε ασφαλείς τοποθεσίες	-	
	Παγκόσμιος Ιστός	Μπλοκάρισμα πρόσβασης	✓
		Έλεγχος πρόσβασης	✓
	Ασφαλής αναζήτηση	Διαθεσιμότητα	✓
	Κοινωνικά δίκτυα	Μπλοκάρισμα πρόσβασης	✓
		Παρακολούθηση χρήσης	✓
	Προσωπικά δεδομένα	Μπλοκάρισμα	-
	Μεταφορά δεδομένων μέσω δικτύου	Μπλοκάρισμα πρόσβασης	✓
		Έλεγχος πρόσβασης	-
Περιορισμός χρήσης	P2P	Μπλοκάρισμα της εφαρμογής	✓
		Έλεγχος λήψεων	✓
		Μπλοκάρισμα συνομιλιών	✓
	Skype	Μπλοκάρισμα συνομιλιών μέσω βίντεο	✓
		Έλεγχος	-
		Φραγή νέων επαφών	-
		Μπλοκάρισμα συνομιλιών	✓
	Windows Live Messenger	Μπλοκάρισμα συνομιλιών μέσω βίντεο	✓
		Έλεγχος	-
		Φραγή νέων επαφών	-
Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο	Αποκλεισμός πρόσβασης	✓	

Πίνακας 5.2.3.1: Λειτουργικότητα εφαρμογής Puresight^[38]

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
Εγκατάσταση σε 3 ή λιγότερα βήματα	-
Επιλογή εγκατάστασης για αρχάριους και προχωρημένους χρήστες	-
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
Διαφορετικά επίπεδα φιλτραρίσματος	✓
Διαφορετικά κριτήρια φιλτραρίσματος	✓
Ρύθμιση επιπέδων φιλτραρίσματος	-
Μεταφορά ρυθμίσεων φιλτραρίσματος μεταξύ συσκευών	✓
Ευκολία στη διαμόρφωση	✓
Ανταπόκριση στις προσδοκίες των χρηστών	✓
Ευκολία στη χρήση	✓
ΧΡΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	

Ειδοποιήσεις μηνυμάτων σε μία φιλική γλώσσα	√
Προσαρμογή αντιδράσεων σε περίπτωση αποκλεισμού	-
Εύκολες λειτουργίες και περιεκτικές αναφορές	√

Πίνακας 5.2.3.2: Χρηστικότητα εφαρμογής Puresight^[38]

Αποτροπή παράκαμψης φίλτρου από:	
Χρήση της διεύθυνσης IP αντί για URL	√
Χρήση διαφορετικού φυλλομετρητή	√
Αλλαγή ρυθμίσεων ώρας και ημερομηνίας	√
Απενεργοποίηση ή απεγκατάσταση του λογισμικού χωρίς κωδικό πρόσβασης	√
Κλείσιμο του εργαλείου φιλτραρίσματος μέσω της διαχείρισης εργασιών	√
Χρήση ενός μεσολαβητή αντί για απευθείας σύνδεση στο διαδίκτυο	√
Πρόσβαση στις ιστοσελίδες μέσω του Google Cache	√
Άνοιγμα μιας ιστοσελίδας μέσω μεταφρασμένων ιστοσελίδων	√
Μετονομασία μιας αποκλεισμένης εφαρμογής	√
Χρήση ασφαλούς λειτουργίας	√
Φιλτράρισμα περιεχομένου σύμφωνα με τις ανάγκες κάθε χρήση	-
Φιλτράρισμα περιεχομένου σύμφωνα με την ώρα πρόσβασης	-
Φιλτράρισμα πολυμεσικού περιεχομένου	-
Φιλτράρισμα εξερχόμενου περιεχομένου	-

Πίνακας 5.2.3.3: Ασφάλεια εφαρμογής Puresight^[38]

Η εφαρμογή Trend Micro Online Guardian

Η εφαρμογή Trend Micro Online Guardian είναι ένα πρόγραμμα προστασίας των παιδιών από τους διαδικτυακούς κινδύνους, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού και των παιδεραστών. Παρέχει τη δυνατότητα ελέγχου των δραστηριοτήτων των παιδιών στο διαδίκτυο από οπουδήποτε καθώς και τη λήψη μέτρων για την προστασία των παιδιών. Προς ενημέρωση των γονιών συντάσσει αναφορές σχετικά με τη διαδικτυακή δραστηριότητα των παιδιών π.χ. σε διάφορες σελίδες κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, MySpace). Επίσης, εμφανίζει το ιστορικό περιήγησης, τις διάφορες δημοσιεύσεις των παιδιών, τα μηνύματα, τις φωτογραφίες και τις διαδικτυακές συνομιλίες. Οι γονείς μπορούν ακόμα να αποτρέπουν την ανταλλαγή προσωπικών πληροφοριών στα παιδιά τους καθώς και να καθορίζουν χρονικά όρια σχετικά με την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Τα χαρακτηριστικά της εφαρμογής Trend Micro Online Guardian είναι:

- Γονική Πρόσβαση: Η εφαρμογή Trend Micro Online Guardian παρέχει τη δυνατότητα παρακολούθησης της διαδικτυακής δραστηριότητας των παιδιών σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης π.χ. Facebook, Twitter, Myspace. Επίσης, παρέχει τη δυνατότητα προβολής των συνομιλιών των παιδιών μέσω των εφαρμογών Yahoo και MSN. Οι γονείς μπορούν ακόμα να ελέγχουν τις δημοσιεύσεις στις διάφορες ιστοσελίδες π.χ. Youtube και Flickr καθώς και να παρακολουθούν τις πληροφορίες / λέξεις κλειδιά που αναζητούν τα παιδιά στο διαδίκτυο.
- Φιλτράρισμα ακατάλληλων ιστοσελίδων και ακατάλληλου περιεχομένου: Μέσω της δυνατότητας φιλτραρίσματος οι γονείς μπορούν να μπλοκάρουν οποιεσδήποτε ιστοσελίδες και οποιοδήποτε περιεχόμενο κρίνουν ως ακατάλληλο.
- Προστασία προσωπικών δεδομένων: Το χαρακτηριστικό αυτό αφορά στην προστασία της αποκάλυψης των προσωπικών δεδομένων από τα παιδιά (π.χ. αριθμοί πιστωτικών καρτών, κωδικοί, διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου).
- Διαχείριση χρόνου διαδικτυακής δραστηριότητας: Η δυνατότητα αυτή επιτρέπει στους γονείς να καθορίζουν πόσο χρόνο επιτρέπεται στα παιδιά να βρίσκονται συνδεδεμένα στο διαδίκτυο καθώς και να ορίζουν ένα χρονοδιάγραμμα καθημερινής χρήσης.
- Προσωρινή άρση προστασίας: Οι γονείς έχουν τη δυνατότητα να απενεργοποιούν όποτε το επιθυμούν τη διαδικτυακή προστασία και το λογισμικό φιλτραρίσματος μέσω κωδικού πρόσβασης, έτσι ώστε να μπορούν να έχουν οι ίδιοι πλήρη πρόσβαση στο διαδικτυακό περιεχόμενο.
- Κονσόλα διαχείρισης: Η εφαρμογή Trend Micro Online Guardian διαθέτει μία εύκολη στη χρήση κονσόλα διαχείρισης. Έτσι οι γονείς μπορούν να παρακολουθούν τη διαδικτυακή δραστηριότητα των παιδιών τους ανά πάσα στιγμή μέσω οποιουδήποτε φυλλομετρητή ιστού.
- Προσαρμογή διαδικτυακής προστασίας: Οι γονείς μπορούν να δημιουργούν ξεχωριστές ρυθμίσεις ασφαλείας ανάλογα με την ηλικία των παιδιών τους (για παιδιά άνω των 5 ετών).

- Απαιτήσεις συστήματος: Η εφαρμογή Trend Micro Online Guardian μπορεί να εγκατασταθεί σε λειτουργικά συστήματα Windows XP, Windows Vista και Windows 7. Διατίθεται επί πληρωμή στην ιστοσελίδα: <http://www.trendmicro.com/us/home/products/internet-safety/online-guardian/> [48].

Χαρακτηριστικά	Λειτουργικότητα	Διαθεσιμότητα
Διαχείριση	Διαχείριση προφίλ χρηστών	Δυνατότητα δημιουργίας πολλών προφίλ ✓
	Διαχείριση απομακρυσμένης πρόσβασης	Δυνατότητα διαχείρισης από διαφορετικές συσκευές -
	Έλεγχος / Παρακολούθηση	Έλεγχος απομακρυσμένης πρόσβασης -
Προσαρμογή φιλτραρίσματος	Θέματα	Προσαρμογή φιλτραρίσματος σε συγκεκριμένα θέματα ✓
	Λευκές λίστες ιστοσελίδων	Περιορισμός περιήγησης σε λευκές λίστες -
	Μαύρες λίστες ιστοσελίδων	Προκαθορισμένες λευκές λίστες -
Λέξεις - κλειδιά	Λέξεις - κλειδιά	Τροποποίηση ή δημιουργία λευκών λιστών ✓
		Δυνατότητα δημιουργίας μαύρων λιστών ✓
		Προκαθορισμένες μαύρες λίστες -
Χρόνος	Ρυθμίσεις χρονικών ορίων	Προκαθορισμένες λευκές λίστες -
		Δυνατότητα δημιουργίας μαύρων λιστών ✓
Μπλοκάρισμα μηνυμάτων	Είδος μπλοκαρίσματος	Καθορισμός συγκεκριμένου χρονικού ορίου ή διάρκειας πρόσβασης στο διαδίκτυο ✓
		Δυνατότητα ξεμπλοκαρίσματος από τους γονείς -
Περιορισμός χρήσης	Παγκόσμιος Ιστός	Ανακατεύθυνση σε ασφαλείς τοποθεσίες -
		Μπλοκάρισμα πρόσβασης ✓
		Έλεγχος πρόσβασης ✓

Ασφαλής αναζήτηση	Διαθεσιμότητα	-
Κοινωνικά δίκτυα	Μπλοκάρισμα πρόσβασης	✓
	Παρακολούθηση χρήσης	✓
Προσωπικά δεδομένα	Μπλοκάρισμα	✓
Μεταφορά δεδομένων μέσω δικτύου	Μπλοκάρισμα πρόσβασης	✓
	Έλεγχος πρόσβασης	✓
P2P	Μπλοκάρισμα της εφαρμογής	✓
	Έλεγχος λήψεων	-
	Μπλοκάρισμα συνομιλιών	-
Skype	Μπλοκάρισμα συνομιλιών μέσω βίντεο	-
	Έλεγχος	-
	Φραγή νέων επαφών	-
	Μπλοκάρισμα συνομιλιών	-
Windows Live Messenger	Μπλοκάρισμα συνομιλιών μέσω βίντεο	-
	Έλεγχος	✓
	Φραγή νέων επαφών	-
Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο	Αποκλεισμός πρόσβασης	✓

Πίνακας 5.2.3.4: Λειτουργικότητα εφαρμογής Trend Micro Online Guardian^[38]

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Εγκατάσταση σε 3 ή λιγότερα βήματα	-
Επιλογή εγκατάστασης για αρχάριους και προχωρημένους χρήστες	-

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Διαφορετικά επίπεδα φιλτραρίσματος	✓
Διαφορετικά κριτήρια φιλτραρίσματος	✓
Ρύθμιση επιπέδων φιλτραρίσματος	-
Μεταφορά ρυθμίσεων φιλτραρίσματος μεταξύ συσκευών	-
Ευκολία στη διαμόρφωση	✓
Ανταπόκριση στις προσδοκίες των χρηστών	✓
Ευκολία στη χρήση	✓

ΧΡΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ειδοποιήσεις μηνυμάτων σε μία φιλική γλώσσα	✓
Προσαρμογή αντιδράσεων σε περίπτωση αποκλεισμού	✓
Εύκολες λειτουργίες και περιεκτικές αναφορές	✓

Πίνακας 5.2.3.5: Χρηστικότητα εφαρμογής Trend Micro Online Guardian^[38]

Αποτροπή παράκαμψης φίλτρου από:	
Χρήση της διεύθυνσης IP αντί για URL	✓
Χρήση διαφορετικού φυλλομετρητή	-
Αλλαγή ρυθμίσεων ώρας και ημερομηνίας	✓
Απενεργοποίηση ή απεγκατάσταση του λογισμικού χωρίς κωδικό πρόσβασης	✓
Κλείσιμο του εργαλείου φιλτραρίσματος μέσω της διαχείρισης εργασιών	✓
Χρήση ενός μεσολαβητή αντί για απευθείας σύνδεση στο διαδίκτυο	-
Πρόσβαση στις ιστοσελίδες μέσω του Google Cache	✓
Άνοιγμα μιας ιστοσελίδας μέσω μεταφρασμένων ιστοσελίδων	✓
Μετονομασία μιας αποκλεισμένης εφαρμογής	-
Χρήση ασφαλούς λειτουργίας	-
Φιλτράρισμα περιεχομένου σύμφωνα με τις ανάγκες κάθε χρήση	-
Φιλτράρισμα περιεχομένου σύμφωνα με την ώρα πρόσβασης	-
Φιλτράρισμα πολυμεσικού περιεχομένου	-
Φιλτράρισμα εξερχόμενου περιεχομένου	-

Πίνακας 5.2.3.6: Ασφάλεια εφαρμογής Trend Micro Online Guardian^[38]

Η εφαρμογή Net Nanny για Android

Η εφαρμογή Net Nanny για κινητές συσκευές με λογισμικό Android δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά - χρήστες των κινητών συσκευών να περιηγούνται στο διαδίκτυο με ασφάλεια αποτρέποντας το ανεπιθύμητο περιεχόμενο. Παρέχει έναν περιηγητή ιστού μέσω του οποίου πλοηγούνται τα παιδιά στο διαδίκτυο. Επίσης, μέσω της κονσόλας διαχείρισης οι γονείς μπορούν να ορίσουν ποιες εφαρμογές επιτρέπονται για χρήση και ποιες αποτρέπονται καθώς και να διαβάζουν τις αναφορές σχετικά με τη διαδικτυακή δραστηριότητα των παιδιών. Το μόνο που χρειάζεται είναι μια απλή εγκατάσταση στο κινητό τηλέφωνο του παιδιού και τη δημιουργία ενός προφίλ χρήστη για το παιδί που διαχειρίζεται τη συσκευή. Έπειτα εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις ασφαλείας στις ιστοσελίδες και στο διαδικτυακό περιεχόμενο. Τα χαρακτηριστικά της εφαρμογής Net Nanny είναι:

- Διαχείριση εφαρμογής: Η εφαρμογή Net Nanny εμφανίζει όλες τις εγκατεστημένες εφαρμογές στο κινητό τηλέφωνο των παιδιών. Οι γονείς μπορούν να μπλοκάρουν αυτές που θεωρούν ακατάλληλες καθώς και να

αποτρέψουν την εγκατάσταση οποιαδήποτε νέα εφαρμογής χωρίς να την έχουν εγκρίνει οι ίδιοι.

- Φιλτράρισμα ακατάλληλου περιεχομένου με βάση την ηλικία: Οι γονείς μπορούν να επιλέξουν ένα από τα τέσσερα προκαθορισμένα προφίλ φιλτραρίσματος με βάση την ηλικία του παιδιού ή μπορούν να ορίσουν τις δικές τους ρυθμίσεις φιλτραρίσματος. Οι προσβλητικές λέξεις στις διάφορες ιστοσελίδες αντικαθίστανται με ειδικούς χαρακτήρες έτσι ώστε να μην αποτρέπεται ολόκληρη η πρόσβαση στην ιστοσελίδα, η οποία μπορεί να περιέχει ως επί το πλείστον κατάλληλο περιεχόμενο.
- Κατηγορίες φιλτραρίσματος: Η εφαρμογή Net Nanny φιλτράρει το περιεχόμενο σύμφωνα με δεκαοκτώ προκαθορισμένες κατηγορίες. Κάθε μία από αυτές μπορεί να διαμορφωθεί έτσι ώστε να αποτρέπει, να ειδοποιεί ή να επιτρέπει την πρόσβαση στις ιστοσελίδες που περιέχονται στις προκαθορισμένες κατηγορίες. Οι γονείς μπορούν επίσης να δημιουργήσουν τις δικές τους προκαθορισμένες κατηγορίες με ιστοσελίδες.
- Ασφαλής αναζήτηση: Η εφαρμογή Net Nanny επιβάλλει αυστηρές ρυθμίσεις ασφαλούς αναζήτησης σε όλες τις μηχανές αναζήτησης. Ο χρήστης που χειρίζεται το κινητό τηλέφωνο δεν μπορεί να απενεργοποιήσει αυτή τη ρύθμιση.
- Παροχή φυλλομετρητή ιστού: Με την εγκατάσταση της εφαρμογής Net Nanny εγκαθίσταται και ο φυλλομετρητής ιστού της συγκεκριμένης εφαρμογής, ο οποίος είναι αρκετά ισχυρός και παράλληλα εύκολος στη χρήση. Έπειτα δε δύναται πλέον η δυνατότητα πλοήγησης μέσω άλλων φυλλομετρητών ιστού. Η εφαρμογή Net Nanny αποτρέπει την παύση ή την κατάργηση του.
- Ανάλυση περιεχομένου σε πραγματικό χρόνο: Η εφαρμογή Net Nanny κατηγοριοποιεί τις ιστοσελίδες σε πραγματικό χρόνο, συμπεριλαμβανομένων όλων ιστοσελίδων καθώς και αυτών που περιέχουν σχόλια ή δημοσιεύσεις χρηστών. Λόγω της δημιουργίας χιλιάδων ιστοσελίδων σε καθημερινή βάση τα παραδοσιακά φίλτρα που βασίζονται σε λίστες δεν παρέχουν επαρκή προστασία.

- Διαχείριση απομακρυσμένης πρόσβασης: Οι διαχειριστές της εφαρμογής μπορούν να διαχειριστούν οποιοδήποτε αριθμό χρηστών και συσκευών μέσω της κονσόλας διαχείρισης προκειμένου να καθορίσουν τις ρυθμίσεις ασφαλείας και το λογαριασμό. Οι ρυθμίσεις εφαρμόζονται στην κινητή συσκευή άμεσα.
- Διαχείριση χρόνου διαδικτυακής δραστηριότητας: Οι γονείς μπορούν να καθορίσουν πόσο χρόνο μπορούν να περιηγηθούν στο διαδίκτυο τα παιδιά μέσω του κινητού τηλεφώνου τους.
- Προσαρμογή λευκών και μαύρων λιστών: Οι γονείς έχουν τη δυνατότητα να δημιουργούν προσαρμοσμένες λίστες με τις ιστοσελίδες που επιτρέπεται (λευκές λίστες) ή αποτρέπεται η πρόσβαση (μαύρες λίστες).
- Αναφορές δραστηριοτήτων: Η εφαρμογή Net Nanny μέσω της κονσόλας διαχείρισης παρέχει τη δυνατότητα στους γονείς να ενημερώνονται για τις ιστοσελίδες που επισκέπτονται πιο συχνά τα παιδιά καθώς και για το περιεχόμενο που αποτρέπεται και τις ειδοποιήσεις.
- Απαιτήσεις συστήματος: Η εφαρμογή Net Nanny για Android μπορεί να εγκατασταθεί σε όλες τις κινητές συσκευές με λειτουργικό σύστημα Android 2.2 έως Android 4.4. Διατίθεται επί πληρωμή στην ιστοσελίδα: <https://www.netnanny.com/mobile> [43].

Χαρακτηριστικά	Λειτουργικότητα	Διαθεσιμότητα	
Διαχείριση	Διαχείριση προφίλ χρηστών	Δυνατότητα δημιουργίας πολλών προφίλ	✓
	Διαχείριση απομακρυσμένης πρόσβασης	Δυνατότητα διαχείρισης από διαφορετικές συσκευές	✓
	Έλεγχος / Παρακολούθηση	Έλεγχος απομακρυσμένης πρόσβασης	-
	Θέματα	Προσαρμογή φιλτραρίσματος σε συγκεκριμένα θέματα	✓
Προσαρμογή φιλτραρίσματος		Περιορισμός περιήγησης σε λευκές λίστες	-
	Λευκές λίστες ιστοσελίδων	Προκαθορισμένες λευκές λίστες	-
		Τροποποίηση ή δημιουργία λευκών λιστών	✓

	Μαύρες λίστες ιστοσελίδων	Δυνατότητα δημιουργίας μαύρων λιστών	✓
		Προκαθορισμένες μαύρες λίστες	-
Λέξεις - κλειδιά	Λέξεις - κλειδιά	Προκαθορισμένες λευκές λίστες	-
		Δυνατότητα δημιουργίας μαύρων λιστών	-
		Δυνατότητα δημιουργίας λευκών λιστών	-
Χρόνος	Ρυθμίσεις χρονικών ορίων	Καθορισμός συγκεκριμένου χρονικού ορίου ή διάρκειας πρόσβασης στο διαδίκτυο	✓
Μπλοκάρισμα μηνυμάτων	Είδος μπλοκαρίσματος	Δυνατότητα ξεμπλοκαρίσματος από τους γονείς	✓
		Ανακατεύθυνση σε ασφαλείς τοποθεσίες	-
	Παγκόσμιος Ιστός	Μπλοκάρισμα πρόσβασης	✓
	Ασφαλής αναζήτηση	Έλεγχος πρόσβασης	-
	Κοινωνικά δίκτυα	Διαθεσιμότητα	✓
		Μπλοκάρισμα πρόσβασης	-
		Παρακολούθηση χρήσης	-
	Προσωπικά δεδομένα	Μπλοκάρισμα	-
	Μεταφορά δεδομένων μέσω δικτύου	Μπλοκάρισμα πρόσβασης	-
		Έλεγχος πρόσβασης	-
Περιορισμός χρήσης	P2P	Μπλοκάρισμα της εφαρμογής	-
		Έλεγχος λήψεων	-
		Μπλοκάρισμα συνομιλιών	✓
	Skype	Μπλοκάρισμα συνομιλιών μέσω βίντεο	-
		Έλεγχος	-
		Φραγή νέων επαφών	-
		Μπλοκάρισμα συνομιλιών	✓
	Windows Live Messenger	Μπλοκάρισμα συνομιλιών μέσω βίντεο	-
		Έλεγχος	-
		Φραγή νέων επαφών	-
	Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο	Αποκλεισμός πρόσβασης	✓

Πίνακας 5.2.3.7: Λειτουργικότητα εφαρμογής Net Nanny για Android^[38]

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
Εγκατάσταση σε 3 ή λιγότερα βήματα	✓
Επιλογή εγκατάστασης για αρχάριους και προχωρημένους χρήστες	-
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
Διαφορετικά επίπεδα φιλτραρίσματος	✓
Διαφορετικά κριτήρια φιλτραρίσματος	✓
Ρύθμιση επιπέδων φιλτραρίσματος	-
Μεταφορά ρυθμίσεων φιλτραρίσματος μεταξύ συσκευών	✓
Ευκολία στη διαμόρφωση	✓
Ανταπόκριση στις προσδοκίες των χρηστών	✓
Ευκολία στη χρήση	✓
ΧΡΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	
Ειδοποιήσεις μηνυμάτων σε μία φιλική γλώσσα	✓
Προσαρμογή αντιδράσεων σε περίπτωση αποκλεισμού	-
Εύκολες λειτουργίες και περιεκτικές αναφορές	-

Πίνακας 5.2.3.8: Χρησιμότητα εφαρμογής Net Nanny για Android^[38]

Αποτροπή παράκαμψης φίλτρου από:	
Χρήση της διεύθυνσης IP αντί για URL	✓
Χρήση διαφορετικού φυλλομετρητή	-
Αλλαγή ρυθμίσεων ώρας και ημερομηνίας	-
Απενεργοποίηση ή απεγκατάσταση του λογισμικού χωρίς κωδικό πρόσβασης	-
Κλείσιμο του εργαλείου φιλτραρίσματος μέσω της διαχείρισης εργασιών	-
Χρήση ενός μεσολαβητή αντί για απευθείας σύνδεση στο διαδίκτυο	✓
Πρόσβαση στις ιστοσελίδες μέσω του Google Cache	✓
Άνοιγμα μιας ιστοσελίδας μέσω μεταφρασμένων ιστοσελίδων	✓
Μετονομασία μιας αποκλεισμένης εφαρμογής	-
Χρήση ασφαλούς λειτουργίας	-
Φιλτράρισμα περιεχομένου σύμφωνα με τις ανάγκες κάθε χρήση	-
Φιλτράρισμα περιεχομένου σύμφωνα με την ώρα πρόσβασης	-
Φιλτράρισμα πολυμεσικού περιεχομένου	-
Φιλτράρισμα εξερχόμενου περιεχομένου	-

Πίνακας 5.2.3.9: Ασφάλεια εφαρμογής Net Nanny για Android^[38]

5.2.4 Κεντρικό σημείο πρόσβασης στο Διαδίκτυο

Τα περισσότερα οικιακά δίκτυα σήμερα έχουν ένα δρομολογητή για το διαμοιρασμό της διαδικτυακής σύνδεσης σε πολλές διαφορετικές συσκευές (υπολογιστές, κινητά τηλέφωνα κ.α.). Εκτός από τη δρομολόγηση της διαδικτυακής πληροφορίας, ένας δρομολογητής μπορεί επίσης να αποτρέψει την πρόσβαση σε κάποιες ιστοσελίδες. Το φιλτράρισμα αυτού του είδους είναι αρκετά ασφαλές καθώς η άρση του απαιτεί κωδικό πρόσβασης και εφαρμόζεται σε όλες τις συσκευές που βρίσκονται συνδεδεμένες στο οικιακό δίκτυο. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι, εάν ο γονέας επιχειρήσει να αποτρέψει την πρόσβαση π.χ. στην ιστοσελίδα Facebook, τότε το παιδί δε θα μπορέσει να συνδεθεί στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα μέσω κάποιας ηλεκτρονικής συσκευής (υπολογιστής, κινητό τηλέφωνο, tablet) στο συγκεκριμένο δίκτυο.

Για να συνδεθεί κάποιος χρήστης στο δρομολογητή του οικιακού του δικτύου μπορεί απλά να χρησιμοποιήσει κάποιο φυλλομετρητή ιστού και να πληκτρολογήσει την προεπιλεγμένη διεύθυνση δρομολογητή: <http://192.168.1.1> .Στη συνέχεια μπορεί να επιλέξει τις ρυθμίσεις που επιθυμεί για φιλτράρισμα περιεχομένου μέσω των αντίστοιχων επιλογών [32].

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται δύο εταιρίες που ασχολούνται με την κατασκευή δρομολογητών οικιακού δικτύου με ενσωματωμένο γονικό έλεγχο:

iBoss	
Λίστες φιλτραρίσματος δικτύου	✓
Παρακολούθηση δικτύου	✓
Πολλαπλά προφίλ χρηστών	✓
Διαχείριση χρόνου	✓
Αυτόματες ειδοποιήσεις	✓
Έλεγχος ασφαλούς αναζήτησης	✓
Διαχείριση επαφών	-
Μπλοκάρισμα προσωπικών δεδομένων	-
Έλεγχος ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης	-
Μπλοκάρισμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου	✓
Παρακολούθηση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου	-
Μπλοκάρισμα μηνυμάτων άμεσης συνομιλίας	✓
Έλεγχος οθόνης	-
Έλεγχος μηνυμάτων άμεσης συνομιλίας	-
Μπλοκάρισμα P2P	✓

Αξιολόγηση διαχείρισης παιχνιδιών -

Πίνακας 5.2.4.1: Αξιολόγηση δρομολογητή εταιρίας iBoss^[33]

D-Link	
Λίστες φιλτραρίσματος δικτύου	√
Παρακολούθηση δικτύου	√
Πολλαπλά προφίλ χρηστών	-
Διαχείριση χρόνου	√
Αυτόματες ειδοποιήσεις	√
Έλεγχος ασφαλούς αναζήτησης	-
Διαχείριση επαφών	-
Μπλοκάρισμα προσωπικών δεδομένων	-
Έλεγχος ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης	-
Μπλοκάρισμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου	Web
Παρακολούθηση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου	-
Μπλοκάρισμα μηνυμάτων άμεσης συνομιλίας	Web
Έλεγχος οθόνης	-
Έλεγχος μηνυμάτων άμεσης συνομιλίας	-
Μπλοκάρισμα P2P	√
Αξιολόγηση διαχείρισης παιχνιδιών	-

Πίνακας 5.2.4.2: Αξιολόγηση δρομολογητή εταιρίας D-Link^[33]

5.2.5 Πάροχοι Υπηρεσιών Διαδικτύου (ISP)

Ανάμεσα στις υπηρεσίες που παρέχουν οι Πάροχοι Υπηρεσιών Διαδικτύου (ISP) περιλαμβάνεται το φιλτράρισμα των ιστοσελίδων που επισκέπτεται ο χρήστης – πελάτης όπως επίσης και των μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που δέχεται ο χρήστης - πελάτης. Η υπηρεσία του φιλτραρίσματος δεν απαιτεί καμία πρόσθετη εγκατάσταση ή ρύθμιση στον προσωπικό υπολογιστή του χρήστη. Αν και συγκριτικά με τα λογισμικά φιλτραρίσματος γονικού ελέγχου υστερούν σε ισχύ προστασίας, προσφέρουν ωστόσο και κάποιες άλλες δυνατότητες ασφαλείας. Π.χ. προσφέρουν οδηγίες στους γονείς σχετικά με την προστασία των ανηλίκων, μπλοκάρουν τα μηνύματα παιδικής πορνογραφίας και παρέχουν δυνατότητες για αναφορά διαδικτυακού περιεχομένου [40].

Για παράδειγμα, η πρόσβαση που προσφέρει το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο εποπτεύεται από πρόγραμμα φιλτραρίσματος το οποίο δρα με δύο τρόπους:

- Ψάχνει στις ιστοσελίδες που ζητά να δει ο χρήστης και αναζητά συγκεκριμένες λέξεις που είναι ύποπτες για ακατάλληλο υλικό π.χ. sex.
- Ψάχνει να δει αν η ιστοσελίδα έχει καταχωρηθεί στην μαύρη λίστα που διατηρεί στη βάση δεδομένων του.

Σε κάθε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις απαγορεύει την πρόσβαση στην ιστοσελίδα, εμφανίζοντας προειδοποιητικό μήνυμα.

The image shows a screenshot of a warning message from the Panhellenic School Network (sch.gr). The header includes the logo 'sch.gr' and the text 'Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο Υπηρεσία Διακομιστή Μεσολάβησης & Ελέγχου Περιεχομένου'. The main message is displayed in a red-bordered box: 'http://www.sex.com/ Η πρόσβαση δεν επιτρέπεται.' Below this, there is explanatory text in Greek stating that the network filters out certain content types (porn, drugs, violence, etc.) and that the user's attempt to access the site is blocked. At the bottom, there is a footer with information about the service being provided under a license (Squid & SquidGuard) and a contact point for reporting issues.

Εικόνα 5.2.5.1: Προειδοποιητικό μήνυμα για ακατάλληλο ιστότοπο

Είναι ωστόσο συχνές οι περιπτώσεις κατά τις οποίες σελίδες που περιέχουν ακατάλληλο υλικό δεν περιέχουν τις λέξεις που φιλτράρουν τα προγράμματα αυτά ή δεν έχουν καταχωρηθεί στην μαύρη λίστα. Αντιθέτως, υπάρχουν και ιστοσελίδες που δεν περιέχουν ακατάλληλο υλικό αλλά μπορεί να απαγορεύονται, επειδή περιέχουν λέξεις που φιλτράρει το πρόγραμμα. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι καλό ο χρήστης να ενημερώνει τον διαχειριστή του προγράμματος, προκειμένου αυτός να προβεί στις κατάλληλες ενέργειες [42].

5.2.6 Χρήση ενδιάμεσου server φιλτραρίσματος

Το OpenDNS είναι μία εναλλακτική δωρεάν υπηρεσία που λειτουργεί στο πλαίσιο του Domain Name System, δηλ. του συστήματος με το οποίο αντιστοιχίζονται οι διευθύνσεις IP σε ονόματα τομέων (Domain Names). Το σύστημα DNS επιτρέπει την ανεύρεση ενός διακομιστή (server) με βάση το όνομά του. Έτσι είναι ευκολότερο για το χρήστη να θυμάται π.χ. την ιστοσελίδα www.google.gr παρά τη διεύθυνση 208.69.34.230. Η υπηρεσία OpenDNS δεν απαιτεί κάποια εγκατάσταση σύνθετων προγραμμάτων, και επιτρέπει τον έλεγχο σε επίπεδο τοπικού δικτύου (όχι απλά σε μεμονωμένους υπολογιστές). Ο τρόπος λειτουργίας του OpenDNS έχει ως εξής:

- Ο χρήστης πληκτρολογεί τη διεύθυνση www.google.gr στο φυλλομετρητή ιστού και αναμένει την απάντηση από ένα διακομιστή ονομάτων.
- Ο διακομιστής ονομάτων αποστέλλει την απάντηση 208.69.34.230 και έπειτα ο φυλλομετρητής ιστού μεταβαίνει στην ιστοσελίδα της Google.

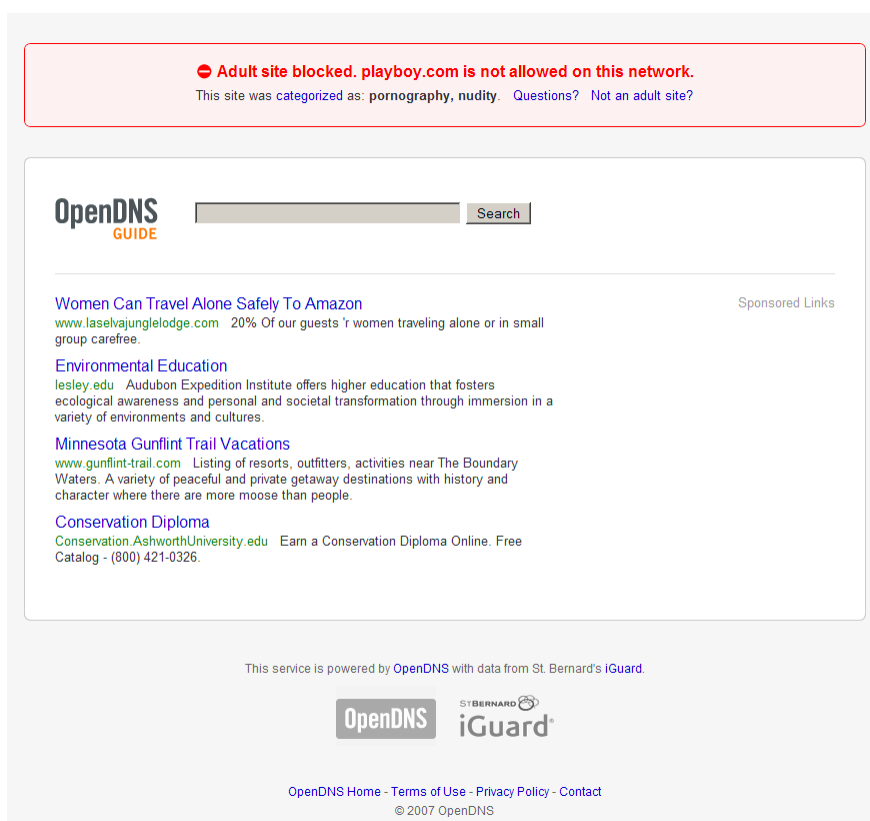
Η παραπάνω λειτουργία γίνεται ακαριαία χωρίς ο χρήστης να αντιληφθεί το παραμικρό, εκτός αν ο διακομιστής ονομάτων δυσλειτουργεί ή δε λειτουργεί καθόλου. Στην περίπτωση αυτή ο μόνος τρόπος να δει ο χρήστης την ιστοσελίδα της Google είναι να πληκτρολογήσει απευθείας (άρα θα πρέπει και να γνωρίζει) τη διεύθυνση IP που αντιστοιχεί στην ιστοσελίδα της Google. Κάποια άλλα χαρακτηριστικά που προσφέρει το OpenDNS είναι:

- Διορθώνει λάθη πληκτρολόγησης. Αν για παράδειγμα ο χρήστης πληκτρολογήσει κατά λάθος το όνομα google.com αντί για το google.com, επιστρέφεται τελικά στο χρήστη μια σελίδα με προτάσεις ή με το σύνδεσμο για το δικτυακό τόπο τον οποίο ήθελε να επισκεφθεί ο χρήστης.
- Προσφέρει τη δυνατότητα μπλοκαρίσματος μεμονωμένων ιστοσελίδων. Π.χ., αν κάποιος χρήστης δεν επιθυμεί οι άλλοι χρήστες του δικτύου να έχουν πρόσβαση στο www.playboy.com, απλά προσθέτουν την ιστοσελίδα στη λίστα.
- Με την αξιοποίηση δεδομένων που συλλέγει ειδικό λογισμικό ασφαλείας, προστατεύει κατά του «phishing» (κακόβουλοι ιστότοποι που συστήνονται ως κάτι άλλο απ' αυτό

που είναι, με σκοπό συνήθως να αποσπάσουν προσωπικά ευαίσθητα δεδομένα των χρηστών, όπως για παράδειγμα στοιχεία πιστωτικών καρτών).

Διαδικασία φραγής ιστοσελίδων με το OpenDNS:

- Ο χρήστης πληκτρολογεί την ιστοσελίδα www.playboy.com στο φυλλομετρητή ιστού.
- Ο φυλλομετρητής ιστού ρωτάει τον OpenDNS που βρίσκεται η ιστοσελίδα.
- Το OpenDNS βλέπει ότι η ιστοσελίδα είναι ακατάλληλου περιεχομένου και κοιτάζει αν η αίτηση προέρχεται από τοπικό δίκτυο που ανήκει σε μέλος.
- Αν ναι και αν το μέλος έχει ζητήσει να μπλοκάρονται τέτοιες ιστοσελίδες τότε στέλνει στο φυλλομετρητή ιστού μία άλλη διεύθυνση, η οποία οδηγεί στην παρακάτω ιστοσελίδα [35]:

Εικόνα 5.2.6: Απάντηση OpenDNS σε ακατάλληλες ιστοσελίδες

5.2.7 Ρυθμίσεις ασφάλειας σε ιστοσελίδες

Οι διάφορες εφαρμογές γονικού ελέγχου αν και είναι αρκετά αποτελεσματικές στην παρακολούθηση και στη φραγή των ανεπιθύμητων ιστοσελίδων, παρόλα αυτά δεν παρέχουν πάντοτε τις κατάλληλες ρυθμίσεις για τη διαχείριση των μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να εφαρμόζονται επιπρόσθετες ρυθμίσεις ασφαλείας στις διάφορες ιστοσελίδες.

Μηχανές αναζήτησης

Όλες οι δημοφιλείς μηχανές αναζήτησης όπως η Google και η Yahoo παρέχουν εργαλεία γονικού ελέγχου τα οποία εμποδίζουν την εμφάνιση κάποιων αποτελεσμάτων σύμφωνα με κάποιες λέξεις - κλειδιά που περιλαμβάνονται στις μαύρες λίστες τους. Το φιλτράρισμα περιεχομένου των μηχανών αναζήτησης είναι αρκετά αποτελεσματικό αλλά έχει το μειονέκτημα ότι μπορεί πολύ εύκολα να απενεργοποιηθεί. Επιπρόσθετα, οι ρυθμίσεις ασφαλούς αναζήτησης εφαρμόζονται μόνο στο φυλλομετρητή ιστού που χρησιμοποιεί ο χρήστης. Επομένως, οι παράμετροι αναζήτησης θα πρέπει να εφαρμόζονται σε κάθε φυλλομετρητή ιστού ξεχωριστά. Μία άλλη επιλογή φιλτραρίσματος περιεχομένου είναι η χρήση ειδικών φυλλομετρητών ιστού για παιδιά, οι οποίοι εμφανίζουν στα αποτελέσματα αναζήτησης τους μόνο τις ιστοσελίδες που είναι κατάλληλες σύμφωνα με την ηλικία του παιδιού. Ωστόσο, έχουν το μειονέκτημα ότι ταυτόχρονα με το φιλτράρισμα ακατάλληλου περιεχομένου αποτρέπουν την πρόσβαση σε αρκετές ιστοσελίδες κατάλληλου περιεχομένου [33].

Google	
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων λέξεων εισαγωγής	✓
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων αποτελεσμάτων	✓
Ρυθμίσεις φιλτραρίσματος	✓
Φιλτράρισμα κειμένου αναζήτησης	✓
Φιλτράρισμα βίντεο αναζήτησης	✓
Χρήση κωδικού πρόσβασης	✓

Πίνακας 5.2.7.1: Αξιολόγηση μηχανής αναζήτησης Google [33]

Bing	
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων λέξεων εισαγωγής	✓
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων αποτελεσμάτων	✓
Ρυθμίσεις φιλτραρίσματος	✓
Φιλτράρισμα κειμένου αναζήτησης	✓
Φιλτράρισμα βίντεο αναζήτησης	✓
Χρήση κωδικού πρόσβασης	-

Πίνακας 5.2.7.2: Αξιολόγηση μηχανής αναζήτησης Bing^[33]

Yahoo	
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων λέξεων εισαγωγής	Περιορισμένο
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων αποτελεσμάτων	✓
Ρυθμίσεις φιλτραρίσματος	✓
Φιλτράρισμα κειμένου αναζήτησης	✓
Φιλτράρισμα βίντεο αναζήτησης	✓
Χρήση κωδικού πρόσβασης	✓

Πίνακας 5.2.7.3: Αξιολόγηση μηχανής αναζήτησης Yahoo^[33]

Ιστοσελίδες διαμοιρασμού φωτογραφιών και βίντεο

Στο διαδίκτυο υπάρχουν εκατοντάδες ιστοσελίδες διαμοιρασμού φωτογραφιών και βίντεο που επισκέπτονται οι νέοι π.χ. Youtube και Flickr. Ενώ πολλές από αυτές τις ιστοσελίδες προσφέρουν χρήσιμο και διασκεδαστικό υλικό για τα παιδιά, ωστόσο κάποιες φορές περιλαμβάνουν και ακατάλληλο περιεχόμενο. Αρκετές από τις ιστοσελίδες αυτού του είδους προσφέρουν ισχυρές δυνατότητες ελέγχου και φιλτραρίσματος περιεχομένου σε αντίθεση με τα προγράμματα γονικού ελέγχου που παρέχουν συνήθως μόνο δύο επιλογές που είτε επιτρέπουν είτε αποτρέπουν το διαμοιρασμό φωτογραφιών και βίντεο [33].

Youtube	
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων λέξεων εισαγωγής	Περιορισμένο
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων αποτελεσμάτων	✓
Ρυθμίσεις φιλτραρίσματος	✓
Αφαίρεση ακατάλληλου περιεχομένου	-
Απαίτηση δημιουργίας λογαριασμού	✓
Χρήση κωδικού πρόσβασης	✓
Κλείδωμα ρυθμίσεων	✓

Πίνακας 5.2.6.4: Αξιολόγηση ιστοσελίδας Youtube^[33]

Flickr	
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων λέξεων εισαγωγής	Περιορισμένο
Μπλοκάρισμα ακατάλληλων αποτελεσμάτων	-
Ρυθμίσεις φιλτραρίσματος	-
Αφαίρεση ακατάλληλου περιεχομένου	-
Απαίτηση δημιουργίας λογαριασμού	✓
Χρήση κωδικού πρόσβασης	-
Κλείδωμα ρυθμίσεων	-

Πίνακας 5.2.6.5: Αξιολόγηση ιστοσελίδας Flickr^[33]

Συμπεράσματα

Τα τελευταία χρόνια, η τεχνολογία παρέχει ένα καινούριο μέσο εφαρμογής βίας, το διαδικτυακό εκφοβισμό. Ο όρος αυτός αφορά την παρενόχληση, την ταπείνωση, την προσβολή παιδιών ή εφήβων κυρίως μέσω της χρήσης του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων. Η πιο συχνή μέθοδος με την οποία τα παιδιά και γενικότερα οι νέοι έχουν εκφοβισθεί ηλεκτρονικά, αναφέρεται ότι είναι αυτή των άμεσων μηνυμάτων. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία οι εννέα κύριες μορφές του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι η «ανάφλεξη», η διαδικτυακή παρενόχληση, η διαδικτυακή καταδίωξη, οι διαδικτυακές απειλές, η δυσφήμιση, η πλαστοπροσωπία, η εξαπάτηση, η δημοσιοποίηση των προσωπικών στοιχείων και ο αποκλεισμός. Ο διαδικτυακός εκφοβισμός, απασχολεί ολοένα και περισσότερους ερευνητές και λαμβάνει χώρα σε παγκόσμιο αλλά και σε ελληνικό επίπεδο. Αρκετές έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο που καταδεικνύουν τη συνεχή αύξηση του φαινομένου κυρίως σε χώρες όπως η Αγγλία, ο Καναδάς και οι Η.Π.Α. αναδεικνύοντας τις αρνητικές επιπτώσεις στην προσωπικότητα των ατόμων. Η σοβαρότητα κάποιων περιστατικών διαδικτυακού εκφοβισμού που απασχόλησαν τη διεθνή κοινή γνώμη συνέβαλαν στην κοινωνική αναγνώριση αυτής της μορφής βίας. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν κάποιες βασικές ρυθμίσεις για την καταπολέμηση του φαινομένου όπως η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταπολέμηση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Ωστόσο, το νομοθετικό πλαίσιο των περισσότερων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμετωπίζει το διαδικτυακό εκφοβισμό μέσω άλλων νομικών ρυθμίσεων που περιλαμβάνουν ή σχετίζονται με αυτόν. Παρόλο που δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι νόμοι κατά του φαινομένου από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο έχουν υιοθετηθεί διάφορες δράσεις αντιμετώπισης από κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, από παρόχους υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας και διαδικτύου καθώς και από τα σχολεία. Επίσης, η βιομηχανία του διαδικτύου (Facebook, Myspace, Youtube κ.α.) προσφέρει βοήθεια σε χρήστες – θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού. Λόγω της ανωνυμίας που παρέχει το διαδίκτυο και πιο συγκεκριμένα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναγείρονται πλέον και κάποια ηθικά διλλήματα σχετικά με την παραβίαση των ηθικών ανθρώπινων αξιών. Η προσβολή της ακεραιότητας και της υπόληψης του ατόμου, η παραβίαση της ιδιωτικής ζωής καθώς και οι διάφορες μορφές κοινωνικής ανισότητας που προκύπτουν μπορούν να οδηγήσουν σε διάφορες μορφές βίας. Επομένως, κρίνεται πλέον απαραίτητη η πρόληψη και η αντιμετώπιση του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού μέσω

διαφόρων μεθόδων και τεχνικών λύσεων. Η συνεργασία των γονέων, των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των αρμόδιων κρατικών φορέων αποτελεί την πλέον απαραίτητη και σημαντικότερη προϋπόθεση προκειμένου να επιτευχθεί η διαρκής εκπαίδευση και η διαφορόφωση του ήθους των νέων ενάντια στις εκφοβιστικές συμπεριφορές. Οι τεχνικές λύσεις ανάσχεσης του διαδικτυακού εκφοβισμού καθώς και των άλλων διαδικτυακών κινδύνων μπορούν να εφαρμοστούν μέσω των εργαλείων φιλτραρίσματος των φυλλομετρητών ιστού, των γονικών ελέγχων των Λειτουργικών Συστημάτων, των εφαρμογών γονικού ελέγχου, των δρομολογητών, των ενδιάμεσων server φιλτραρίσματος και των ιστοσελίδων (π.χ. Youtube). Τα φίλτρα μπορούν να αποδειχτούν πολύτιμα εργαλεία στην προστασία των ανηλίκων από επιβλαβές περιεχόμενο. Όμως, μπορούν να δράσουν μόνο συμπληρωματικά και πιθανώς μόνο σε μικρότερες ηλικίες. Η εκπαιδευτική επίβλεψη στο σπίτι, σε αντιστοιχία με αυτή που γίνεται στα σχολεία, μαζί με την επικοινωνία μέσα στην οικογένεια και τη γνώση των κινδύνων, είναι προτιμότερη από τα τεχνολογικά φράγματα, καθώς συμβάλλει στη σωστή εκπαίδευση των ανηλίκων, στην κατανόηση των προβλημάτων και στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης για την αντιμετώπισή τους

Βιβλιογραφία

- [01] Aashish Srivastava and Janice Boey. «Online bullying and harassment: An Australian perspective», Issue: 2/2012
- [02] Baumberger Bernard, Bondolfi Théo, Flaction Emmanuel, Glassey Olivier. «Cyberbullying in Switzerland», CyberTraining 2008-2010
- [03] Caroline Rizza and Angela Guimaraes Pereira. «Social Networks and Cyber – bullying among Teenagers». JRC Scientific and Policy Reports, European Commission, 2013
- [04] Conor Mc Guckin, Mona O'Moore & Niall Crowley. «Cyberbullying –Approaches in Ireland – Country Report», Anti Bullying Research and Resource Centre, Trinity College, Dublin, Ireland, CyberTraining 2008-2010
- [05] Conor Mc Guckin, Mona O'Moore & Niall Crowley. «Cyberbullying – The situation in Ireland – Country Report», Anti Bullying Research and Resource Centre, Trinity College, Dublin, Ireland, CyberTraining 2008-2010
- [06] [18] COST Action ISO801, workshop 2: The legal aspects of cyberbullying, University of Antwerp – Belgium, 26 May 2010
- [07] Helen Cowie and Pat Colliety. «Cyberbullying – Approaches in the UK». Country Report, University of Surrey, United Kingdom, CyberTraining 2008-2010
- [08] Helen Cowie and Pat Colliety. «Cyberbullying - The situation in the UK». Country Report, University of Surrey, United Kingdom, CyberTraining 2008-2010
- [09] Helen Cowie and Pat Colliety. «Work package 5, Transnational synthesis of the country reports». University of Surrey (UK Team), CyberTraining 2008-2010
- [10] Jennifer A.Hanley. «Cyberbullying – A Global Concern» , Fosi Report, Family Online Safety Institute, Available online at <http://www.fosi.org/downloads/resources/Cyberbullying.pdf>

- [11] Jeremy D. Doucette. «Gender and grade differences in how high school students experience and perceive cyberbullying». Western University, London, Ontario, Canada, April 2013
- [12] Joaquin A.Mora – Merchan, Rosario Ortega, Rosario del Rey and Antonio Maldonado. «Work package 4, Transnational synthesis of the country reports». University of Seville, University of Cordoba, Autonomous University of Madrid, CyberTraining 2008-2010
- [13] João Amado, Armanda Matos and Teresa Pessoa. « Cyberbullying – Approaches in Portugal – Country Report», University of Coimbra, Portugal, CyberTraining 2008-2010
- [14] João Amado, Armanda Matos and Teresa Pessoa. « Cyberbullying – The situation in Portugal – Country Report», University of Coimbra, Portugal, CyberTraining 2008-2010
- [15] Juan Calmaestra, Rosario Ortega, Antonio Maldonado and Joaquín A. Mora-Merchán. «Actions against Cyberbullying in Spain: National Report», University of Cordoba, Autonomous University of Madrid, University of Seville, CyberTraining 2008-2010
- [16] Juan Calmaestra, Rosario Ortega, Antonio Maldonado and Joaquín A. Mora-Merchán. «Exploring Cyberbullying in Spain – Country Report», University of Cordoba, Autonomous University of Madrid, University of Seville, CyberTraining 2008-2010
- [17] Lakitta D. Johnson, Ph.D. , Jackson State University. «Cyberbullying Among College Students». Urban Education: Online Journal of Rural and Urban Research, Vol 2, No 1, 2012
- [18] Sameer Hinduja, Ph.D. and Justin W. Patchin, Ph.D. «Cyberbullying Identification, Prevention, and Response». Cyberbullying Research Center, 2010, Available online at <http://www.cyberbullying.us>
- [19] Sheri Bauman, Ph.D. «Cyberbullying: A Virtual Menace» . Melbourne, Australia, November 2 -4, 2007
- [20] Stephen Dueck. «Cyberbullying: A New Place For An Old Practice». Memorial University of Newfoundland, Available online at <http://www.lba.k12.nf.ca/cyberbullying/pdf/cyberbullying.pdf>

- [21] Suler John, Ph.D. «The Online Disinhibition Effect». *CyberPsychology & Behavior*, Volume 7, Number 3, 2004
- [22] Sylwia Cmiel. «Cyberbullying Legislation in Poland And Selected EU Countries». 2nd World Conference On Business, Economics And Management – WCBEM 2013, Available Online at www.sciencedirect.com
- [23] Thomas Ryan, Mumbi Kariuki, Harun Yilmaz. «A comparative analysis of cyberbullying perceptions of preservice educators: Canada and Turkey». *Tojet: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, July 2011, Volume 10, Issue 3
- [24] Thomas Jäger, Roland Arbinger & Urban Lissmann. «Cyberbullying – Approaches in Germany». Country Report, Zentrum für empirische pädagogische Forschung (zefp), University of Koblenz-Landau, Germany, CyberTraining 2008-2010
- [25] Thomas Jäger, Roland Arbinger & Urban Lissmann. «Cyberbullying - The situation in Germany». Country Report, Zentrum für empirische pädagogische Forschung (zefp), University of Koblenz-Landau, Germany, CyberTraining 2008-2010
- [26] Ακουμιανάκη Σαββίνα – Γεωργία. «Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του διαδικτυακού εκφοβισμού στον ελληνικό τύπο». Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σεπτέμβριος 2010
- [27] Γέωργιος Α. Μαυρογιάννης. «Οι Κίνδυνοι στο Διαδίκτυο, το Φαινόμενο του Κυβερνοεκφοβισμού και ο Ρόλος της Κοινωνικής Δικτύωσης στην Ενίσχυση του: Μία έρευνα σε Προπτυχιακούς Φοιτητές Πανεπιστημιακών και Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων». Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Νοέμβριος 2011
- [28] Καρκανάκη Μέλπω, Καφφετζή Πολυξένη. « Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού – bullying σε δημοτικά σχολεία του δήμου Ηρακλείου». Τ.Ε.Ι. Κρήτης, 2009.
- [29] Λαμπρινή Κόνιαρη. «Διαδικτυακός εκφοβισμός ως αποκλίνουσα συμπεριφορά εφήβων μαθητών Γυμνασίου: μία σύγκριση μαθητών αστικού κέντρου, ημιαστικού κέντρου και επαρχίας». Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Φεβρουάριος 2012.

- [30] Πρόγραμμα T.A.B.B.Y. ,«Ηλεκτρονικός εκφοβισμός: Εγχειρίδιο για εκπαιδευτικούς» , Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.tabby.eu/images/pdf_booklet/booklet_gre.pdf
- [31] Χαράλαμπος Τσορμπατζούδης, Λάμπρος Λαζούρας, Βασίλης Μπαρκούτης. «Κυβερνοεκφοβισμός στην Ελλάδα: Μια διεπιστημονική προσέγγιση». Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Daphne III, 2012
- [32] <http://www.computerhope.com/issues/ch001480.htm>
- [33] <http://filteringfacts.files.wordpress.com/2010/03/productguide2010.pdf>
- [34] <http://government.gov.gr/2012/01/05/24846/>
- [35] <http://op111.net/3/>
- [36] <http://parental-control.findthebest.com/l/12/PureSight-Owl-2012>
- [37] <http://puresight.com/Features/puresight-owl-features-and-benefits.html>
- [38] <http://sipbench.eu/index.cfm/secid.7/secid2.4>
- [39] <http://suite101.com/a/famous-cases-of-cyberbullying-a338305>
- [40] http://tech.lds.org/wiki/Internet_filtering_%28Family_Safety%29
- [41] <http://www.cyberkid.gov.gr/>
- [42] http://www.e-yliko.gr/htmls/pc_use/snava2.aspx
- [43] <https://www.netnanny.com/mobile>
- [44] <http://www.parents.gr/health/a505>
- [45] <http://www.saferinternet.gr/index.php?objId=Category36&parentobjId=Page2>
- [46] <http://www.saferinternet.gr/index.php?parentobjId=Page74>

- [47] <http://www.slideshare.net/geochatz>
- [48] <http://www.trendmicro.com/us/home/products/internet-safety/online-guardian/#how-it-works>
- [49] <http://www.vodafone.gr/portal/bsafeonline>
- [50] <http://www.wind.gr/gr/wind/upostirixi/asfalis-hrisi-kinitou-internet/kidssafety/>

Παράρτημα Α

Ιστοσελίδες με συμβουλές ασφάλειας στο Διαδίκτυο

www.bewebaware.ca

www.chatdanger.com

www.childnet-int.org

Μία Καναδική ιστοσελίδα ευαισθητοποίησης για θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο.

Περιλαμβάνει πληροφορίες για όλους τους πιθανούς κινδύνους σε διαδικτυακές υπηρεσίες όπως chat, διαδικτυακά παιχνίδια, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Πρόκειται για μια ιστοσελίδα διεθνούς συνεργασίας που στοχεύει στο να γίνει το διαδίκτυο ένα ασφαλές μέρος για τα παιδιά.

www.coe.int/internet-literacy

Παρέχει εργαλεία και βοηθητικό υλικό σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

www.connectsafely.org

Η ιστοσελίδα αυτή αφορά γονείς, εφήβους, εκπαιδευτικούς και δικηγόρους για θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο.

www.cyberangels.org

Μία διεθνής και με μεγάλο εύρος ιστοσελίδα που παρέχει πρακτικές συμβουλές και μία λίστα προτεινόμενων ιστοσελίδων ασφάλειας καθώς και εύχρηστων μηχανών αναζήτησης.

www.cyberbullying.org

Παρέχει πληροφορίες για το διαδικτυακό εκφοβισμό.

www.cybersmart.gov.au

Η ιστοσελίδα αυτή βοηθάει τους χρήστες του διαδικτύου να χειρίζονται το διαδίκτυο με ασφάλεια.

www.ec.europa.eu/saferinternet

Στοχεύει στην προώθηση της ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου και των τεχνολογιών του διαδικτύου ιδιαίτερα σε παιδιά. Επίσης, αντιτίθεται στο παράνομο και ανεπιθύμητο περιεχόμενο σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

www.facebook.com/help.php?safety

Το Κέντρο Βοήθειας του ιστότοπου κοινωνικής δικτύωσης Facebook.

www.getnetwise.org

Πρόκειται για μια δημόσια υπηρεσία που προέρχεται από τη συνεργασία των βιομηχανιών του διαδικτύου και των οργανισμών δημοσίου συμφέροντος προκειμένου να διασφαλίσουν την ασφαλή, επικοινωνιακή, εκπαιδευτική και ψυχαγωγική πλοήγηση στο διαδίκτυο.

www.getsafeonline.org/

Πρόκειται για μία ιστοσελίδα ασφάλειας στο διαδίκτυο που χρηματοδοτείται από τη

Βρετανική κυβέρνηση και από κορυφαίες επιχειρήσεις προκειμένου να βοηθήσει τους εταίρους και τις μικρές επιχειρήσεις να προστατευτούν από τα προβλήματα που δημιουργούνται στο διαδίκτυο.

Συμβουλές ασφάλειας στο διαδίκτυο από τη μηχανή αναζήτησης Google.

Το κέντρο ασφάλειας της μηχανής αναζήτησης Google.

Πρόκειται για μια ιρλανδική ιστοσελίδα, η οποία παρέχει πληροφορίες σχετικά με την προστασία των υπολογιστών και την ασφάλεια στο διαδίκτυο.

Παρέχει χρήσιμες πληροφορίες και ιστοσελίδες για γονείς και δασκάλους προκειμένου να προστατεύσουν τα παιδιά κατά την πρόσβαση τους στο διαδίκτυο.

Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρέχει διάφορους πόρους όπως βίντεο, παιχνίδια και παρουσιάσεις και στοχεύει στην εκπαίδευση των παιδιών σε θέματα ασφάλειας του διαδικτύου παράλληλα με την ψυχαγωγία.

Παρέχει συμβουλές και προτάσεις για παραγωγική και ευχάριστη πλοήγηση στο διαδίκτυο.

Παρέχει διάφορα δωρεάν μη τεχνικά μέσα προστασίας και ασφάλειας στο διαδίκτυο έτσι ώστε οι μικρές επιχειρήσεις και οι εκπαιδευτικοί να αποκτήσουν την τεχνογνωσία για αποφυγή των διαδικτυακών εγκλημάτων.

Συμβουλές ασφάλειας από την ιστοσελίδα Youtube.

www.google.com/familysafety

www.google.com/support

www.makeitsecure.org

www.netfamilynews.org

www.netsmartz.org

www.safekids.com

www.staysafeonline.org

www.youtube.com/t/safety

www.webwise.ie

Παρέχει συμβουλές και πληροφορίες στους γονείς, στους δασκάλους και στα παιδιά σχετικά με τους πιθανούς κινδύνους στο διαδίκτυο και βοηθά τους χρήστες στην αποφυγή αυτών των κινδύνων. Επίσης, η ιστοσελίδα παρέχει βέλτιστες πρακτικές και πληροφορίες στους Ευρωπαίους μέσω του δικτύου Insafe. Λειτουργεί παράλληλα με το Εθνικό Κέντρο Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση.

www.wildwebwoods.org

Το διαδικτυακό παιχνίδι του συμβουλίου της Ευρώπης «Μέσα από το άγριο δάσος του Ιστού».

www.wiredsafety.org

Παρέχει βοήθεια, πληροφορίες και εκπαιδευτικά θέματα σε όλους τους χρήστες του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων.